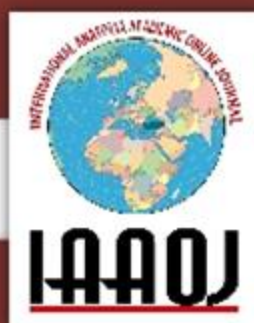

IAAOJ
INTERNATIONAL ANATOLIA ACADEMIC ONLINE JOURNAL

SOCIAL SCIENCES

e-ISSN 2148-3175

dergipark.org.tr/iaaoj

Issue: 2019/2

www.iaaoj.org

International Anatolia Academic Online Journal

Social Sciences Journal

Cilt / Volume: 5

Sayı/Issue: 2

2019

DERGİMİZİN TARANDIĞI İNDEKSLER

Dergimizin Tarandığı İndeksler

International Anatolia Academic Online Journal / Sosyal Bilimler Dergisi

e-ISSN 2148-3175

<https://www.iaaoj.org>

DERGİ SAHİBİ

Prof. Dr. Abdülkadir IŞIK

EDİTÖRYAL KURUL / EDITORIAL BOARD

Baş Editör

Prof. Dr. Okan Bölükbaşı

OKAN Üniversitesi, Tıp Fakültesi

e-mail: chiefiaaoj@gmail.com

Baş Editör Yardımcısı

Prof. Dr. Elif Sonsuzoğlu

Yakındoğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Baş Editör Yardımcısı

Dr. E. Seda Koç

Prof.Dr. Elif Sonsuzoğlu

Sorumlu Alan Editörü

Yakındoğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

e-mail: esonsuzoglu@gmail.com

iaaojssj@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Aliye ERDEM

Sorumlu Alan Editörü

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi

e-mail: aliye.erdem@ankara.edu.tr

Öğr. Gör. Dr. Mustafa Karataş

Sorumlu Alan Editörü

Amasya Üniversitesi

e-mail: mustafakarataas@gmail.com

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Turgay Berksoy

Marmara Üniversitesi

Dr. Mustafa Özel

Şehir Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan Ay

Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Naim Kapucu

Florida State Üniversitesi

IAAOJ

Akademik Koordinatör

Dr. Emine Seda Koç

e-mail: coordinatoriaaoj@gmail.com

Teknik Koordinatör

Dr. Mustafa Karataş

e-mail: coordinatoriaaoj@gmail.com

IAAOJ İngilizce Editörü

Yasenia SÖYLER

e-mail: yaseniyadenyal.yd@gmail.com

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur. Papers and the opinions in the Journal are the responsibility of the authors.

Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayınlanan hakemli, açık erişimli ve uluslararası bilimsel bir dergidir. This is a an international, scholarly, peer-reviewed, open-access journal published biannually in June and December.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

ANNE-BABA VE ÇOCUK GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA OYUN

Doç.Dr. Hülya Gülay Ogelman, Pembe AYTAÇ, Ahmet EROL, Fulçağ Gizem ERDENTUĞ,
Özlem AKDENİZ YOLAÇ, Menekşe GÜNER ÖZBİLENLER

Sayfalar: 65-87

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE AİLE BAĞLANTILI HÜKÜMLER

Elif SONSUZUĞLU

Sayfalar: 88-103

İNFORMAL GRUPLARIN ÇALIŞAN ALGILARI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: BİR SAĞLIK İŞLETMESİ UYGULAMASI

Cenk TEKER, Doğançan ÇAVMAK, Sait SÖYLER

Sayfalar: 104-115

ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN ÖRGÜTSEL SİNİZME ETKİLERİ: KAMU VE ÖZEL HASTANELERİN KARŞILAŞTIRILMASI /

Esental GÜLEÇ, İbrahim Halil CANKUL, Süreyya YILMAZ

Sayfalar: 116-128

ISO 14001 SAHİP İŞLETME ÇALIŞANLARININ ÇEVRE OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Elif ATABEK-YİĞİT, Feray KÜÇÜKBAŞ-DUMAN

Sayfalar: 129-139

Anne-Baba Ve Çocuk Görüşleri Doğrultusunda Oyun

Hülya GÜLAY OGELMAN^{1*}, Pembe AYTAÇ², Ahmet EROL³, Fulçağ Gizem ERDENTUĞ⁴,
Özlem AKDENİZ YOLAÇ⁴, Menekşe GÜNER ÖZBİLENLER⁵

¹Doç. Dr., hulyagulay7@hotmail.com, TR

²Uzm. Okul Öncesi Öğr., Milli Eğitim Bakanlığı, KKTC

³Ar. Gör., Pamukkale Üniversitesi, TR

⁴Uzm., Yakın Doğu Üniversitesi, KKTC

⁵Uzm., SOS Çocuk Köyü Derneği, KKTC

*Sorumlu Yazar /Corresponding: e-mail: hulyagulay7@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 09.01.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 01.06.2019

e-Yayım/e-Printed: 27.06.2019

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, TC'de ve KKTC'de yaşayan okul öncesi dönem çocukları ve onların annelerinin babalarının görüşleri doğrultusunda oyunla ilgili çeşitli değişkenlere yönelik kültürlerarası bir karşılaştırma yapmaktır. Araştırmanın katılımcı grubunu, Türkiye'de (TC) Denizli ilinin Merkezefendi ve Pamukkale ilçelerinde 5 yaş grubundan okul öncesi eğitime devam eden 28 kız, 22 erkek olmak üzere 50 çocuk, anneleri (50 anne), babaları (50 baba) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Lefkoşa ilçesinde okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubundan okul öncesi eğitime devam eden 21 kız, 14 erkek olmak üzere 35 çocuk, anneleri (35 anne), babaları (35 baba) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, bu araştırma için geliştirilen Çocuk ve Oyun (çocuk, anne, baba formları) isimli görüşme formundan yararlanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; çocukların anne, babaları ile oynadıkları oyunlar; anne, baba ve akranlarıyla oyun oynamayı sevme nedenleri; sevdikleri oyuncaklar; anne-baba görüşlerine göre sevdikleri oyunlar; çocuklarıyla oynadıkları oyunlar; oyun oynama sıklıkları; oyun oynama davetinin kimden geldiği gibi konularda alınan cevaplar genel olarak benzerlikler göstermektedir. Sonuçların, okul öncesi dönem çocuğu için oyunun evrenselliğini desteklemede ek bulgular sunabildiği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Oyun, Çocuk, Anne-baba, Akranlar.

Play In According to Parents And Children's Views

ABSTRACT

The purpose of this study is to make an intercultural comparison of various variables related to play in accordance with the opinions of the preschool children and their fathers and mothers whose living in Turkey (TC) and Turkish Republic of North Cyprus (TRNC). One of the participants of the research is the group of 50 children (28 girls and 22 boys) whose 5 years old of 50 children (28 girls and 22 boys) their mothers (50 mothers) and their fathers (50 fathers) from the center of Denizli province Merkezefendi and Pamukkale districts. The other study group is from TRNC Nicosia. This group include group of 35 children (21 girls and 14 boys) whose 5 years old, their mothers (35 mothers) and their fathers (35 mothers). The children of the two groups continue their pre-school education. In this study, an interview form which was developed for this study and entitled Child and Game (child, mother, father forms) as the data collection tool. The findings of the researcher reveal how the children play games with their parents and their peers and what their favorite toys and games are. The findings show the resemblance between the view of parents and of the children on the kinds and frequency of games they prefer playing together. The invitation to play games is another issue showing similarities. The results are evaluated as additional findings to support the universality of the game for the preschoolers.

Keywords: Play, Child, Mother-father, Peers.

1. Giriş

Oyun, çocuklar tarafından serbestçe seçilen ve yönlendirilen ve çocuğun içsel motivasyonundan beslenen bir etkinliktir (Miller ve Almon, 2009). Çocuk için oyun, neşe ve eğlence kaynağı, vazgeçemediği bir eylem iken aynı zamanda oyunun çocuğu yaşama hazırlamada rehber olduğu söylenebilir (Arnold, 1998: 17; Çalışandemir, 2014: 2). Bruner (1975) oyunu çocuğun temel işi olarak görmektedir (akt. Gander ve Gardiner, 2001: 315). Çocuğun yaşamının vazgeçilmezi olan oyunun, gelişim düzeyini yansıttasının yanı sıra gelişim alanlarına çeşitli katkılar sağladığı araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Edwards, Skouteris, Rutherford ve Cutter-Mackenzie, 2013; Harrison, Van Vliet ve Anderson, 2012; Little, Wyver ve Gibson, 2011; Samuelsson ve Carlsson, 2008; Smith, 2010; Rushton, 2011).

Oyun çocuklara tüm gelişim alanlarında önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bunlardan biri oyunun çocuk zihninde uyarılmayı sağlamasıdır. Buna göre oyunlar sırasında karar verme, bellek, strateji, gözlem, akıl yürütme, problem çözme ve yaratıcı düşünme gibi temel bilişsel becerilerde önemli ilerlemeler sağlanabilecektir. Çocuklar, oyun oynarken iletişim kurma, paylaşma, kendini ifade etme, uyum sağlama ve empati becerilerini geliştirmektedirler. Çocuklar oyun aracılığıyla farklı düşünceleri ve tercihleri fark etmektedirler. Bunlara ek olarak, gerçek davranışlardan kaynaklanabilecek tehlikelerle karşılaşmaksızın farklı davranışları ve toplumsal rolleri deneyimleyebilirler (Gander ve Gardiner, 2001: 279).

Oyun, stresi, siniri ve korkuyu azaltırken mutluluk, samimiyet, olumlu benlik algısı gibi becerileri geliştirmektedir. Bu doğrultuda oyun, sakinliği, dayanıklılığı artırır ve süprizlerle başa çıkabilme yeteneğini desteklemektedir. Fiziksel açıdan, çeviklik hareket, koordinasyon, denge, büyük ve küçük kas becerileri desteklenebilmektedir. Oyun sayesinde çocuklar, arkadaşlarıyla oynarken kelime dağarcıklarını geliştirirler, kelimelerin anlamlarını daha iyi öğrenirler ve konuşmaya karşı daha istekli olurlar. Başka bir açıdan ise çocuklar kuklalarla ve diğer oyuncaklarla oynarken farklı rollere girmekte ve duygularını açıklamayı öğrenmektedirler (Goldstein, 2012; Moyles, 2012; akt. Ağyar, 2014: 123-125).

Oyun; genellikle zevkli, serbest, kendiliğinden gelişen, rahatlatıcı ve eğlenceli etkinlikleri ifade ederken oyuncak ise oyun aracı olarak tanımlanmaktadır (Bekmezci ve Özkan, 2015: 82; Bodrova ve Leong, 2013: 212; Warre, 2003: 127). Çocukların oyuncak tercihleri yaşlara göre farklılık gösterebilmektedir. Örnek olarak, bebekler çingiraklar, müzik kutuları, renkli toplar gibi oyuncaklara ilgi gösterebilmektedirler (Jones, 2007: 114). Yürüme çağında çocuklar için küpler, sökülüp takılabilen oyuncaklar, iç içe geçmeli, itmeli, çekmeli oyuncaklar önem taşıyabilmektedir (Jones, 2007: 114; Poyraz, 1999: 24). Çocuklar iki yaşından itibaren sembolik oyundaki gelişime paralel olarak kuklalara, bebeklere, minyatür hayvanlara ilgi duyabilirler (Çakmak, 2014: 224). Üç-dört yaşından itibaren kas becerilerindeki gelişim doğrultusunda, üç tekerlekli bisiklet, top, sallanan at, büyük küpler, bloklar, oyun hamurları, resim malzemeleri gibi oyun materyalleri ile zaman geçirmektedirler (Çakmak, 2014: 225; Egemen, Yılmaz ve Akil, 2004). Beş yaştan itibaren domino, resimli bulmaca gibi zeka oyunlarına ilgi artabilir ve genel olarak da oyun ve oyuncaklarda çeşitlilik görülebilmektedir (Arıkan ve Karaca, 2004; Poyraz, 1999).

Anne-babalar, okul öncesi dönemde çocuğun ilk oyun arkadaşlarıdır. Anne-babalar, oyun arkadaşı olarak çocukların davranışlarını etkileyebilmektedirler (Ecirli, 2014: 304). Bundan dolayı öncelikli olarak aileleri oyun hakkında bilgilendirmek önemli görülmektedir. Bütün gün çalışan ve eve geldiklerinde yorgun olan anne babalar çocuklarıyla oynamayı hafta sonuna kadar erteleyebilmektedir. Strom (1978) çalışan anne babaların çocuklarıyla günde en az onar dakikalık iki evre oynamaya çalışmalarını önermektedir (akt. Gander ve Gardiner, 2001: 280). Çocukla oyun oynamayı gereksiz gören yetişkinler, oyunu desteklemek için çaba sarfetmeyebilirken; oyunu gelişim için bir araç olarak gören anne-babalar ise çocukla çeşitli oyunları oynamaya hazırdırlar (Ecirli, 2014: 304). Başka bir açıdan anne-baba-çocuk arasındaki oyun, çocukların arkadaşlarıyla oynayacakları oyun deneyimlerine hazırlık niteliği de taşımaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Anne-baba-çocuk oyunları, küçük çocuklarda akran ilişkilerinin temel belirleyicilerindedir (Gülay Ogelman, 2014: 319). Bu doğrultuda anne-babanın çocuğun akranlarıyla oyunları üzerinde etkili olduğu sonucu çıkarılabilir.

Anne-babanın yanı sıra akranlar da oyunun gelişinde büyük öneme sahiptir. Küçük çocukların akranlarıyla yaptıkları işlerin çok önemli bir bölümü oyundur (Gülay Ogelman, 2014: 320). Oyun küçük çocukların akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır (Leung, 2014: 119). Bu açıdan oyun, çocukların akranlarıyla olan ilişki düzeyini zenginleştirebilmektedir. Oyunlar çocuğun öğretmeniyle olan ilişkisinde de önem taşımaktadır. Bu doğrultuda araştırmacılar çocukların öğretmenleri ile olan oyunlarının, çocukların oyun yeteneklerini artırabileceği gibi matematiksel düşünme, aritmetik beceriler ve öğretmenle olan iletişim dahil olmak üzere birçok entellektüel beceriyi geliştireceğini ifade etmişlerdir (Trawick-Smith, Swaminathan ve Liu, 2016: 721).

Çocukların yaşlarına göre oyuncak seçiminde anne-babalara büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Anne-babaların çocuğun oyununa sadece oyuncak satın alarak dahil olmaları yetersiz kalabilecektir. Anne babalar çocuğun gelişimini desteklemek istiyorlarsa uygun oyuncak seçimine ek olarak uygun oyun ortamları sağlayıp, rol model olup ve çocuğun oyununa aktif olarak katılarak katkı sağlayabilirler (Ecirli, 2014: 304-305).

Çocukların oynadıkları oyunlar, kültürden etkilenebilmektedir (Gosso ve Cavarho, 2013; Gülay Ogelman ve Ersan, 2014: 376). Benzer şekilde farklı kültürlerde okul öncesi dönem çocukları motor yeteneklerini oyunlarında farklı şekillerde kullandıkları ifade edilmektedir (Trwick Swith, 2013: 201-203). Bunun yanı sıra kültürlerde oyun açısından ortak noktalar da bulunmaktadır. Örnek olarak, serbest oyunlarda, koşma, yürüme, itiş kakış oyunu gibi boğuşmalı oyunlar görülebilmektedir. Benzerliklerin yanı sıra kültürlerarası farklılıklara rastlamak mümkündür. Yapılan araştırmalar (Bai, 2005; Bloch ve Adler, 1994; Farver, Kim ve Lee, 1995; Hale Benson, 1986; Martini, 1994; akt. Trwick Swith, 2013: 201-208) doğrultusunda Afrika kökenli Amerikalı çocukların aktif ve fiziksel oyunları oynamayı çok sevdiğini, Avrupalı Amerikalı çocukların az düzeyde sertlik içeren oyunlar oynadıkları ve Kore kökenli Amerikalı çocukların ise daha çok yuvarlanmalı oyun oynadıkları belirlenmiştir. Ayrıca Polinezya’da çocuklar kayaları fırlatma yoluyla oyun oynamayı tercih edebilmektedirler. Sierra Leone’de Kepelle Köyü çocukları hayvanların kovalandığı bir avcılık oyunu oynamaktadırlar. Çin ve Tayvan’da ise çocuklar küçük yaşlarda uçurtma uçurmaktadırlar.

Türk çocukları da evrensel sayılan oyunların yanı sıra yüzyıllardır sopalar, misketler, fındıklar, taşlar veya kemikler gibi materyalleri kullanarak kendi oluşturdukları oyunları oynamaktadırlar (Baran ve Erdoğan, 2007). Yapılan bir çalışmada (Bower, Ilgaz, Carden ve Noori, 1982), Türkiye’de oyun alanlarının kullanımında sosyo ekonomik düzey açısından bir farklılık gözlenmezken İran’da orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklar için daha çok oyun alanı ve oyuncağın temin edildiği saptanmıştır.

Yapılan çalışmalar doğrultusunda, küçük çocukların oyunlarında anne, baba, öğretmen, akran ve kültür gibi farklı değişkenlerin etkili olabileceği görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde, Türkiye’de okul öncesi dönemde oyun ile ilgili çalışmalarda artış görülmektedir (Adak Özdemir ve Ramazan, 2012; Akınbay, 2014; Duman ve Temel, 2011; Erbay, Durmuşoğlu Saltalı, 2012; Erden ve Alisinanoğlu, 2002; Gülay Ogelman, Erten Sarıkaya, 2014; Katlav, 2014; Koçyiğit ve Başara Baydilek, 2015; Özyürek, 2012). Yurt dışında, çocuk oyunları ile ilgili kültürel bağlamda çalışmaların yapıldığı görülmektedir (Clemants, Farver, Kim ve Lee-Shin, 2000; Roopnarine ve Davidson, 2015; Roopnarine ve Mounts, 1985; Suizzo ve Bornstein, 2006; Tamis-Le Monda ve diğ., 1992). Ancak Türk çocukları ile farklı kültürde bulunan çocukların oyunlarının anne, baba, öğretmen ve akran ekseninde ele alan bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda, çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı ve gelecek çalışmalara rehberlik edebileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, TC ve KKTC’de yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının, annelerinin ve babalarının görüşleri doğrultusunda oyunla ilgili çeşitli değişkenlerin ele alındığı cinsiyete dayalı kültürlerarası bir karşılaştırma yapmaktır. Araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- TC’de ve KKTC’de yaşayan çocukların babalarıyla, anneleriyle, öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla hangi oyunları oynadıklarına ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre dağılımları nedir?
- TC’de ve KKTC’de yaşayan çocukların babalarıyla, anneleriyle, öğretmenleriyle ve arkadaşlarıyla oyun oynamayı sevme nedenlerinin cinsiyete göre dağılımları nedir?
- TC’de ve KKTC’de yaşayan çocukların oyuncak tercihlerinin cinsiyete göre dağılımları nedir?

- TC’de ve KKTC’de yaşayan annelere göre çocuklarıyla oynadıkları oyunlar, oyun oynama sıklıkları, oyunun kim tarafından başlatıldığı, çocuklarının hangi oyunları sevdiği ile ilgili görüşlerinin dağılımları nedir?
- TC’de ve KKTC’de yaşayan babalara göre çocuklarıyla oynadıkları oyunlar, oyun oynama sıklıkları, oyunun kim tarafından başlatıldığı, çocukların hangi oyunları sevdiği ile ilgili görüşlerinin dağılımları nedir?

2. Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, TC ve KKTC’de yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının, annelerinin, babalarının görüşleri doğrultusunda oyunla ilgili çeşitli değişkenlerin ortaya konulması için kültürlerarası bir karşılaştırma niteliğinde olup, bu bağlamda tarama modeliyle yürütülmüştür. Tarama deseni, bir evren içinde seçilen örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim, tutum ve görüşlerin nicel veya nümerik olarak betimlenmesine olanak tanımaktadır (Creswell, 2013: 155-156). Bir konuya veya olaya ilişkin geçmişte veya halen var olan bir durumu katılımcı görüşleri doğrultusunda ilgi, beceri, yetenek, tutum, davranış vb. özellikler açısından betimlemeyi amaçlayan çalışmalar tarama çalışması olarak adlandırılmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2014: 14; Karasar, 2011: 77).

Katılımcılar

Araştırmanın iki katılımcı grubu bulunmaktadır. İlk katılımcı grubunu, TC’nin Denizli ilinin Merkezefendi ve Pamukkale İlçeleri’nde 5 yaş grubundan okul öncesi eğitime devam eden 28 (%56.0) kız, 22 erkek (%44.0) olmak üzere 50 çocuk, anneleri (50 anne), babaları (50 baba) oluşturmaktadır. İkinci çalışma grubunda ise KKTC’nin Lefkoşa İlçesi’nde okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş grubundan okul öncesi eğitime devam eden 21 kız (%60.0), 14 (%40.0) erkek olmak üzere 35 çocuk, anneleri (35 anne) ve babaları (35 baba) yer almaktadır. Çocukların tamamı normal gelişim özelliği göstermekte ve anne, babaları ile yaşamaktadırlar.

Tablo 1. Katılımcı gruplarındaki çocuk, anne ve babalara ilişkin dağılımlar

	Kız	%	Erkek	%	Toplam	%
TC 5 yaş	28	56.0	22	44.0	50	58.8
KKTC 5 yaş	21	60.0	14	40.0	35	41.2
Toplam	49	57.6	36	42.4	85	100.0
TC Anne/Baba	28	56.0	22	44.0	50	58.8
KKTC Anne/Baba	21	60.0	14	40.0	35	41.2
Toplam	49	57.6	36	42.4	85	100.0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, bu araştırma için geliştirilen Çocuk ve Oyun (çocuk, anne, baba formları) isimli görüşme formlarından yararlanılmıştır. Çocuk ve Oyunun çocuk formunda “Annen/baban/arkadaşların ile hangi oyunları oynarsın? Annen/baban/arkadaşların ile oyun oynamayı seviyor musun? Neden? En çok hangi oyuncağınla oynamayı seviyorsun?” soruları bulunmaktadır. Çocuk ve Oyunun anne ve baba formlarında “Çocuğunuz ile hangi sıklıkta oyun

oyinarsınız? Çocuğunuzla neler oynarsınız? Çocuğunuz hangi oyunları sever? Oyun oynama fikri ilk kimden gelir?” soruları yer almaktadır.

Çocuk ve Oyun formu geliştirilirken, araştırmacılar tarafından çalışmanın temel amacına yönelik bir soru listesi oluşturulmuştur. Hazırlanan listeye ilgili okul öncesi eğitim ve çocuk gelişimi bölümlerinde oyun dersleri veren ve konu ile ilgili çalışmaları bulunan doktoralı 6 öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. İçerik, dil ve kapsam olarak yapılan değerlendirmeler sonucunda, bazı maddelerin çıkartılması, bazı maddelerin de ifadelerinin değiştirilmesi sonucunda forma son şekli verilmiştir.

Uygulama

Uygulama öncesinde, okullardan uygulamaya yönelik gerekli izinler alınmıştır. İzinlerin ardından öğretmenler ve anne-babalara araştırmanın amacı, önemi, uygulamalar hakkında bilgi verilmiştir. Çocuk formunun uygulamasında, araştırmacılar çocuklarla birebir görüşmeler yapmışlardır. Araştırmacılar görüşmeler öncesinde iki gün boyunca çocukların oyun zamanı etkinliğinde onlarla serbestçe oyun oynamışlardır. Bunun amacı, çocukların araştırmacılara alışması ve sorulara rahatça cevap verebilmelerini sağlamaktır. Çocuklara sınıf dışında farklı bir ortamda bireysel olarak sorular sorulmuş ve cevapları kaydedilmiştir. Anne, babalara ise önce anne formu, anne formları toplandıktan iki gün sonra da baba formları gönderilmiştir. Anne ve babalardan formu bireysel olarak doldurmaları ve ertesi gün okula göndermeleri istenmiştir.

Veri Analizi

Araştırmada, çocuk, anne ve babaların görüşleri, frekans ve yüzde dağılımları ile incelenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı, kültürlerarası bir çerçevede çocukların, annelerinin ve babalarının oyunla ilgili çeşitli değişkenlere yönelik görüşlerini ele almaktır. Bu süreçte cinsiyetler arasındaki farklılık da göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma kapsamında, değişkenler arasındaki farklılıkların, ilişkilerin ya da yordayıcı etkilerin incelenmesi söz konusu değildir. Bu çalışmada, farklı kişilerin aynı konu hakkındaki görüşlerinin cinsiyetlere göre ortaya konulması amaçlandığı için frekans yüzde dağılımından yararlanılmıştır.

3. Bulgular

Tablo 2. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların babalarıyla neler oynadıklarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

Babalarla Oynanan Oyunlar	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC'de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
	f	%	f	%	f	%	f	%			
Hareketli oyunlar (Saklambaç, kovalamaca, körebe, köşe kapmaca, sek sek, gıdıklamacılık)	16	36.3	Hareketli oyunlar (Saklambaç, kovalamaca, yakalamaca, boğuşmaca)	8	26.6	Hareketli oyunlar (Saklambaç, yakalamaca, yerden yüksek)	9	64.2	Hareketli oyunlar (Saklambaç, yakalamaca, güreş, voleybol)	7	58.2
Evcilik/Hayvancılık	15	34.1	Top	6	20.0	Evcilik / Hayvancılık	2	14.2	Top	2	16.6
Lego/Yapboz/Blok	5	11.3	Evcilik/hayvancılık	5	16.3	Dama	1	7.2	Lego	1	8.3
Top	4	9.1	Taşıt oyunları	5	16.3	Kart oyunu	1	7.2	Taşıt oyunları	1	8.3
Tablet/Bilgisayar	1	2.3	Tablet/Bilgisayar	2	6.6	Boyama	1	7.2	Hayvancılık	1	8.3
Satranç	1	2.3	Satranç	1	3.3				Boyama	1	8.3
Kart oyunları	1	2.3	Kum oyunu	1	3.3						
Bilye	1	2.3	Kart oyunları	1	3.3						
			Blok	1	3.3						
Toplam	44	100	Toplam	30	100	Toplam	14	100	Toplam	12	100

Tablo 2'ye göre TC. ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının babalarıyla oynadıkları oyunlarda ilk sırada hareketli oyunlar gelmektedir. İkinci sırada iki ülkede yaşayan kız çocukları için evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar, erkek çocukları için de top ile oynanan oyunlar gelmektedir. TC'de yaşayan çocukların verdikleri cevaplar arasında tablet/bilgisayar gibi teknolojik araçlarla oyun yer alırken, KKTC'de yaşayan çocukların cevapları arasında teknolojik araçlar yer almamaktadır. Oyun çeşitliliği açısından, babası ile oynadığı oyunlarda en çok oyun türü TC'de yaşayan erkek çocukları tarafından, en az oyun türü ise KKTC'de yaşayan kız çocukları tarafından söylenmiştir. Bu sonuçlara göre tablet bilgisayar gibi teknolojik araçlar TC'deki çocukların hayatlarında daha çok yer alabildiği ve TC'deki erkek çocukların babalarıyla diğer gruplardan daha çeşitli oyunlar oynadıkları söylenebilir. Bulgulara göre iki cinsiyet için de hareketli oyunların baba-çocuk ilişkisinde önem taşıdığı söylenebilir.

Tablo 3. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların anneleriyle neler oynadıklarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

TC'de Yaşayan Çocuklar						KKTC' de Yaşayan Çocuklar					
KIZ			ERKEK			KIZ			ERKEK		
Annelerle Oynanan Oyunlar	f	%	Annelerle Oynanan Oyunlar	f	%	Annelerle Oynanan Oyunlar	f	%	Annelerle Oynanan Oyunlar	f	%
Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca, körebe, gıdıklamacılık)	18	46.2	Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca)	10	33.3	Hareketli oyunlar	8	57.1	Hareketli oyunlar	8	61.5
Evcilik/hayvancılık	14	35.8	Evcilik/hayvancılık	6	20.0	Evcilik / Hayvancılık	5	35.2	Top	3	23.1
Tablet/Bilgisayar	4	10.2	Araba	6	20.0	Kart oyunu	1	7.2	Evcilik / Hayvancılık	1	7.7
Top	1	2.6	Top	5	16.7				Resim yapma	1	7.7
Satranç	1	2.6	Blok	2	6.7						
Oyun hamuru	1	2.6	Tablet/Bilgisayar	1	3.3						
			Satranç	1	3.3						
Toplam	39	100	Toplam	30	100	Toplam	14	100.0	Toplam	13	100

Tablo 3'de TC ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının anneleriyle oynadıkları oyunlarda ilk sırada hareketli oyunlar gelmektedir. İkinci sırada iki ülkede yaşayan kız çocukları ve TC'de yaşayan erkek çocukları için evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar, KKTC'deki erkek çocukları için de top ile oynanan oyunlar gelmektedir. TC'de yaşayan çocukların verdikleri cevaplar arasında tablet/bilgisayar gibi teknolojik araçlarla oyun yer alırken, KKTC'de yaşayan çocukların cevapları arasında teknolojik araçlar yer almamaktadır. Oyun çeşitliliği açısından, annesi ile oynadığı oyunlarda en çok oyun türü TC'de yaşayan erkek çocukları tarafından, en az oyun türü ise KKTC'de yaşayan kız çocukları tarafından söylenmiştir.

Tablo 4. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların öğretmenleriyle neler oynadıklarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

TC'de Yaşayan Çocuklar						KKTC' de Yaşayan Çocuklar					
KIZ			ERKEK			KIZ			ERKEK		
Öğretmenlerle Oynanan Oyunlar	f	%		f	%		f	%		f	%
Evcilik/ Hayvancılık	17	46.0	Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca, kurt baba, kutu kutu pense, körebe, yağ satarım bal satarım)	10	43.5	Hareketli oyunlar (yakalamaca, saklambaç, yerden yüksek, sandalye kapmaca, uykucu horoz, kutukutu pense, komşundan memnun musun?. İp çekiştirme)	12	66.7	Hareketli oyunlar (yakalamaca, saklambaç, komşundan memnun musun?)	3	27.3
Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca, körebe, sek sek, kurt baba, çürük yumurta, tavşan kaç)	14	37.8	Yapboz/ Lego / Blok	4	17.4	Evcilik / Hayvancılık	4	22.2	Yapboz/ Lego/Blok	2	18.2
Top	2	5.4	Evcilik/ Hayvancılık	2	8.7	Resim çizme	2	11.1	Evcilik/hayvancılık	2	18.2
Yapboz/ Lego/ Blok	2	5.4	Top	2	8.7				Resim çizme	1	9.1
Satranç	1	2.7	Taşıtlı oyunları	2	8.7				Top	1	9.1
Oyun hamuru	1	2.7	Oyun hamuru	2	8.7				Bilmece/bulmaca	1	9.1
			Kukla	1	4.4						
Toplam	37	100	Toplam	23	100	Toplam	18	100	Toplam	11	100

Tablo 4'e göre TC ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının öğretmenleriyle oynadıkları oyunlarda ilk sırada TC'deki kız çocuklarda evcilik hayvancılık gibi sembolik oyunlar gelirken; diğer

çocuklarda hareketli oyunlardır. İkinci sırada, TC'deki kızlarda hareketli oyun, her iki ülkedeki erkeklerde yapboz/lego gibi oyunlar, KKTC'deki kızlarda ise evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar gelmektedir. Oyun çeşitliliği açısından, öğretmeni ile oynadığı oyunlarda en çok oyun türü TC'de yaşayan erkek çocukları tarafından, en az oyun türü ise KKTC'de yaşayan kız çocukları tarafından söylenmiştir.

Tablo 5. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların arkadaşlarıyla neler oynadıklarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC'de Yaşayan Çocuklar							
KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK					
Arkadaşlarla Oynanan Oyunlar	f	%		f	%		f	%			
Evcilik/ Hayvancılık	20	45.5	Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca, kutu kutu pense, körebe, trafik oyunu)	16	34.1	Hareketli oyunlar (yakalamaca, saklambaç, sek sek, kutu kutu pense, ebelemece, yerden yüksek, köşe kapmaca)	14	63.6	Hareketli oyunlar (yakalamaca, saklambaç)	10	47.6
Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca, körebe, sek sek, kurt baba, kutu kutu pense, dans etme)	17	38.6	Yapboz/ Lego/Blok	9	19.2	Evcilik/ Hayvancılık	7	31.8	Top	4	19.1
Top	2	4.6	Taşıt oyunları	8	17.1	Kum Oyunu	1	4.6	Taşıt oyunları	3	14.3
Yapboz/ Blok/ Lego	2	4.6	Evcilik/ Hayvancılık	6	12.8				Yapboz/ Lego / Blok	2	9.5
Satranç	1	2.3	Top	4	8.5				Evcilik/ Hayvancılık	2	9.5
Kum Oyunu	1	2.3	Satranç	1	2.1						
Oyun Hamuru	1	2.3	Kart Oyunları	1	2.1						
			Oyun Hamuru	1	2.1						
Toplam	44	100	Toplam	47	100	Toplam	22	100	Toplam	21	100

Tablo 5'de TC. ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının öğretmenleriyle oynadıkları oyunlarda ilk sırada TC'deki kız çocuklarda evcilik hayvancılık gibi sembolik oyunlar gelirken; diğer çocuklarda hareketli oyunlar gelmektedir. İkinci sırada, TC'deki kızlarda hareketli oyun, KKTC'deki kızlarda ise evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar, TC'deki erkek çocuklarda yapboz, lego, blok gibi masa başı oyunlar, KKTC'deki erkek çocukları için de top ve topla oynanan oyunlar gelmektedir. Oyun çeşitliliği açısından, öğretmeni ile oynadığı oyunlarda en çok oyun türü TC'nde yaşayan erkek çocukları tarafından, en az oyun türü ise KKTC'de yaşayan kız çocukları tarafından söylenmiştir.

Tablo 6. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların babalarıyla oyun oynamayı sevme nedenlerine ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Babalarla Oyun Oynamayı Sevme Nedenleri	f	%	f	%	f	%	f	%			
Eğlendiğim için	8	29.7	Eğlendiğim için	7	36.8	Eğlenceli olduğu için	4	50.0	Eğlenceli olduğu için	3	50.0
Babamı sevdiğim için	7	25.9	Oyun oynamayı sevdiğim için	5	26.3	Babamı sevdiğim için	2	25.0	Babamı sevdiğim için	2	33.3
Babam istediklerimi yaptığı için	7	25.9	Babamı sevdiğim için	4	21.1	Her zaman benimle oyun oynadığı için	2	25.0	Babam çok güzel oyun oynadığı için	1	16.7
Oyun oynamayı sevdiğim için	3	11.1	Babam istediklerimi yaptığı için	2	10.5						
Babam çok güzel oyun oynadığı için	2	7.4	Babam çok güzel oyun oynadığı için	1	5.3						
Toplam	27	100	Toplam	19	100	Toplam	8	100	Toplam	6	100

Tablo 6'da, TC ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının babalarıyla oyun oynamayı sevme nedenlerinin başında, eğlenmeleri cevabı gelmektedir. İkinci sırada, TC'deki erkek çocuklarda oyun oynamayı sevdiğim için, diğer çocuklarda da babamı sevdiğim için cevabı gelmiştir. Baba ile oyun oynamayı sevme nedenlerinin çeşitliliğinde, TC'de yaşayan çocuklar KKTC'deki çocuklara göre daha çok sayıda neden belirtmişlerdir. Bulgulara göre baba-çocuk oyunlarında oyunun eğlendirici yönünün belirleyici olabildiği belirtilebilir.

Tablo 7. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların anneleriyle oyun oynamayı sevme nedenlerine ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Annelerle Oyun Oynamayı Sevme Nedenleri	f	%	f	%	f	%	f	%			
Annemi sevdiğim için	10	40.0	Annemi sevdiğim için	8	50.0	Annemi sevdiğim için	3	37.5	Annemle eğlendiğim için	3	50.0
Eğlendiğim için	5	20.0	Eğlendiğim için	5	31.3	Annemle çok eğlendiğim için	3	37.5	Oyun oynamayı sevdiğim için	2	33.3
Benimle oynadığı için	3	12.0	Oyun oynamayı sevdiğim için	1	6.3	Benimle oynadığı için	1	12.5	Annem beni farklı yerlere götürdüğü için	1	16.7
Oyun oynamayı sevdiğim için	3	12.0	Annem bana oyuncak aldığı için	1	6.3	Bazen bana sarıldığı için	1	12.5			
Bana birşey aldığı için	2	8.0	Yemek yaptığı için	1	6.3						
Yemek yaptığı için	1	4.0									
Bana hep teşekkür ettiği için	1	4.0									
Toplam	25	100	Toplam	16	100	Toplam	8	100	Toplam	6	100

Tablo 7'e göre TC ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının çocukların anneleriyle oyun oynamayı sevme nedenlerinin başında, KKTC'deki erkek çocuklarında annemle eğlendiğim için cevabı, diğer çocuklarda ise annemi sevdiğim cevabı gelmektedir. İkinci sırada, TC'deki erkek ve kız çocuklarda eğlendiğim için, KKTC'deki kız çocuklarda annemle çok eğlendiğim için, erkek çocuklarda da oyun oynamayı sevdiğim için cevabı gelmiştir. Anne ile oyun oynamayı sevme nedenlerinin çeşitliliğinde, TC'de yaşayan kız çocuklar en çok sayıda neden belirtirken, KKTC'de yaşayan erkek çocuklar da en az sayıda neden belirtmişlerdir. Bulgulara göre anne sevgisinin anne-çocuk oyununda önem taşıdığı söylenebilir.

Tablo 8. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların öğretmenleriyle oyun oynamayı sevme nedenlerine ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Öğretmenlerle Oyun Oynamayı Sevme Nedenleri	f	%		f	%	f	%	f	%		
Öğretmenimi sevdiğim için	9	36.0	Öğretmenimi sevdiğim için	5	33.3	Eğlenceli olduğu için	5	41.7	Oyun oynamayı sevdiğim için	5	71.4
Çok güzel oyun öğrettiği için/ Çok oyun bildiği için	6	24.0	Eğlendiğim için	5	33.3	Öğretmenimi sevdiğim için	4	33.3	Öğretmeni mi sevdiğim için	2	28.6
Eğlendiğim için	5	20.0	Oyun oynamayı sevdiğim için	2	13.3	Oyuncakları güzel olduğu için	2	16.7	Çok güzel oyunlar bildiği için	1	15.0
Oyun oynamayı sevdiğim için	4	16.0	Herşeyi öğrettiği için	2	13.3	Beni oynattığı için sevdiğim için	1	8.3			
Öğretmenim beni sevdiği için	1	4.0	Bahçeye çıkardığı için	1	6.7						
Toplam	25	100	Toplam	15	100	Toplam	12	100	Toplam	7	100

Tablo 8'de TC. ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının öğretmenleriyle oyun oynamayı sevme nedenlerinin başında, TC'deki kız çocukları için öğretmeni sevdiği için, KKTC'deki kız çocukları için eğlenceli olduğu için, erkek çocukları için ise oyun oynamayı sevdiğim için cevabı gelmektedir. İkinci sırada, TC'deki kız çocuklarda çok güzel oyun öğrettiği ve çok oyun bildiği için, erkek çocuklar için eğlendiğim için; KKTC'deki kız ve erkek çocukları için öğretmenimi sevdiğim için cevabı gelmiştir. Öğretmen ile oyun oynamayı sevme nedenlerinin çeşitliliğinde, TC'de yaşayan kız ve erkek çocuklar en çok sayıda neden belirtirken, KKTC'de yaşayan erkek çocuklar da en az sayıda neden belirtmişlerdir. Bu noktada, çocukların öğretmenleriyle oyun oynamaları açısından öğretmenleriyle olan ilişkilerinin ve oyuna yönelik algılarının önemli olduğu söylenebilir.

Tablo 9. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların arkadaşlarıyla oyun oynamayı sevme nedenlerine ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar			
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK	
Arkadaşlarla Oyun Oynamayı Sevme Nedenleri	f	%	f	%	f	%	f	%
Onları sevdiğim için	12	42.86	7	36.84	5	41.67	5	71.43
Eğlendiğim için	12	42.86	7	36.84	5	41.67	1	14.29
Oyun oynamayı sevdiğim için	4	14.29	4	21.05	2	16.67	1	14.29
			1	5.26				
Toplam	28	100	19	100	12	100	7	100

Tablo 9'da TC. ve KKTC'de yaşayan kız ve erkek çocuklarının arkadaşlarıyla oyun oynamayı sevme nedenlerinin başında, TC'deki kız, erkek ve KKTC'deki kız çocukları için arkadaşlarını sevdiği için; KKTC'deki erkek çocukları için eğlenceli olduğu için cevabı gelmektedir. İkinci sırada, TC'deki kız ve erkek çocuklarda eğlendiğim için; KKTC'deki kız çocukları için oyun oynamayı sevdiğim için, erkek çocuklarından ise güzel oyunlar bildiği için cevabı gelmiştir. Arkadaşlar ile oyun oynamayı sevme nedenlerinin çeşitliliğinde, TC'de yaşayan erkek çocukları en çok neden belirten grup olmuştur. Bu bulgulara göre çocukların akranlarıyla oyun oynamalarında akran sevgisi ve oyun sevgisinin belirleyici olduğu söylenebilir.

Tablo 10. TC'de ve KKTC'de yaşayan çocukların en sevdikleri oyuncaklar ile ilgili görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar			
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK	
Çocukların En Sevdikleri Oyuncaklar	f	%	f	%	f	%	f	%
Bebekler	20	66.7	14	60.9	9	75.1	3	33.3
Dolgu Oyuncakları	5	16.7	4	17.4	1	8.3	3	33.3
Yapboz/ Lego / Blok	2	6.7	2	8.7	1	8.3	2	22.1
Kuklalar	1	3.3	2	8.7	1	8.3	1	11.1
Oyuncak Süpürge	1	3.3	1	4.4				
Top	1	3.3	1	4.4				
Toplam	30	100	23	100	12	100	9	100

Tablo 10'da göre TC ve KKTC'de yaşayan kızların en sevdikleri oyuncak bebekler iken TC'deki erkekler için taşıtlar, KKTC'deki erkekler için toptur. KKTC'deki kız çocuklarının dışında diğer gruplardaki cevaplar arasında teknolojik araçlar da yer almamaktadır. TC'deki kız ve erkek çocuklarının cevaplarında, KKTC'deki çocuklara göre daha fazla çeşitlilik olduğu belirlenmiştir. Bulgulara göre teknolojik araçların, çocukların hayatında bir oyun aracı olarak yer alabildiği söylenebilir.

Tablo 11. TC'de ve KKTC'de yaşayan annelerin çocuklarıyla oynadıkları oyunlara ilişkin görüşlerinin dağılımı

Annelerle Oynanan Oyunlar	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
	f	%		f	%	f	%	f	%		
Evcilik / Hayvancılık	26	44.7	Hareketli oyunlar (şaklambaç koşturmaya, körebe, kutu kutu pense, parkta oyun oynama, güreş)	18	38.3	Hareketli oyunlar (şaklambaç, bisiklete binme, parkta oyun, nesne bulma)	11	30.6	Hareketli oyunlar (şaklambaç, yakalamaya, körebe, boks, doğada oyun, ebe-sobe, parmak güreşi)	10	37.1
Hareketli oyunlar (şaklambaç, kovalamaya, sobe, elim sende, sıcak-soğuk, körebe, boğuşmaya, ip atlama, dans etme)	17	28.8	Yapboz/Lego / Blok	9	19.6	Evcilik/hayvancılık	7	19.4	Top	5	18.5
Oyun Hamuru	5	8.7	Taşıt Oyunları	8	17.0	Kart Oyunları	5	13.9	Yapboz/ Lego /Blok	3	11.1
Yapboz/Lego / Blok	8	13.6	Top	4	8.5	Yapboz/Le go / Blok	4	11.1	Evcilik/ Hayvancılık	2	7.4
Parmak oyunu	2	3.4	Evcilik /Hayavancılık	3	6.4	Top	3	8.3	Resim Yapma	2	7.4
Resim Yapma	1	1.7	Satranç	3	6.7	Resim Yapma	3	8.3	Hikaye anlatma	2	7.4
			Parmak Oyunu	1	2.1	Rondu Oyunlar	1	2.8	Bilgisayar Oyunları	1	3.7
			Resim Yapma	1	2.1	Bilmece/ bulmaca	1	2.8	Bilye	1	3.7
						Hikaye anlatma	1	2.8	Taşıt oyunları	1	3.7
Toplam	59	100	Toplam	47	100	Toplam	36	100	Toplam	27	100

Tablo 11'de TC'de yaşayan kız çocuk anneleri kızlarla en çok evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunları oynadıklarını belirtirken; TC'deki erkek çocuk anneleriyle KKTC'deki kız ve erkek çocuk anneleri çocuklarıyla en çok hareketli oyunlar oynadıklarını belirtmişlerdir. Bulgulara göre hareketli oyunların çocuk-anne ilişkisinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 12. TC'de ve KKTC'de yaşayan babaların çocuklarıyla oynadıkları oyunlara ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Babalarla oynanan Oyunlar	f	%	f	%	f	%	f	%			
Hareketli oyunlar (Saklambaç, kovalamaca, Körebe.boğuşm aca. elim sende. zıplama sıcak-soğuk. hedef devirmece. parka gitme)	22	40.0	Top	11	28.1	Evcilik/hayvancılık	13	48.2	Hareketli oyunlar (Saklambaç, kovalamaca)	6	31.6
Yapboz/ Lego/ Blok	9	16.4	Hareketli oyunlar (Saklambaç, kovalamaca, Körebe.boğuşm aca)	7	18.0	Hareketli oyunlar (Saklambaç, ip atlama)	7	25.9	Top	3	15.8
Evcilik/hayvancılık	8	14.6	Taşıt Oyunları	5	12.8	Oyun Hamuru	2	7.4	Taşıt oyunları	2	10.5
Top	4	7.4	Yapboz/ Lego/ Blok	5	12.8	Bilgisayar Oyunu	2	7.4	Bilye	2	10.5
Oyun Hamuru	3	5.5	Evcilik / Hayvancılık	2	5.1	Resim yapma	1	3.7	Tavla	2	10.5
Bilgisayar/ Tablet	3	5.5	Zeka Oyunları	2	5.1	Dama	1	3.7	Evcilik/hayvancılık	1	5.3
Zeka oyunları (eşleştirm. soru sorma. parmak saymaca)	3	5.5	Uzaktan kumandalı araba ve uçak uçurma	2	5.1	Hikaye Anlatma	1	3.7	Bilgisayar Oyunu	1	5.3
Satranç	1	1.8	Satranç	2	5.1				Yapboz/Lego/ Blok	1	5.3
Taşıt oyunları	1	1.8	Kart Oyunları	1	2.6				Zeka Oyunları	1	5.3
Resim Yapma	1	1.8	Bilgisayar/ Tablet	1	2.6						
			Bilye	1	2.6						
Toplam	54	100	Toplam	39	100	Toplam	27	100	Toplam	19	100

Tablo 12'de TC'de yaşayan babalar kız çocuklarıyla rla en çok hareketli oyunlar oynadıklarını; TC'deki babalar erkek çocuklarıyla en çok top oyunları oynadıklarını; KKTC'deki kız babaları en çok evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunları, erkek babaları ise çocuklarıyla en çok hareketli oyunlar oynadıklarını belirtmişlerdir. TC'deki babaların kız ve erkek çocuklarıyla oynadıkları oyunların KKTC'deki babalara göre daha çeşitli olduğu görülmektedir.

Tablo 13. TC'de ve KKTC'de yaşayan annelerin çocuklarının hangi oyunları oynamayı sevdikleriyle ilgili görüşlerinin dağılımı

Çocukların Sevdikleri Oyunlar	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
	f	%		f	%	f	%	f	%		
Evcilik/ Hayvancılık	19	40.4	Taşıt Oyunları	9	22.0	Evcilik /hayvancılık	13	38.2	Hareketli oyunlar (saklambaç, yakalamaca, körebe, boks, taş kağıt - makas)	6	35.3
Hareketli oyunlar (Saklambaç, yakalamaca, ek sek, kurt baba. elim sende, sıcak-soğuk)	16	34.0	Evcilik /hayvancılık	7	17.1	Hareketli oyunlar (Saklambaç, sıcak-soğuk, parkta oyun oynama, bisiklete binme)	8	2.5	Top	6	35.3
Oyun hamuru	4	8.5	Yapboz/Lego/Blok	7	17.1	Resim Yapma	3	8.8	Evcilik /hayvancılık	2	11.8
Yapboz/ Lego/ Blok	3	6.4	Hareketli oyunlar (Saklambaç. Körebe vb.)	6	14.6	Yapboz/ Lego/ Blok	3	8.8	Yapboz/ Lego / Blok	2	11.8
Resim Yapma	1	2.1	Top	5	12.0	Rondlu oyunlar	3	8.8	Bilgisayar Oyunu	1	5.9
Bilgisayar / Tablet	1	2.1	Oyun Hamuru	2	4.9	Bilgisayar Oyunu	2	5.9			
Taşıt oyunları	1	2.1	Satranç	2	4.9	Hikaye Anlatma	1	2.9			
Zeka Oyunları	1	2.1	Resim yapma	1	2.4	Oyun Hamuru	1	2.9			
Top	1	2.1	TV Oyunları	1	2.4						
			Bilgisayar/Tablet	1	2.4						
Toplam	46	100	Toplam	41	100	Toplam	34	100	Toplam	17	100

Tablo 13'e göre TC'deki annelere göre kız çocukları en çok evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunları, erkek çocukları ise taşıt oyunlarını; KKTC'deki annelere göre ise kız çocukları en çok evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunları, erkek çocukları ise hareketli oyunları oynamayı sevmektedirler. Annelerin tamamı her iki cinsiyet için de bilgisayar/tablet gibi teknolojik araçlardaki oyunların da sevildiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 14. TC'de ve KKTC'de yaşayan babaların çocuklarının hangi oyunları oynamayı sevdikleriyle ilgili görüşlerinin dağılımı

TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar							
Kız çocuklarının sevdikleri oyunlar	f	%	Erkek çocuklarının sevdikleri oyunlar	f	%	Kız çocuklarının sevdikleri oyunlar	f	%	Erkek çocuklarının sevdikleri oyunlar	f	%
Evcilik /hayvancılık	16	29.6	Top	8	16.0	Evcilik /hayvancılık	9	32.1	Top	3	20.0
Yapboz/ Lego / Blok	7	13.0	Taşıt oyunları	8	16.0	Yapboz/ Lego/ Blok	3	10.7	Evcilik/ hayavncılık	2	13.4
Taşıt oyunları	2	3.7	Evcilik /hayvancılık	5	10.0	Tablet / bilgisayar	2	7.1	Taşıt oyunları	1	6.7
Tablet	2	3.7	Tablet / Bilgisayar	4	8.0	Resim çizme	2	7.1	Tablet / telefon	1	6.7
Zeka oyunları	2	3.7	Yapboz/Lego/ Blok	3	6.0	Zeka Oyunları	1	3.6	Bilye	1	6.7
Oyun Hamuru	1	1.9	Bilye	3	6.0	Oyun Hamuru	1	3.6			
Top	1	1.9	Zeka oyunları	1	2.0						
Resim Boyama	1	1.9	Oyun hamuru	1	2.0						
Toplam	54	100	Toplam	50	100	Toplam	28	100	Toplam	15	100

Tablo 14'e göre babaların çoğunluğuna göre kız ve erkek çocukları en çok hareketli oyunları oynamayı seviyorlar. TC'deki babaların her iki cinsiyet için de KKTC'deki babalara göre daha fazla oyun çeşidi ifade ettikleri görülmektedir. İki kültürdeki babalar, bilgisayar/tablet gibi teknolojik araçlardaki oyunların her iki cinsiyetteki çocuklar tarafından sevildiğini ifade etmişlerdir. Buradan yola çıkarak, teknolojik araçların çocukların hayatında bir oyun aracı olarak yer alabildiği söylenebilir.

Tablo 15. TC'de ve KKTC'de yaşayan annelerin çocuklarıyla oyun oynama sıklıklarıyla ilgili görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Anneyle Oyun Oynama Sıklığı	f	%	f	%	f	%	f	%			
Her Gün	11	33.3	Her Gün	10	47.6	Her Gün	8	66.6	Her Gün	4	50.0
Sık sık	10	30.3	Sık sık	5	28.8	Bazen	2	16.7	Bazen	2	25.0
Fırsat Buldukça	6	18.2	Haftanın Belirli Günlerinde	3	14.3	Haftanın Belirli Günleri	2	16.7	Sık sık	1	12.5
Seyrek	3	9.1	Ara sıra / Bazen	3	14.3			Haftanın Belirli Günleri	1	12.5	
Haftanın Belirli Günleri	3	9.1									
Toplam	32	100	Toplam	21	100	Toplam	27	100	Toplam	8	100

Tablo 15'de, annelerin çoğunluğunun oyun oynama sıklığı açısından her iki cinsiyetteki çocuklarıyla her gün oyun oynadıklarını belirttikleri görülmektedir. Bu sonuca göre, çocuğuyla oyun oynamanın iki kültürdeki anneler açısından günlük rutinin bir parçası olarak görüldüğü söylenebilir.

Tablo 16. TC'de ve KKTC'de yaşayan annelerin oyun oynama fikrinin kimden geldiğine ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Oyun Oynama Fikri Kimden Gelir?	f	%	f	%	f	%	f	%			
Çocuktan	11	55.0	Çocuktan	25	89.2	Çocuktan	12	80.0	Çocuktan	8	61.5
Anneden	7	35.0	Çocuk ve anneden	1	3.6	Anneden	3	20.0	Anneden	4	30.8
Babadan	1	5.0	Anneden	1	3.6				Kardeşinden	1	7.7
Çocuk ve anneden	1	5.0	Kardeşinden	1	3.6						
Toplam	20	100	Toplam	28	100	Toplam	15	100	Toplam	13	100

Tablo 16'ya göre araştırmadaki annelerin çoğunluğu, her iki cinsiyet için oyun oynama fikrinin çocuklarından geldiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada, okul öncesi dönem çocuklarının anneleriyle oyun oynamaya ihtiyaç duydukları ve anneleriyle oyun oynamayı önemsedikleri söylenebilir.

Tablo 17. TC'de ve KKTC'de yaşayan babaların çocuklarıyla oyun oynama sıklıklarıyla ilgili görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Babayla Oyun Oynama Sıklığı	f	%	f	%	f	%	f	%			
Her Gün	8	33.3	Her Gün	9	60.1	Haftanın Belirli Günleri	6	50.0	Hiç	4	50.0
Ara Sıra/Bazen	6	25.0	Haftanın Belirli Günleri	4	15.4	Her Gün	5	41.7	Her Gün	3	41.7
Fırsat Buldukça	5	20.8	Sık sık	4	15.4	Hiç	1	8.3	Hafta Sonları	1	8.3
Haftanın Belirli Günleri	2	8.3	Fırsat Buldukça	3	11.5						
Seyrek	2	8.3	Ara sıra/Bazen	3	11.5						
Sık sık	1	4.2	Seyrek	3	11.5						
Toplam	24	100	Toplam	26	100	Toplam	12	100	Toplam	8	100

Tablo 17'de TC'deki babaların önemli bir bölümü kız ve erkek çocuklarıyla her gün oyun oynadıklarını; KKTC'deki babaların çoğunluğu kız çocuklarıyla haftanın belirli günleri oyun oynadıklarını belirtmişlerdir. KKTC'deki babalar, erkek çocuklarıyla hiç oyun oynamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca göre TC'deki babaların çocuklarıyla oyun oynamaya daha çok zaman ayırdıkları söylenebilir.

Tablo 18. TC'de ve KKTC'de yaşayan babaların oyun oynama fikrinin kimden geldiğine ilişkin görüşlerinin dağılımı

	TC'de Yaşayan Çocuklar				KKTC' de Yaşayan Çocuklar						
	KIZ		ERKEK		KIZ		ERKEK				
Oyun Fikri Kimden Gelir?	f	%	f	%	f	%	f	%			
Çocuktan	23	85.2	Çocuktan	22	88.0	Çocuktan	11	78.6	Çocuktan	7	87.5
Babadan	2	7.4	Babadan	3	12.0	Babadan	3	21.4	Babadan	1	12.5
Baba- Çocuk	1	3.7									
Kardeşten	1	3.7									
Toplam	27	100	Toplam	25	100	Toplam	14	100	Toplam	8	100

Tablo 18'de araştırmadaki babaların çocuğunluğunun oyun oynama fikrinin her iki cinsiyetteki çocuklarından geldiğini belirttikleri görülmektedir. Bu doğrultuda, okul öncesi dönem çocuklarının babalarıyla oyun oynamaya ihtiyaç duydukları ve babalarıyla oyun oynamayı önemsedikleri söylenebilir.

4. Tartışma

TC'de ve KKTC'de yaşayan okul öncesi dönem çocukları ve onların annelerinin, babalarının oyunla ilgili görüşlerinin ele alındığı bu çalışmanın bulgularına göre çocukların babalarıyla neler oynadıklarına ilişkin görüşleri arasında benzerlikler bulunmaktadır. Her iki cinsiyetteki ve kültürdeki çocuklar babalarıyla en çok hareketli oyunları oynamaktadırlar. Babaların çocuklarıyla neler oynadıklarına ilişkin görüşlerinin çocuklarının görüşlerinden farklılık gösterdiği, TC'deki babaların kız çocuklarıyla hareketli oyunlar, erkek çocuklarıyla top oyunları; KKTC'deki babaların kız çocuklarıyla evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar, erkek çocuklarıyla ise hareketli oyunlar oynadıklarını belirttikleri görülmektedir. Babaların çocuklarının en sevdiği oyun türüne ilişkin görüşlerinin ise çocukların babalarıyla oynadıkları oyunlara ilişkin görüşüyle aynı olduğu; her iki kültürdeki babaların iki cinsiyetteki çocuklarının en çok hareketli oyunları sevdiklerini belirttikleri görülmektedir. Çocukların babalarıyla oynadıkları oyunlar ve babaların çocuklarının en sevdikleri oyunlarla ilgili görüşlerinde cinsiyetler arasında farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre her iki katılımcı grubundaki babaların, çocuklarını sevdikleri oyunlar açısından tanıdıkları söylenebilir.

Araştırmada, çocuklar anneleriyle en çok hareketli oyunları oynadıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgu, çocukların babalarıyla oynadıklarına oyunlara ilişkin görüşlerine paralellik göstermektedir. Annelerin çocuklarıyla neler oynadıklarına ilişkin görüşlerinin (TC'deki kız çocuğu anneleri hariç) çocuklarının görüşlerinden farklılık göstermediği belirlenmiştir. Annelerin önemli bir bölümü (TC'deki erkek çocuğu anneleri için %38.3, KKTC'deki kız çocuğu anneleri için %30.6; erkek çocuğu anneleri için %37.1) çocuklarıyla en çok hareketli oyunlar oynadıklarını belirtmişlerdir. Annelerin çocuklarının hangi oyunu sevdikleriyle ilgili görüşleri her iki kültürdeki annelerin kızlarıyla ilgili görüşlerinde (evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar) farklılık göstermezken, anne görüşüne göre TC'deki erkek çocukları taşıyıcı oyunlarını, KKTC'ndeki erkekler ise hareketli oyunları sevmektedirler.

Çocukların öğretmenleriyle ve akranlarıyla en çok oynadıkları oyunun her iki kültürdeki erkek çocukları ve KKTC'deki kızlar için hareketli oyunlar, TC'deki kızlar için ise evcilik, hayvancılık gibi sembolik oyunlar olduğu görülmektedir. Her iki kültürdeki ve cinsiyetteki çocukların öğretmenleriyle ve akranlarıyla oynadıkları oyunlarla ilgili verdikleri cevapların, anne ve babalarıyla ilgili cevaplarda olduğu gibi ortakın anne, baba, öğretmen ve akranlarıyla oynadıkları oyunlarda sembolik oyun ve hareketli oyun kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum çocukların gelişimsel

özellikleriyle açıklanabilir. Örnek olarak Piaget (1962), çocukların işlem öncesi dönemde baskın bir şekilde sembolik oyunlar oynadığını belirtmektedir. Sembolik oyun, bir oyunu temsil etme yeteneğidir. Şöyle ki, çocuklar bir nesneni başka bir nesne yerine kullanarak ve/veya o anda olmayan bir nesneyi, durumu, olayı varmış gibi canlandırabilmektedirler. Bu canlandırmaların bazıları yalnızca hareketlere dayalıdır, sözel ifade barındırmayabilir. Bazı canlandırmalarda da yalnızca sözel ifadeler olabilirken bazılarında sözel ifadelerle hareketler eş zamanlı gerçekleşebilir (Petrovic-Soco, 2014). Sembolik oyun ve yürüme gibi temel bir gelişimsel dönemecin ardından hareketli oyunlar, okul öncesi dönemdeki baskın oyun türlerindedir (Körükçü, 2014; Uluğ, 2014). Ayrıca oyun evrensel bir özelliğe sahiptir. Tarihte farklı zamanlardaki çocukların ve aynı çağda dünyanın farklı yerlerinde yaşayan çocukların benzer oyunları oynayabildikleri görülmektedir (Çalışandemir, 2014). Bu çalışmada da iki kültür ve iki cinsiyet için de oyun arkadaşı kim olursa olsun sembolik ve hareketli oyunların ön plana çıktığı görülmektedir. Çocukların gelişimsel özelliklerinin (sembolik düşünce, hareket becerisindeki artış) ve oyunun evrenselliğinin bu durumu açıklayabildiği düşünülmektedir.

Çocukların babalarıyla oyun oynamayı sevme nedenlerinin, oynadıkları oyun türünde olduğu gibi farklılık göstermediği, çocukların babalarıyla eğlendikleri için oyun oynamayı sevdiğini göstermektedir. Çocukların anneleriyle oyun oynamayı sevme nedenleri de (babaları için belirttikleri nedenden farklı olarak) cinsiyete ve kültüre göre farklılık göstermemektedir. Araştırmadaki tüm çocuklar anneleriyle, onu sevdiğini için oyun oynamayı da sevdiğini belirtmişlerdir. Çocukların öğretmenleriyle oyun oynama nedenlerinde kültürlerarası bir farklılık görülmektedir. TC’de yaşayan çocuklar, en çok öğretmenlerini sevdiğini için onunla oyun oynamayı sevdiğini belirtirken, KKTC’deki kız çocuklar eğlenceli olduğu için, erkekler ise oynamayı sevdiğini için cevabını vermişlerdir. Anneleriyle ilgili verdikleri cevaba paralel olarak çocuklar en çok akranlarını sevdiğini için onlarla oyun oynamayı sevdiğini belirtmişlerdir. Çocuklar babalarıyla ilgili “oyun oynamanın eğlenceli yönünü”, anneleriyle ve akranlarıyla ilgili ise “bireysel duygusal durumlarını” ortaya koyarak cevap vermişlerdir. Öğretmenle oyun oynama açısından farklı cevaplar verilse de öğretmeni sevme, oyunu sevme ve eğlenme gibi cevaplarla hem “oyun oynamanın eğlenceli yönünü” hem de “bireysel duygusal durumlarını” belirtmişlerdir. Anne-baba-çocuk, çocuk-çocuk ve çocuk-öğretmen ilişkilerindeki duygusal bağ çocukların oyunlarını etkileyebilen önemli bir değişkendir (Power, 2000). Bu açıdan sonuçların alan yazın ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Çocukların sevdiğini oyuncaklarla ilgili cevapları cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Her iki kültürde de kızlar en çok bebek cevabını verirken, erkekler de kültürlerarası farklılık görülmektedir. TC’deki erkek çocuklar en çok taşıtları sevdiğini, KKTC’deki erkek çocukları ise top cevabını vermişlerdir. Okul öncesi dönemde cinsiyete göre oyunlar ve oyuncak tercihleri farklılaşabilmektedir. Yaşamın ilk yıllarında çocukların cinsiyet farklılıkları ile ilgili farkındalıkları ve bilgileri arttıkça aynı cinsiyetteki akranlarıyla oynamayı daha çok tercih edebilmektedirler (Maccoby, 1988). Cinsiyete göre oyuncak tercihleri, oyunlardaki farklılaşmadan daha erken başlayabilmektedir. Çocuklar iki yaş civarında cinsiyetlere göre farklı oyuncakları tercih edebilmektedirler. Örnek olarak erkekler, bloklar, arabalar, silahlarla zaman geçirmeyi daha çok tercih ederken, kız çocukları bebekler, oyuncak hayvanlar, sanat araç-gereçlerini tercih edebilmektedirler (Frost, Wortham ve Reifel, 2008). Bu çalışmada iki kültürde küçük çocukların cinsiyetlere göre oyuncak tercihlerinin farklılaştığı bulgusunun alan yazındaki bilgileri desteklediği söylenebilir.

Oyun oynama sıklığı incelendiğinde ise iki kültürdeki annelerin de iki cinsiyetteki çocuklarıyla en çok her gün oynadıkları cevabını verdikleri; babalarda ise kültürlerarası ve cinsiyetler arasında farklılaşmanın olduğu görülmektedir. TC’deki babaların her iki cinsiyet için çoğunluğu çocuklarıyla her gün; KKTC’deki kız çocuklarının babalarının çoğunluğu haftanın belirli günleri, erkek çocuklarının babalarının çoğunluğu ise hiç oynamadıklarını belirtmişlerdir. Bir çocuk oyun deneyimine sahip değilse, bilişsel ve sosyal duygusal gelişimi zarar görebilmektedir. Bundan dolayı çocuğun oyunu desteklemede anne-babalara, öğretmenlere büyük görevler düşmektedir (Bodrova ve Leong, 2013: 216). Baba-çocuk arasındaki hareketli oyunların akran ilişkilerindeki yeterliği ve çocukların duygusal düzenleme becerilerini etkileyebileceği belirtilmektedir (Carson ve Parke, 1996; Lindsey, Mize ve Pettit, 1997). Bu nedenle babaların çocuklarıyla düzenli oyun oynamaları, onlarla sağlıklı bir iletişim kurmalarını sağlayabilecek ve çocukların gelişimini çok yönlü destekleyebilecektir.

Anne ve baba görüşlerine göre iki kültürde ve iki cinsiyette oyun oynama fikri çocukta gelmektedir. Oyun, çocukların doğuştan itibaren gerçekleştirmeye başladıkları, zamanlarının önemli

bir kısmını alan, severek ve yüksek bir motivasyonla gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Oyun, çocukların birden fazla gelişim alanını eş zamanlı destekleyebilen güçlü bir öğrenme aracıdır. Çocuğun hareket, eğlence, haz gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılaması, oyunun çocuk için vazgeçilmez önemini arttırmaktadır (Ginsburg, 2007). Bu nedenle oyun oynama fikrinin genellikle çocuktan gelmesi, çocukların oyun odaklı gelişimsel özellikleriyle açıklanabilir.

Araştırmada, iki kültürde de teknolojik araçların oyun materyali olarak çocukların hayatlarında yer alabildiği görülmektedir. Teknolojik araçların nasıl kullanıldığı, çocukların bu araçlarla geçirdikleri süre anne-babalar tarafından yakından takip edilmelidir. Teknolojik araçlar, bilinçli bir şekilde kullanıldığında önemli bir eğitim materyali olabilmektedir (Slutsky, Slutsky ve DeShetler, 2014).

Görüldüğü gibi çocukların anne, babaları ile oynadıkları oyunlar, anne, baba, öğretmen ve akranlarıyla oyun oynamayı sevme nedenleri, sevdikleri oyuncaklar, anne-baba görüşlerine göre sevdikleri oyunlar, çocuklarıyla oynanan oyunlar, oyun oynama sıklığı, oyun oynama davetinin kimden geldiği gibi konularda alınan cevaplar genel olarak da benzerlikler göstermektedir. Sonuçların, okul öncesi dönem çocuğu için oyunun evrenselliğini desteklemede ek bulgular sunabildiği düşünülmektedir. Oyunun kültürlerarası benzerliğine ilişkin Türkiye ve Azerbaycan'da yapılan bir çalışmada ise, her iki kültürde de çocukların oyuna davet, ebe, eş seçimi, oyun bitirmede benzer yöntemler kullanıldığı ancak oyunda verilen cezaların Azerbaycan'da daha ağır olduğu ve her iki kültürün de çocuk oyunlarının benzer özellikler taşıdığı belirlenmiştir (Bayar ve Çelebi, 2007). TC'de ve KKTC'de yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının oyun davranışlarının incelendiği araştırmada (Gülay Ogelman ve diğ., 2016) ise KKTC'de yaşayan çocukların sosyal oyun ve yalnız pasif oyunları TC'deki akranlarına göre daha sık oynadıkları belirlenmiştir. Aynı çalışmada (Gülay Ogelman ve diğ., 2016) itiş kakış, sessiz ve yalnız aktif oyun davranışları arasında farklılığa rastlanılmamıştır. Güler ve Kargı (2008), Türk, Alman ve Amerikan kültüründeki çocukların benzer oyun gelişimi aşamaları gösterdiğini belirtmişlerdir. Duman (2010) Türkiye ve Amerika'da okul öncesi dönem çocuklarının serbest oyun davranışlarını ve oyun özelliklerini incelemiş, aynı gelişim özelliklerine sahip farklı kültürdeki çocuklar arasında uygulanan program ve cinsiyete bağlı olarak oyun alanı kullanımı, oyuncak tercihleri, oyun türleri, oyun dışı davranışları ve oyun davranış özellikleri arasında farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Farver, Kim ve Lee-Shin, (2000) ise yapmış oldukları çalışmalarında Amerikalı çocuklar ile Koreli çocukları sosyo dramatik oyunlar açısından karşılaştırmışlar ve Koreli çocukların daha az sosyo-dramatik oyunlar oynadıkları ifade etmişlerdir. Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarına ilişkin kültürlerarası çalışmalarda, paralel bulguların yanı sıra farklılıkların da ortaya konulduğu görülmektedir.

Bu çalışmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu sınırlılıklar eşliğinde çeşitli öneriler sunulabilir: Türkiye'deki ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarıyla ilgili değişkenlerinin farklı kültürlerdeki çocuklarla birlikte incelendiği çalışmalar yapılabilir. Gözlem tekniği ile çocukların oyunlarıyla ilgili bilgi toplanabilir. Anne babalara oyunla ilgili eğitim programları uygulanabilir. Örnek olarak, oyunlar aracılığı ile evde çeşitli gelişim alanlarını (dil, duygusal, bilişsel, fiziksel, sosyal) destekleyebilecekleri eğitim programları hazırlanabilir. Anne-babaların eğitim programındaki etkinlikleri evde düzenli olarak uygulamalarının çocuklarının gelişimleri üzerindeki etkisi incelenebilir. Farklı ölçme araçlarıyla çeşitli oyun değişkenleri birarada ele alınabilir. Bu araştırmada, çocukların, annelerinin ve babalarının görüşleri ele alınmıştır. Konu ile ilgili sonraki çalışmalarda oyun becerileri/davranışları, oyun sırasında kullanılan dil gibi değişkenlerin farklı değişkenlerle (yaş, cinsiyet, SED vb.) ilişkileri incelenebilir. Anne-baba-çocuk ilişkileri oyun açısından ele alınabilir. Anne-babaların çocuklarıyla oyun oynamalarını destekleyen ya da oyun oynamalarına engel olabilen değişkenler araştırılabilir. Okul öncesi eğitim öğretmenlerine oyunla eğitim konusunda hizmet içi eğitim programları uygulanabilir. Bu çalışmada yer alan iki kültürdeki küçük çocukların oyunları ile ilgili boylamsal başta olmak üzere farklı çalışmalar planlanabilir. Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarına yönelik ölçme araçları geliştirilebilir. Çeşitli kültürlerdeki geleneksel oyunlar incelenebilir.

Kaynakça

- Adak Özdemir, A., ve Ramazan, O. (2012). Oyunağa çocuk, anne ve öğretmen bakış açısı, Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 1-16.
- Ağyar, E. (2014). Oyunun gelişim alanlarına etkisi ve çeşitli örnekler. Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış. İçinde 113-127. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Akınbay, H. (2014). Okul öncesi dönemde oyunun önemi ve çocukların motor gelişimi üzerine etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Arnold, A. (1998). Çocuğunuz ve oyun (1. baskı). İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Arikan, D., ve Karaca, E. (2004). Annelerin oyuncak seçimi ile ilgili bilgi ve uygulamaları, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1, 1-9.
- Baran, G., ve Erdoğan, S. (2007). Childrens games in Turkish culture, Journal of Qafqaz University, 24, 112-117.
- Bayar Çelebi, D. (2007). Türkiye ve Azerbaycandaki çocuk oyunları ve oyuncakların karşılaştırmalı incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Bekmezci, H., ve Özkan, H. (2015). Oyun ve oyunağın çocuk sağlığına etkisi, İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi, 5 (2), 81-87.
- Berk, L. E. (2013). Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa. (Çev. Ed. N. Işıkoğlu Erdoğan), Ankara: Nobel Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Bodrova, E. ve Leong, D. J. (2013). *Zihin araçları*: erken çocukluk eğitiminde Vygotsky yaklaşımı. (Çev. Ed. G. Haktanır). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bower, E. I., Carden, A., ve Noori K. (1982). Measurement of play structures: Cross cultural considerations, Journal of Croos-Cultural Psychology, 13, 315-329.
- Carson J. L, ve Parke R. D. (1996). Reciprocal negative affect in parent–child interactions and children’s peer competency. Child Development. 67 (5), 2217-2226.
- Clements, R. Messanga, M. ve Millbank, A. M. (2008). Traditional children’s games in Tanzania, Children, Youth and Environments, 18 (2), 206-218.
- Creswell, J. W. (2013). Reserach design: Qualitative. quantitative and mixed methots approaches, (Çev. Ed. Demir, S. B.). Eğitim Kitabevi: Ankara.
- Çakmak, A. (2014). Oyuncak ve oyun araç gereçleri. Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış. İçinde 213-235. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çalışandemir, F. (2014). Oyun ve özellikleri. Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış. İçinde. 1-15. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Darling, N., ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model, Psychological Bulletin, 113 (3), 478-496.
- Duman, G. (2010). Türkiye ve Amerika’da anasınıfına devam eden çocukların oyun davranışlarının incelenmesi kültürler arası bir çalışma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duman, G., ve Temel, F. (2011). Türkiye ve Amerika’da anasınıfına devam eden çocukların oyun davranışlarının incelenmesi, Sosyal Bilimler, 1 (1), 279-298.
- Ecirli, H. (2014). Anne-Baba-Çocuk ve Oyun, Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış. İçinde. 295-315. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Edwards, S., Skouteris, H., Rutherford, L., ve Cutter-Mackenzie, A. (2013) It's All About Ben10™: Children's play, health and sustainability decisions in the early years, *Early Child Development and Care*, 183 (2), 280-293.
- Egemen, A., Yılmaz, Ö. ve Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk, *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 39-42.
- Erbay, F., ve Durmuşoğlu Saltalı, N. (2012). Altı yaş çocuklarının günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerin oyun algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (2), 249-264.
- Erden, Ş. ve Alisinanoğlu, F. (2002). Anaokullarına devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 42-49.
- Farver, J. A., Kim, Y. K., ve Lee-Shin, Y. (2000). Within cultural differences. examining individual differences in Korean-American and European-American pre-schoolers' social pretend play, *Journal of Cross Cultural Psychology*, 31, 583-602.
- Flippin, M., ve Watson, L. R. (2011). Relationships between the responsiveness of fathers and mothers and the object play skills of children with autism spectrum disorders, *Journal of Early Intervention*, 33 (3), 220-234.
- Frost, J. L., Wortham, S. C., ve Reifel, S. (2008). *Play and child development*, Third edition., NJ: Pearson Allyn Bacon Prentice Hall.
- Gander, H., ve Gandiner, M. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (4. Baskı) (Çev. A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Ginsburg, K. R. (2007). The Importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds, *American Academy of Pediatrics*, 119 (1), 182-191.
- Gülay Ogelman, H. (2014). Akran grupları ve oyun, Hülya Gülay Ogelman (Ed.). *Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış*. İçinde 317-327. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Gülay Ogelman, H., Erdentuğ, F. G., Aytaç, P., Akdeniz, Ö., Güner, M., ve Eşe, V. (2016). Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının oyun davranışları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 36, 259-271.
- Gülay Ogelman, H., ve Ersan, C. (2014). Farklı kültürlerdeki oyun ve oyuncak örnekleri Hülya Gülay Ogelman (Ed.). *Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış*. İçinde 375-391. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Gülay Ogelman, H., ve Erten Sarıkaya, H. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının oyun davranışlarının akran ilişkileri üzerindeki yordayıcı etkisi, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (3), 301-321.
- Güler, T., ve Kargı, E. (2008). Play behaviours of preschool children: a cross-cultural analysis of play contents, *XXIX International Congress of Psychology*, *International Journal of Psychology*, 43 (3/4), p. 70, Berlin.
- Gosso, Y., ve Carvalho, A. M. (2013). Play And Cultural Context: Encyclopedis on Early Cildhood Development, <http://www.child-encyclopedia.com/play/according-experts/play-and-cultural-context>. Erişim tarihi: 27.11.2018
- Harrison, C. A., Van Vliet, H. E., ve Anderson, T. (2012). Australian play school: viewing and post-viewing behaviours in young children, *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 32 (7), 835-859.
- John, A., Halliburton, A., ve Humphrey, J. (2013). Child-mother and child-father play interaction patterns with preschoolers, *Early Child Development and Care*, 183 (3), 483-497.
- Jones, M. (2007). *Çocuk ve oyun*, (Çev. A. Çayır). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Katlay, S. (2014). Oyunun okul öncesi çocuklarda 3-5 yaş çocuklarının gelişimine etkileri, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 28, 253-273.

- Karasar, N. (2011). Bilimsel araştırma yöntemi, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Koçyiğit, S., ve Başara Baydilek, N. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının oyun algılarının incelenmesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 1-28.
- Körükçü, Ö. (2014). Okul öncesi dönemde oyunun gelişimi ve çeşitli örnekler. Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış. İçinde 65-84. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Leung, C. H. (2014). Validation of The Penn Interactive Peer Play Scale with preschool children in low-income families in Hong Kong, *Early Child Development & Care*, 184 (1), 118-137.
- Lindsey E. W., Mize J., ve Pettit G.S. (1997). Mutuality in parent-child play: Consequences for children's peer competence. *Journal of Social Personal Relationship*, 14, 523-538.
- Little, H., Wyver, S., ve Gibson, F. (2011). The influence of play context and adult attitudes on young children's physical risk-taking during outdoor play, *European Early Childhood Education Research Journal*, 19 (1), 113-131.
- Lynch, M. (2015). More Play, please: The perspective of kindergarten teachers on play in the classroom, *American Journal of Play*, 7 (3), 347-370.
- Maccoby, E. E. (1988). Gender as a social category. *Development Psychology*, 24, 755-765.
- Miller, E. ve Almon, J. (2009). Crisis in the Kindergarten: Why children need to play in school. Maryland: Alliance for Childhood.
- Mooney, R. (2015) The Preschool playground: a longing for a mother to a need for friends, *Infant Observation*, 18 (1), 36-51.
- Özyürek, A. (2012). Aktif katılımlı aile eğitimi çalışması örneği: Çocuğumuza bir oyuncak yapalım. *International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 3 (5), 254-270.
- Petrovic-Soco, B. (2014). Symbolic play of children at an early age. *Croatian Journal of Education*, 16(1), 235-251.
- Piaget, J. (1962). Play, dreams and imitations in childhood, (G. Gattegno, ve F. Hodgson, Trans.) New York: The Norton Library.
- Power, T. G. (2000). Play and exploration in children and animals. Lawrence Erlbaum Assoc.
- Poyraz, H. (1999). Okul öncesi dönemde oyun ve oyuncak (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Rushton, S. (2011). Neuroscience, early childhood education and play: we are doing it right!, *Early Childhood Education Journal*, 39, 89-94.
- Roopnarine, J. L., ve Davidson, K. L. (2015). Parent-child play across cultures: advancing play research, *American Journal of Play*, 7 (2), 228-252.
- Roopnarine, J. L., ve Mounts, N. S. (1985). Mother-child and father-child play, *Early Child Development and Care*, 20, 157-69.
- Samuelsson, I. P., ve Carlsson, M. A. (2008). The Playing learning child: towards a pedagogy of early childhood. *Journal of Educational Research*, 52 (6), 623-641.
- Slutsky, R., Slutsky M., ve DeShetler, L. M. (2014). Playing eith technology: Is it all bad?. *Dimensions of Early Childhood*, 42, 3, 18-23.
- Smith, P. K. (2010). Children and play. UK: A John Wiley ve Sons, Ltd., Publication.
- Suizzo, M. A. ve Bornstein, M. H. (2006). French and European American Child-Mother Play: culture and gender considerations, *International Journal of Behavioral Development*, 30, 498-508.
- Tamis-Le Monda, C., Bronstein, M., Cyhers, L., Toda, S., ve Misako, O. (1992). Language and play at one year: A Comparison of Toddlers and Mothers in The United States and Japan, *Internatonal Journal of Behavioral Development*, 15, 19-42.
- Tsai, C. Y. (2015). Am I Interfering? Preschool teacher participation in children play, *Universal Journal of Educational Research*, 3 (12), 1028-1033.

- Trawick Swith, J. (2013). Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı, (Çev. Ed. B. Akman). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Trawick-Smith, J., Swaminathan, S., ve Liu, X. (2016). The relationship of teacher-child play interactions to mathematics learning in preschool, *Early Child Development & Care*, 186 (5), 716-733.
- Uluğ, E. (2014). Oyun kuramları, Hülya Gülay Ogelman (Ed.). Yaşamın ilk yıllarında oyun: Oyuna çok yönlü bakış. İçinde 49-64. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Warre, H. C. (2003). Psikoloji sözlüğü, (Çev. Tufan Göbekçin). Ankara: Yeryüzü Yayınevi.

Türk Vergi Sisteminde Aile Bağlantılı Hükümler

Elif SONSUZUOĞLU

Prof. Dr., Yakınođu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

e-mail: elif.sonsuzoglu@neu.edu.tr, Tel: 05324723435

Geliş Tarihi/Received: 28.02.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 29.04.2019

e-Yayım/e-Printed: 27.06.2019

ÖZET

Türk Vergi Sisteminde, aile bağlantılı hükümlere kimi zaman, sosyal devlet açısından mükellef lehine kimi zaman da vergi güvenlik önlemi olarak devlet lehine yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde, bazen sadece eş çocuk bazen bunlara ilaveten kan ve sıhri hısımlar, bazen, alt ve üst soy, bazen daha da geniş olarak, evlatlık ve evlat edinen de aile kavramı içinde yer almıştır. Çalışmanın amacı aile kavramındaki farklılıkların saptanması, bu farklılıkların amaçlarının tespit edilmesi, eşitlik ve adalet kriterleri açısından değerlendirilmesi ve değişiklik önerilerinin getirilmesidir. Konu literatürde ilk kez incelenmekte olup, bu konuda ne bir makale ne de bir yargı kararı bulunmadığı için, aile kavramına atıf yapan maddeler, temel hukuk kavramları olan, sosyal devlet ve vergi güvenliği açısından kişisel olarak hukukun temel ilkelerine bağlı olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak hem sosyal devlet açısından aileyi koruyan hükümlerde, hem de vergi güvenlik önlemine yönelik hükümlerde yasa boşlukları tespit edilmiş ve düzenleme önerilmiştir. Yeni düzenlemede sosyal devlet amacıyla yapılmış olanlara, evlatlık evlat edinen kardeş kavramlarının eklenmesi, vergi güvenlik önlemi amacıyla getirilen düzenlemelere ise, nişanlı, eski eş, evlatlık ve evlat edinen kavramlarına ilaveten aileyi açacak şekilde mansup mirasçı, kanuni temsilce ve umumi vekilin eklenmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal devlet, vergi güvenliği, kan ve sıhri usul fûru, evlatlık, evlat edinen.

Family Regulations in Turkish Tax System

ABSTRACT

The Turkish tax service in relation to family management is sometimes organized in favor of the taxpayer with the understanding of social state and sometimes in accordance with the tax security regulation in favour of the state. In these regulations, family is sometimes composed of only spouse and children, sometimes in addition to these, first degree relatives, and sometimes siblings, relationships through marriage, ascendants and descendants, sometimes second degree relatives, as well as adopted child, adoptive parents, ex-partners and fiancée. The aim of this study is to determine the differences between defining family relations in various tax laws and objectives of their difference, to evaluate these differences in terms of equality and justice and to make proposals. The subject is examined for the first time in the literature. since neither the article nor the judicial decision were made in this regard, the articles referring to the concept of family were considered to be based on the basic principles of law, in terms of basic legal concepts, social state and tax security. As a result, legal gap has been identified and new regulations have been proposed in the provisions protecting the family in terms of the social state as well as in the provisions regarding the tax security measure. In the new regulation, it is proposed to add the concepts of adoptive and adoptive and brother and fiancée, for social state regulations. For tax security regulations, it is proposed to adopt the concepts of ex-wife, engaged, adopted, adoptive and family, as well as heir, heir and heir.

Keywords: Social state, tax security. ascendant and decendant, relative by marriage, adapted child.

GİRİŞ

Türk Vergi Sisteminde kimi zaman mükellef kimi zaman da devlet lehine olmak üzere aile ilişkileriyle bağlantılı hükümlere yer verilmiştir. Mükellef lehine olan düzenlemelerde sosyal devlet olmanın gereği olarak, aileyi koruyucu şekilde düzenlemelere yer verilmiştir. Devlet lehine olan düzenlemelerde ise, vergi matrahının aşındırılmasını engelleyici birer güvenlik önlemi olarak aile bağlantılı hükümlere yer verilmiştir.

Mükellef lehine aile bağlantılı hükümler, Gelir Vergisi'nde asgari geçim indirimi, indirimi, engellilik indirimi, emsal kira bedeli esasının uygulanmayacağı haller, veraset intikal vergisinde istisnalar hakkındaki düzenlemelerde yer almaktadır. Mükellefin olası bir matrah aşındırma girişimine karşı da, devlet lehine ve mükellef aleyhine olmak üzere, Gelir Vergisinde, ticari kazançlarda kanunen kabul edilmeyecek giderlerde ve aynı şekilde Kurumlar Vergisinde kanunen kabul edilmeyecek giderlerden transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı, 6183 sayılı yasada yer alan bağışlama sayılan tasarruflarda ile aile bağlantılı hükümler anılan yasa metinlerine girmiştir.

Türk Hukuk Sisteminde, aile düzenlemelerinde, gerek kan hısımları gerekse sıhri hısımlar olmak üzere usul furuğ ve yan soy hısımları arasındaki ilişkilerde kişilerin tarafsız kalamayacağını kabul eden pek çok yasa bulunmaktadır. Örneğin, Medeni Usul, Vergi Usul, İYUK düzenlemelerinde hâkimin çekinme sebepleri, yasaklı oluşu ve ret sebepleri ile tanık olarak dinlenme, düzenlemeleri ve mücbir sebep, meşru müdafaa düzenlemelerinde kapsam dahiline alınan aile fertleri farklı tanımlanmıştır. Yine VUK'nda kamu görevlilerinin tarafsızlığından şüphe duyulacak hallerde yer verilmiştir.

Bütün düzenlemelerde, aile farklı şekillerde ele alınmıştır. Kimi zaman eş çocuk, kimi zaman eş küçük çocuk, kimi zaman kardeş, kimi zaman alt soy üst soy ve sıhri hısımlar ile birlikte 3. derece dâhil yan soy hısımları aile olarak değerlendirilmiştir. Kimi zaman da, nişanlılar evlilik bağı bitmiş olsa bile eski eşler, evlatlık ve evlat edinen kapsama dâhil tutulmuştur.

Literatürde vergi sistemindeki aile kavramına atıf yapan hükümlere ilişkin bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle bu makale alanında ilk çalışma olacaktır. Ayrıca aile kavramına yer veren hükümlere ilişkin bir yargı kararı da bulunmamaktadır. Konuyla doğrudan ilgili olmayan sınırlı sayıda özgeçmiş aile kavramı değil ama üvey evlat kavramına yer verilmiştir. Çalışma konusunda bilimsel çalışma ve yargı kararı olmaması nedeniyle alandaki bu ilk çalışma ancak vergi mevzuatının çeşitli maddelerinde yer alan farklı aile düzenlemelerinin amaçlarından ve hukukun genel ilkelerinden, Anayasada yer alan sosyal devlet ilkesinden ve vergi güvenlik önlemi kavramlarından yola çıkarak farklı maddelerdeki aile kavramının farklı düzenlenişinin yasa boşluğu mu gereklilik mi olduğu değerlendirilecektir.

Bu çalışmanın amacı vergi mevzuatındaki düzenlemelerde yer alan aile kavramının farklılıklarının incelenmesi, konuluş amaçlarının değerlendirilmesi ve devlet lehine mi mükellef lehine mi düzenlendiğine bağlı olarak, kapsam farklılıklarının eşitlik adalet kriterleri açısından yorumlanması ve bu amaç doğrultusunda değişiklik önerileri sunulmasıdır.

I. ÇEKİRDEK AİLE DÜZENLEMELERİ

1. EŞ VE ÇOCUKLARI AİLE KABUL EDEN ÇEKİRDEK AİLE İLİŞKİLERİNE GENEL OLARAK YER VEREN DÜZENLEME; ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİNDE AİLE BAĞLANTILARI (GVK m.32) (eş. Furu, evlatlık)

'Asgari geçim indirimini düzenleyen hükümler, aile için pozitif ayrımcılık yaparak çalışmayan eş ve çocuk sayısına göre vergi dışı bırakılacak matrah miktarını belirlemektedir. Doğal olarak, kamu gelirleri açısından kayıp yaratacak ancak sosyal devlet olmanın gereği olan böyle bir düzenlemede aile kavramı dar tutulmuştur. Elbette eş ve çocukların böyle bir indirimde yer alması gerekir ancak bu düzenlemeye evlatlıkların da eklenmesi daha adil olacaktır. Zira MK da evlatlıklar da öz çocuklar gibi değerlendirilmekte onlarla aynı şekilde mirastan pay almaktadır. GVK'ye göre,

°Ücretin gerçek usûlde vergilendirilmesinde indirimi asgarî geçim uygulanır.

Asgarî geçim indirimi; ücretin elde edildiği takvim yılı başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçiler için uygulanan asgarî ücretin yıllık brüt tutarının; mükellefin kendisi için % 50'si, çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan eşi için % 10'u, çocukların her biri için ayrı ayrı olmak üzere; ilk iki çocuk için % 7,5, üçüncü çocuk için %10, diğer çocuklar için % 5'dir.”

İndirimin uygulamasında "çocuk" tabiri, mükellefle birlikte oturanlar veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilenler, evlat edinilenler ile ana veya babasını kaybetmiş, torunlardan mükellefle birlikte oturanlar dahil) 18 yaşını veya tahsilde olup 25 yaşını doldurmamış çocukları, "eş" tabiri ise, aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişileri ifade eder. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus yasa metninde mükellefle birlikte oturan ve mükellef tarafından bakılan ibaresinin vergi idaresince nasıl yorumlandığıdır. 4.12.2007 tarih ve 26720 sayılı . RG de yayımlanan 265 sayılı GVK Genel Tebliği 5 nolu bölümde öz ve üvey evlat ayrımının yer almadığını ifade etmiştir. İdare öz ve üvey evlat ayrımının yasa yapılmadığından yola çıkarak, Büyük Mükellefler Vergi Dairesince B.07.1.GİB.04.99.16.01/2-MUK-230 21.03.2008 tarih ve 7922 sayılı özelgede (Özdemir 2016) çocuğun velayet hakkı annede olan boşanmış bir kadınla evlenen yeni koca, kendisi ile birlikte oturup geçimini sağladığı üvey evladı için de asgari geçim indiriminden yararlanabilecektir. Bu düzenlemenin amacına baktığımızda, sadece ücret geliri için düzenlenmiş olması nedeniyle, ayırma ilkesinin bir görünümü olduğunu söylemek yerinde olacaktır. (Sonsuzoğlu 2008; 28-32)(Şenyüz, Yüce, Gerçek 2018, 79) Burada AY 73 de yer alan mali güce göre vergileme ilkesini uygulama tekniklerinden ayırma ilkesini gerçekleştirmek üzere çalışmayan eş ve çocuklara ilişkin indirim ücret geliri lehine düzenlenmiştir. İndirimin en az geçim indirimi düzeyinde ve tüm gelirleri kapsayacak şekilde yapılması mali gücü kavramaya daha uygun olacaktır. Ayrıca en az geçim indiriminin altında olması, bu düzeyde gelir elde eden ücretlinin ödemesi gereken verginin işverene olan maliyetini artırarak, onun ürettiği mal ve hizmetler aracılığıyla dolaylı bir vergiye de dönebilecektir. (Bulutoglu, 1976,189) İlâveten bu indirimden ücretlinin fayda sağlaması ancak brüt ücret üzerinden yapılmış sözleşmelerde mümkün olacaktır. Aksi halde yani net ücret üzerinden yapılan sözleşmelerde, indirimden ücretli yerine işveren vergi avantajı olarak yararlanmış olacaktır. (Oktar 2018,32) Neticede düzenleme devlet lehine bir güvenlik önlemi değil, sosyal devlet uygulaması olarak mükellef lehine yapılmıştır.

II. ÇEKİRDEK AİLEDE KÜÇÜK VE BÜYÜK ÇOCUK AYRIMI YAPARAK ÇEKİRDEK AİLEYİ DARALTAN DÜZENLEME

Gelir Vergisinde ticari kazançta indirilmesi tamamen kabul edilmeyen giderler ile bireysel emeklilik ve özel sigortalara ilişkin primlerin giderleştirilmesindeki düzenlemeler de küçük çocuk büyük çocuk şeklinde ayırma gidilmiştir.

1. TİCARİ KAZANÇTA İNDİRİLEMİYEN GİDERLERDE AİLE BAĞLANTILARI (GVK m. 41/1-4)

A. EŞ VE ÇOCUKLARA YAPILAN ÖDEMELER (emsal karşılaştırmaksızın) (eş çocuk-eş küçük çocuk)

Öncelikle, GVK m. 41/1-2-3-4 de yer alan indirimlerin gider olarak kabul edilmeyeceği yasa metninde belirtilmiştir.

1. Teşebbüs sahibi ile eşinin ve çocuklarının işletmeden çektikleri paralar veya aynen aldıkları sair değerler (Aynen alınan değerler emsal bedeli ile değerlendirilerek teşebbüs sahibinin çektiklerine ilave olunur.

2. Teşebbüs sahibinin kendisine, eşine, küçük çocuklarına işletmeden ödenen aylıklar, ücretler, ikramiyeler, komisyonlar ve tazminatlar;

3. ...

4. Teşebbüs sahibinin, eşinin ve küçük çocuklarının işletmede cari hesap veya diğer şekillerdeki alacakları üzerinden yürütülecek faizler;

şeklinde ilk 4 bentte sayılan giderler, için emsal karşılaştırılması yapılmaz zira bunlar emsale uygun olup olmadığına bakılmaksızın ve TFYÖKD olup olmadığı araştırılmaksızın her hal ve şart altında gider olarak indirilemez.

Bu düzenlemede de eğer çocuklara ilişkin hükümlere evlatlık kavramının eklenmesi eşitlik ve adalet kriterleri açısından uygun olacaktır. Bu düzenlemede amaç; devlet lehine indirimleri sınırlandırmaktır, bir vergi güvenlik önlemi olarak, eş ve çocuklara işletmeden yapılan bir takım ödemeler vergi dışında tutulmaktadır. Bazı bentlerde çekirdek aile daraltılmış çocuklar tabiri yerine, kimi zaman küçük çocuk kavramına yer verilmiştir. Böyle bir düzenlemede eş ve çocuklar topluca kapsamda olması daha anlamlı olacaktır. Aldıkları paralar veya ayınlar ile verdikleri paralar için alacak faizlerinin tamamı gider kabul edilmezken, sadece teşebbüs sahibinin kendisine, eşine ve küçük çocuğuna verilen aylık gider yazılmazken, büyük çocuklarının aylık ücret ikramiye komisyon ve tazminatlarının gidere yazılabildiğini açıklamak mümkün gözükmemektedir. Aile içinde gider artırımını ile işletme matrahı daraltılacaksa, bu pek ala büyük çocuk aylıkları için de mümkün olacaktır ancak kanun koyucu büyük çocuğa verilen aylık ücret vb. giderlerin indirilmesini kabul etmiş diğerlerini etmemiştir. Eş ve büyük çocuğun durumu aynı olup ikisi de reşit ve işletme sahibine en yakın kişilerdir.

Bentlerden sadece bir tanesinde küçük çocuk ayırımına yer verilmiş olması, eleştiriye açık olup, düzenleme genel olarak, devlet bütçesi lehine vergi güvenlik önlemi olarak düzenlenmiş bulunmaktadır

B. DİĞER İNDİRİMLER BAŞLIĞI ALTINDA BES VE ÖZEL SİGORTA PRİMLERİ ile SAĞLIK HARCAMALARI DÜZENLEMELERİNDE AİLE BAĞLANTILARI (GVK m. 89)(Eş ve küçük çocuk)

Söz konusu düzenlemede, matrah tespiti için beyan edilen gelirlerden bazı ihtiyari sigorta primlerinin indirilmesine ilişkin m 89'daki düzenlemede,

“1. Beyan edilen gelirin %15'ini ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla... mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat sigortalarına ödenen primlerin %50'si ile ölüm, kaza, hastalık, sağlık, engellilik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri (Sigortanın Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması, prim tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi tutarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması şartıyla, eşlerin veya çocukların ayrı beyanname vermeleri halinde, bunlara ait prim kendi gelirlerinden indirilir.).

Yukarıda yer alan düzenlemede mükellefin kendisi eşi ve küçük çocuklarına ilişkin ihtiyari sigorta primlerinin indirilmesi hususu, mükellef tarafından bakılan ve tahsilde olan büyük çocukları da kapsayacak şekilde yapılabilir, zira 25 yaşa kadar olan çocuklar, 18 yaşını doldurmakla reşit olup, büyük sayılırken, henüz üniversite öğrenimine devam etmekte, anne babası ayrı ise nafaka almaya, ölmüşlerse, yetim maaşı almaya devam etmektedir. Aynı şekilde bu durumdaki büyük çocuklar, yani çalışmayıp tahsili devam eden ve mükellefçe bakılanların sigorta primleri de indirilebilmelidir.

2. Beyan edilen gelirin % 10'unu aşmaması, Türkiye'de yapılması ve gelir veya kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunan gerçek veya tüzel kişilerden alınacak belgelerle tevsik edilmesi şartıyla, mükellefin kendisi, eşi ve küçük çocuklarına ilişkin olarak yapılan eğitim ve sağlık harcamaları. ...”

Yukarıda ilk bent için önerdiğimiz değişiklik burada, daha da kuvvetle tekrarlanmalıdır zira bendin içeriği zaten eğitim ve sağlık harcamasıdır. Eğitimde olan mükellefçe bakılan 25 yaşa kadar olan tüm çocukların kapsama alınmasını burada da tekrarlanmaktadır.

Amaç sosyal devlette mükellef lehine kısmi bir indirim olarak düzenlenmiş olan, ihtiyari sigorta primleri ile eğitim ve sağlık harcamaları, iki açıdan kısmi olarak düzenlenmiştir. Hem beyan edilen gelirin belli bir yüzdesi ile sınırlı hem de çocuğun küçük çocuk olması ile sınırlıdır. Özellikle eğitim harcaması için, eşin eğitimi indirilirken, 18 yaşını aşmış çocuğun eğitim masraflarının indirilememesi sosyal devlet kavramıyla bağdaşmamaktadır. Çocuk tabirindeki küçük ibaresinin, mükellefçe bakılan ve tahsilde olan 25 yaşa kadar çocuklar, hatta engelli indiriminde olduğu gibi aynı şekildeki anne babasını kaybetmiş ve mükellefçe bakılan torunlar da kapsama alınmalıdır.

Her iki bent içinde özellikle vurgulanması gereken evlatlıkların da kapsama alınması gereğidir. Medeni Kanun (MK m.500) düzenlemelerinde evlatlıklar öz çocuklarla eşit değerlendirilmişken vergi yasalarında kimi zaman yasa metnine alınmamış olması, eşitlik ve adalet ilkelerine ters düşmektedir. Diğer bazı maddelerde evlatlık kavramının açıkça düzenlenmiş oluşu ve bu maddede yer almaması sonucu, verginin kanunilik ilkesinin dar yorumlanabileceği ihtimali ve kıyas yasağı ilkesinin ön plana çıkartılması ile evlatlıklar için yapılan ihtiyari sigortalar ile eğitim ve sağlık harcamalarının gider Kabul edilmemesi olasıdır. Burada eksik yasal düzenleme olduğunu düşünüyor ve özellikle 89. maddede evlatlık kavramının da açıkça kanun metnine eklenmesinin sosyal devlet açısından gereklidir..

III. ÇEKİRDEK AİLEYİ GENİŞLETEN DÜZENLEMELER

1. USUL FÜRÜ VE KARDEŞİ KAPSAMA ALAN DÜZENLEME; EMSAL KİRA BEDELİ ESASININ UYGULANMAYACAĞI AİLE BAĞLANTILARI (GVK m.89) (Usul fürü kardeş)

Kimi zaman matrah aşındırmak üzere kiraya verilen gayri menkullerin bedelsiz teslim edildiği ya da emsal kiranın çok altında bir miktara kiralandığı ileri sürülebileceği için, GVK gelir vergisi matrahının küçültülmesine engel olmak üzere emsal kira bedeli esasına yer vermiştir. Yine BK’nda yer alan sözleşme özgürlüğü gereğince düşük veya bedelsiz kullandırma taraflar arasında geçerli olsa da vergi yasaları açısından bu işlem emsal kira üzerinden vergilendirilmektedir. Asgari ücret uygulamalarına benzeyen bu düzenlemede, yine aileye yönelik bir koruma alanı oluşturularak yakın aile ilişkilerine bedelsiz kullandırılan konutlar bu uygulama dışına çıkartılmıştır. GVK m.73/2’de,

“Binaların mal sahiplerinin usul, fürü veya kardeşlerinin ikametine tahsis edilmesi” halini de emsal kira bedelinin uygulanmayacağına yer verilmiş olup, bu düzeleme aile kavramına ve anne baba, çocuk torun vb. alt soy anneanne babaanne dede vb. üst soy ve kardeşleri dâhil etmiştir. Bu düzenlemede eşin yer almaması MK gereğince eşlerin tek ikametgâhı olması esasına dayanmaktadır.

Emsal kira bedeli esasının uygulanmayacağı yakın aile fertlerinden kira almamanın ülke geleneklerine uygun düştüğü, aile içi dayanışmanın devlet tarafından da uygun görüldüğü bir düzenlemedir. Bu madde devlet lehine olarak emsale aykırı kiralamaları vergiye tabi tutarken mükellef lehine olarak da emsal kiranın uygulanmayacağı halleri kabul etmiştir. Zira çok yakın aile fertlerine ikametgâh olarak tahsis edilen gayrimenkullerden kira alınmaması durumunu vergi yasalarınca da kabul etmiş ve asgari vergiden mükellef lehine vazgeçmiştir. Yine düzenlemede evlatlık ibaresine de yer verilmesi evlatlık ve çocuğun statülerini eşitleyecektir. Anayasa ile devlete yüklenen aileyi koruma ödevi, vergi mevzuatında emsal kira bedelinin uygulanmayacağı hallerle desteklenmiş bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemede yer alan sadece ikametgâh olarak tahsis etme halidir. Vergi yasaları sadece ikametgâh olarak yapılan tahsislere emsal kira bedeli uygulamamaktadır. Oysa pek çok aile yeni mezun alt soylarına işyeri olarak da gayrimenkullerini bedelsiz tahsis etmektedir. Ülkemizde üniversite sayısının çokluğu günümüzde yeni mezunların iş bulamaması hatta bir iş yeri açsa da geçinecek bir gelir elde edememesi soncuna yol açtığından, genç girişimci istisnası gibi, ailelerin hiç değilse alt soy ve evlatlıklarına iş yeri olarak da bina tahsis etme hallerinin de kapsama alınması faydalı olacaktır. Burada 25 yaş gibi bir limit veya meslekte ilk 5 yıl gibi bir limit getirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

2. EŞ VE ÇOCUĞA İLAVETEN ALT SOY ÜST SOY KARDEŞ ve TORUNU KAPSAMA ALAN DÜZENLEME; ENGELLİLİK İNDİRİMİ (GVK m31))kendisi, eşi çocuk ve torunu özel bazı şartlarda anne baba ve torun)

Ücretli veya serbest meslek erbabı veya basit usulde vergilendirilen engelli kişilerin kendileri ile bakmakla yükümlü engelli kişiler bulunan ücretli ve serbest meslek erbabına GVK 31. madde ile tanınmış olan engellilik indirimine göre,

Çalışma gücünün belli oranlarda kaybetmiş olan, hizmet erbabı engelli Kabul edilmiş olup, kaybettikleri çalışma gücü oranına göre belli derecelere ayrılmış olup, karşılık geldikleri derecelere isabet eden miktar ücret gelirlerinden indirilerek vergi dışı bırakılmaktadır. Bu düzenlemeye göre,

Çalışma gücünün % 80 ini kaybedenler 1. derece engelli sayılıp, 2018 için 1000 TL,

Çalışma gücünün % 60 ini kaybedenler 2. derece engelli sayılıp, 2018 için 530 TL,

Çalışma gücünün % 40 ini kaybedenler 3. derece engelli sayılıp, 2018 için 240 TL, hizmet erbabının vergiye tabi ücretinden indirilmektedir. Ayrıca, düzenleme her ne kadar ücret geliri elde eden engelliler şeklinde yapılmış olsa da, GVK'nin 89. maddesinin 3. bendinde engelli serbest meslek erbabının ve basit usulde vergilendirilenlerin de bu indirimden yararlanabileceği ve beyan ettikleri gelirden 31. maddede yer alan indirimden yararlanabilecekleri hususuna yer verilmiştir. Bu bentte ayrıca bakmakla yükümlü olduğu, engelli kişi bulunan serbest meslek erbabı ve ücretlilerin de yararlanabileceği hüküm altına alınmıştır.

Kimlerin bakmakla yükümlü kişi olduğu sorusunun cevabı vergi yasalarında yer almayıp, MK düzenlemelerine göre değerlendirilecektir. MK m.364 nafaka yükümlülere başlığı altında,

“Herkes yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üst soyu ve alt soyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür.

Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri refah içinde bulunmalarına bağlıdır.

Eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler saklıdır.”

Düzenlemesine yer vermiştir. Bu durumda ücretli veya serbest meslek erbabının bakmakla yükümlü olduğu, eş ana baba veya kardeşi engelli ise engelli indiriminden yararlanması mümkün olacaktır.

Bu düzenlemenin adı 2013 yılına kadar sakatlık indirimi iken, 25.04.2013 de 6462 sayılı kanunun 1. maddesi ile sakat kavramı yerine engel, sakatlık yerine engellilik kavramı getirilmiştir. Son derece yerinde olarak yapılan değişiklik, engellilere bir taraftan avantaj sağlarken diğer taraftan rencide edici sözcükle bu avantajı nitelemekten vazgeçilmiştir. Sosyal devlet olmanın gereği, dezavantajlı bütün grupların önlerindeki engeli kaldırarak onları diğer vatandaşlarla aynı şekilde haklardan yararlandırmada eşitlik sağlayıcı düzenlemeler yapmaktır.

Amaç zaten dezavantajlı olan engelli kişilerin ücret ve serbest meslek gelirleri ile basit usulde vergilendirilen engellilerin gelirleri ile kendisi aynı gelir unsurlarından birini elde edip bakmakla yükümlü olduğu engelli eş, çocuk, torun vb. aile fertleri olanlar lehine kısmı bir indirim tanınmıştır. Engelli mükellef ya da bakmakla yükümlü olduğu engelli kişilere tanınmış olan bu indirim, sosyal devletin, aileyi koruma ve engelliye korumaya ilişkin anayasal düzenlemelerinin vergi hukukundaki görünümüdür. Bu maddede de yine evlatlıklar bakmakla yükümlü olunan kişilerden olduğu için kapsamda değerlendirilmelidir. Bu indirimle engellilik dercesine göre 240 tl ile 1000 tl arası bir miktar gelirden indirilmektedir. Maalesef engellilere yönelik bakım tedavi araç gerek giderleri hiçbir gelir unsurunda indirilecek gider olarak yer almamaktadır.

3. EŞ VE ÇOCUĞA İLAVETEN KAN VE SİHRİ USUL VE FÜRÜU KAPSAMA ALAN DÜZENLEME; ÖLÜM HALİNDE TAKİBİN GERİ BIRAKILMASI (6183 m.50) (eş, kan veya sıhri usul ve füru)

Vergi icra hukukuna ilişkin olarak, yapılan takiplerde yakınlarının cenazesi olanlar hakkında takibin çok sınırlı bir süre ile ertelenmesine ilişkin 6183 m. 50 aşğıdaki şekildedir.

“Karısı yahut kocası, kan ve sıhriyet itibarıyla usul veya füruundan birisi ölen borçlu hakkındaki takip ölüm günü ile beraber üç gün için geri bırakılır.

Borçlunun ölümü halinde terekenin borçlarından dolayı ölüm günü ile beraber üç gün için takip geri bırakılır. Üç günün bitiminde terekenin borçları için takibata devam olunur.

Mirasçılar, mirası kabul veya ret etmemişlerse bu hususta Medeni Kanundaki muayyen müddetler geçinceye kadar takip geri bırakılır.”

Bu düzenleme vergi matrahını doğrudan ilgilendiren bir düzenleme olmayıp, amacı ailenin en üzüntülü günlerinde cenaze sırasında cebri icra takibi yapmayı ertelemektedir. Böyle bir yas döneminde 3 gün oldukça sınırlı olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu türlü sosyal amaçlı bir düzenlemede, evlatlık, evlat edinen, kardeş ve nişanlıların da olmaması aile bağları bizimki gibi güçlü bir toplumda eleştiriye açıktır. Kardeşi ölmüş birine aynı gün icra takibi yapmak kabul edilebilir bir düzenleme değildir. Devleti hiç bir kayba uğratmayacak olan bu düzenlemede çok yakın aile fertleri de kapsama alınmalıdır.

4. EŞ VE ÇOCUĞA İLAVETEN EVLATLIK VE ALT SOYU KAPSAMA ALAN DÜZENLEME; VERASET VE İNTİKAL VERGİSİNDE İSTİSNALAR (füru ve evlatlık)

VİVK'nun istisnaları düzenleyen 4. maddesinde, evlatlıklar dahil, füruğ ve eşten her birine isabet eden miras hisseleri, ibaresine yer verilmiş ve aile, eş, alt soy ve evlatlık olarak tanımlanmıştır. Bu düzenleme MK'da yer alan evlatlık hakkındaki düzenlemeyle uyumlu şekilde hükme alınmıştır. Zira, MK'un evlatlık, evlat edinen ve atanmış mirasçı hükümleri, miras hukuku açısından, değerlendirildiğinde, bu kişilerin de tıpkı alt soy gibi, (kimi yasal şartlara uygunluk halinde) miras bırakanın tüm mal varlığının tek mirasçısı olabilecekleri görülmektedir.

MK m. 500e göre, "Evlâtlık ve altsoyu, evlât edinene kan hısımları gibi mirasçı olurlar. Evlâtlığın kendi ailesindeki mirasçılığı da devam eder.

Evlât edinen ve hısımları, evlâtlığa mirasçı olmazlar."

Bu düzenlemeye paralel olarak VİVK.'da evlatlık ile alt soyu aynı şekilde değerlendirerek, "evlatlıklar da dahil olmak üzere füruğ ve eşten her birine isabet eden miras hisselerinin 2018 yılı için 202.154 TL'sinin vergiden istisna olduğunu belirtmiştir.

Bu düzenlemenin amacı, aile fertlerinin birinin kaybında, uygulanacak olan istisna tutarı eş ve çocuklarla sınırlı olmayıp, alt soy tabirine yer verilmiştir. Vergi yasalarının pek çok hükmünde ya eş ve çocuk ya da bunlarla birlikte usul ve füruğ yer alırken, bu düzenleme eş ve alt soy diyerek, sadece eş ve çocukları değil torun, torun çocuğu gibi bütün alt soy için istisna düzenlemesine yer vermiş ancak, üst soy için istisnaya yer vermemiştir.

Genellikle ölenin eş ve çocukları bulunup, nadiren alt soyu olmadan ölenler için üst soya da miras kalmaktadır. Anılan hüküm üst soya miras kalması halinde bunlara bir istisna tanımamıştır. Düzenleme genişletilerek alt ve üst soy şekline dönüştürülebilir. Kaldı ki istisna düzenlemesi sadece bakmakla yükümlü olunan kişiler için tanınmış bir düzenleme de değildir. Eş ve çocuk dışında torun aşağıda belirtildiği üzere pek sınırlı durumlarda bakmakla yükümlü olunan durumundadır. Bakmakla yükümlü olmadığı torun ve torun çocuğuna istisna tanınmışken, üst soya tanınmamış oluşu eleştirilmeye muhtaçtır. Netice de bu düzenleme de yine sınırlı sayıda mükellef lehine getirilmiş bir sosyal devlet uygulamasıdır.

5. EŞ VE ÇOCUĞA İLAVETEN 3. DERECEYE KADAR KAN VE 2. DERECEYE KADAR SİHRİ KISIMLARI HİSİMLARI KAPSAMA ALAN DÜZENLEME; BAĞIŞLAMA SAYILAN TASARRUFLARDA (6183 m.24)

6183 sk. m. 24 , kamu borçlusunun yasada belirtilen sürelerde yapmış olduğu, bağışlamalar, bağışlama sayılan haller ve hükümsüz tasarrufların iptal davası yoluyla kamu alacaklısı tarafından kamu alacağını tahsil edebilmek için, kamu borcu ile sınırlı olarak iptal edilebileceğini düzenlemiştir. 6183 sk. m. 28'de bağışlama sayılan tasarruflar başlığı altında, iptal davası açabilmek açısından sadece yakın aile fertleri değil, akrabalar arasındaki ivazlı ilişkileri bile bağışlama olarak kabul etmiştir. Söz konusu 28-1'e göre,

“Üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan hısımlarıyla, eşler ve ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhri hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar” ifadesine yer verilmek suretiyle, bedel karşılığı yapılmış olsa bile söz konusu kişiler ile amme borçlusu arasındaki işlemler amme alacaklısı açısından bağışlama sayılacaktır. Aile fertleri ve yakın akrabalar arasında güven ilişkisi ile malların

satıldıktan sonra geri alınması, mülkiyetinin bedelsiz intikali vb ilişkiler mümkün olabileceğinden, bu kişilerin kamu alacağını ödemekten kaçınmak üzere kendi aralarında kamu borcu aleyhine yapmış oldukları varsayılan işlemler bedelli dahi olsa yasadaki süreler içinde yapılmış iseler, iptali mümkündür.

Anılan düzenleme devlet lehine olmak üzere, kamu borcu olan mükelleflerin, mallarını bedelli dahi olsa kanunda sayılı akrabalarına devretmeleri halinde, kamu alacağı için yapılan takibin sonuçsuz kalmasını engellemek için yapılmıştır. Bedelli dahi olsa mallarını devreden yani satan kimselerin bu satışları bağışlama sayılacak ve kamu alacağı miktarıyla sınırlı olarak mal kamu borçlusu mükellefin mal varlığındaymiş gibi haczedilip paraya çevrilebilecek ve alacak tahsil edilecektir. Artan bedel olursa bu yine satış yoluyla devredilen kişiye verilecektir.

Kapsam açısından düzenlemeye baktığımızda, 3 dâhil kan, 2 dahil sıhri hisım düzenlemesinin diğer düzenlemelere göre çok daha geniş kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır. TFÖKD uygulamalarında , alt ve üst soyda sınır olmayıp 3. derece yan soy sınırı getirilmişken, burada 3. derece kan hisımı darken usul ve fûru için de bir sınır getirilmiştir.

6. EŞ VE ÇOCUĞA İLAVETEN AL SOY ÜST SOY 3. DERECEYE KADAR YAN SOY VE SIHRİ HISIMLARI DA İÇEREN DÜZENLEMELER;

A. GELİR VERGİSİNDE TRANSFER FİYATLAMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI (TFYÖKD) (m. 41/5) (Eş, kan ve sıhri usul fûru 3.derece yansoy)

Gelir ve Kurumlar Vergilerinde, ilişkili kişilerle emsale aykırı işlem yapılması halinde emsale aykırı kısım için ödenen bedelin gider olarak indirilemeyeceği hususu ayrı ayrı düzenlenmiştir. Gelir vergisinde sadece ticari ve zirai kazanç için düzenlenmiş olan, TFYÖK, hükümleri ile KVK'nda yer alan TFYK hükümleri ilişkili kişileri oldukça geniş kapsamlı tutmuştur. GVK da aile ilişkileri ve ortaklık ilişkileri, KVK da hem aile ilişkileri, hem ortaklık ilişkileri hem de Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile belirlenecek olan bölgelerdeki herkes ilişkili kişi sayılabilecektir. TFYÖKD ortak ve ortakla ilişkili kişiler açısından çok geniş kapsamlı tutulmuş olsa da bunlar içinde aile diğer vergi mevzuatındaki düzenlemelere göre daha sınırlı bulunmaktadır. (Sonsuzoğlu, Işık 2017,99-100)

Gelir vergisine tabi şahıs şirketlerinde örtülü olarak teşebbüs sahibine yapılan ödemeler çoklukla teşebbüsten para çekme olarak değerlendirilmektedir. (Öncel 1978, 3)(Ağar 2011, 125)Bu durum sadece işletme sahibinin gelirini etkiler. Oysa sermaye şirketlerinde hem kurumun hem de kazanç aktarımı yapılan ilişkili kişi olmak üzere iki ayrı tarafı etkileyecektir. KVK ilişkili kişilere sağlanan menfaatlerin kurum vergiye tabi kazancını azaltması halinde bunların matraha eklenmesini düzenlemiş olup, buna paralel şekilde KVK ya tabi olmayan kollektif, adi komandit şirketlerin ve şahsi işletmelerin vergi matrahını azaltmalarını önlemek üzere GVK da bazı tedbirler almıştır. Ancak GVK m. 41/5 de yer alan ilişkili kişilerle olan bazı işlemler transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı olarak değerlendirilir ve işletmeden çekilmiş sayılır. GVK m. 41/5 "e göre,

"Bu fıkranın 1 ilâ 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır.

Gelir vergisi kanunu TFYÖKD'nın kapsamını daha daraltmış olup, 41. Maddenin ilk 1-2-3-4. bentlerinde teşebbüs sahibinin eş ve çocuklarının işletmeden çektikleri değerler ile aldıkları aylık, ücret vb. ile cari hesapları üzerinden yürütülecek faizler için emsale uygunluk ilkesine ayrılık olup olmadığına bakılmaksızın tamamının indirilemeyeceğini düzenledikten sonra 5. Bentte, TFYÖKD açıklanmıştır. Burada eş ve çocuklar dışında kalan ilişkili kişiler açısından emsali aşan kısım indirilemezken, eş ve çocuklarla yapılan işlem bedeli emsalin altında hatta asgari ücret tarifesinden olsa bile vergi matrahından indirilemeyecektir. Ancak dikkat edilmesi gereken, teşebbüs sahibi eş ve küçük çocukların aldıkları ücretin tamamı emsal kıyaslaması yapılmaksızın indirilemezken, büyük çocukların ücretleri emsale aykırı ise, aykırı olan kısım TFYÖKD sayılacaktır. Burada büyük çocuğun ücretinin emsali aşan kısmı indirilemeyecekken, eş ve küçük çocukta bu kıyas olmaksızın tamamının giderleştirilememesinin mantıklı bir açıklaması bulunamamaktadır. Aile ilişkisi baz alınmıyorsa, çocuğun küçük ya da büyük

olması farklı yorumlanmamalıdır. Sadece büyük çocuk için TFYÖKD karşılaştırması yapıp eş için yapmamak anlamlı değildir. Yine GVK m. 41/5 e göre

"Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır. "

Düzenlemede ilişkili kişi olarak yer alan gerçek kişiler ya da kurumlar sadece aile ilişkileri açısından aşağıda açıklanacaktır. GVK'daki düzenlemeler de KVK' ya paralel şekilde incelenecektir.

Teşebbüs sahibi, Gelir Vergisine tabi tacirler açısından, adi ortaklar, kolektif şirketlerde ortaklar, hisseli komandit şirketlerde ise, komandite ortaktır. (Seviğ 2017) Ancak 18.11.2007 tarih ve 26704 sayılı RG.'de yayımlanan, 1 seri nolu TFYÖKD Genel Tebliği 2.2 kısmında kimlerin transfer fiyatlamasına tabi tutulacağını açıklanırken,

"Gelir Vergisi Kanunu'nun uygulanmasında "teşebbüs sahibi" ifadesi, ticari ve zirai kazanç yönünden gelir vergisine tabi gerçek kişiler ile adi ortaklıkların ortakları, kolektif şirketlerin ortakları, adi ve eshamlı komandit şirketlerin komandite ortaklarını kapsamaktadır" ifadesine yer vererek, zirai kazanç elde edenlerin de, kapsam dâhilinde olduğunu, açıklamıştır. Demek oluyor ki, bir iktisadi işletme dahilinde yapılan ticari ve zirai faaliyet TFYÖKD hükümlerine tabi olacak ancak serbest meslek faaliyeti icra eden işletmeleri kapsam dışında tutulmuştur. Bu kişiler bir işletme dâhilinde ticari veya zirai faaliyette bulunmaları halinde, TFYÖKD' na tabi tutulurken, gerçek kişiler yanında kolektif ya da komandit şirketler serbest meslek faaliyetinde bulunabilirler. GVK kolektif ve komandit şirket ortaklarının gelirini şahsi ticari kazanç kabul etmiş ancak bu kişiler serbest meslek faaliyetiyle uğraştıklarında gelirlerini serbest meslek kazancı saymıştır. Dolayısıyla, serbest meslek faaliyetiyle uğraşan gelir vergisine tabi mükelleflerin de TFYÖKD'na tabi tutulmaması sonucuna yol açmıştır. Şahıs şirketleri ile sermaye şirketlerinin serbest meslek faaliyeti icra etmeleri halinde farklı değerlendirilmesi ve diğer ülke uygulamalarından ayrılması sebebiyle eleştirilere neden olmuştur.(Oktar 2018. 38) GVK'da ortaklıklar açısından ilişkili kişi kavramının da ayrıca incelenmesi gerekir. Zaten GVK m. 5/6 da,

"Bu maddenin uygulanmasında kolektif şirketlerin ortakları ile diğer adi ve eshamlı şirketlerin komandite ortakları teşebbüs sahibi sayılır" ifadesine yer verilmiştir. Buna göre, adi ve kolektif şirket ortakları açısından bütün ortaklar ile hisseli komandit şirkette sınırsız sorumlu ortak olan komandite ortakların kapsam dahilinde olacağı belirtilmiştir. Ancak sınırlı sorumlu olan komanditer ortak kapsam dahilinde tutulmamıştır. Zira bu ortağın ortaklık payı şahsi ticari kazanç olarak değil menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmektedir. Ancak komanditer ortak tacir olmadığı için ticari kazanç hükümleri dışında tutulmuştur. Bu ortakların kendileri tacir olmamakla birlikte tacirle ilişkili kişi olarak değerlendirilmeleri gerekir. Teşebbüs sahibi bir şirkete doğrudan veya dolaylı olarak ortaksa bu ortaklıktaki hisse oranının önemi bulunmamakta olup, ortak olunan şirketler ilişkili kişi sayılmaktadır.

B. KURUMLAR VERGİSİNDE TRANSFER FİYATLAMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMINDA GERÇEK KİŞİLER (KVK m.13/2) (Eş, kan ve sıhri usul furu 3.derece yansoy)

KVK ' da TFYÖKD'na ilişkin düzenlemede, kurum kazancının tespitinde aşağıdaki indirimlerin yapılmasının kanunen kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Kurumlar Vergisinde, m.11/c'ye göre,

c) "Transfer fiyatlaması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazançlar indirilemez" O halde ilişkili kişinin kim olduğu önem taşımaktadır. KVK m. 13/2 ye göre,

"İlişkili kişi;

Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerin üst soy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır" hükmüne yer verilmiştir. Bu kişilerin kimler olduğu Medeni Kanun'a göre değerlendirilecek olursa, aralarında resmi evlilik bağı bulunan eşler, nesebi sahih veya gayri sahih çocuklar, torunlar ve bunların alt soyları, anne baba ve bunların anne baları ve aynı çizgi üstündeki alt ve üst soy bu kapsamdadır. Ayrıca 3. dereceye kadar yan soy hımsı ise, aralarında

kimden olma kimden doğma şeklinde bakılarak belirlenmekte olup, abla ağbi, teyze, dayı hala ve amca gibi aynı soyda gelenlerden oluşmaktadır.

1 Seri nolu, TFYÖKD genel tebliğinde ortakların eşleri tanımlanırken, ortakla aralarında yasal evlilik bağı olan kişiler olarak açıklama yapılmış ve aralarında böyle bir bağ bulunmayanlar için TFYÖKD hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Üst soy da anne baba,1., anne anne, dede, babaanne büyükbaba,2., onarın üst soyu 3. derecedir. Alt soyda yine, çocuk, torun, torun çocuğu ve torun torunudur. Yani üst ve alt soy olan usul ve füru düz çizgi halindeki soy hısımlığıdır. 1. derece olan anne babadan olma kardeşler 2. derece, onların çocukları 3. derece, 2. derece olan anneanne veya babaanneden doğma ve dedelerden olma, teyze, dayı, hala amca yine 3. derece yan soydur. 3. dereceden sonrakiler vergi yasaları bakımından düzenlemelerde yer almamaktadır.

Kayın hısımlığı ise, evlenme ile kurulur, eşlerden birinin diğer eşin alt ve üstsoyu ile kan hısımları arasında kayın hısımlığı oluşur. Evlilik nedeniyle oluşan kayın valide, ayın peder gibi eşten dolayı oluşan aynı derece hısımlık ise, aynı derecelerden kayın hısımlığıdır. Ancak bir eşin kan hısımları ile diğer eşin kan hısımları arasında kayı hısımlığı doğmaz. (Acabey, Zevkliler, Gökyayla, 2000,201)

Ülkemizde ortakların eşleri, ortağın veya eşinin alt ve üst soyları ile 3. derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi olarak sayıldığı halde, Alman KVK ya göre, ortak, ortağa yakın kişiler, otağın menfaat sağlayacağı 3. kişilere yapılan ödemeler, ortağın eşi, reşit çocukları hep ilişkili kişi olarak değerlendirilmektedir. Almanya'da ayrıca, eş ve çocuklara ilaveten nişanlılar, kardeşler, düz çizgi üzerindeki akrabalar, yani usul ve füruğ, kardeş çocukları, kardeşlerin ve eşlerin kardeşleri, anne babanın kardeşleri ve uzun bir dönem aile birliği içinde düzenlenmiş bakım ilişkisi çerçevesinde bakım gözetim ilişkisi niteliğindeki ebeveyn çocuk ilişki içinde olanlar ile evlatlıklar bu ilişkiler ortadan kalksa bile ilişkili kişi sayılmışlardır. (Öncel 1978, 45-46) Fransız hukukunda da otakların eş ve çocukları bu kapsamdadır. (Kızılot 2000,167) Amerika'da ise TFYÖKD sadece kurumun ortak olduğu kurumlar ilişkili kişi sayılırken aile ilişkileri bu kapsamda değerlendirilmemektedir. Ülkemizde TFYÖKD uygulamasında serbest meslek kazançları yine kapsam dışı bırakılmıştır.

Düzenlemenin amacı matrah aşındırarak devletin vergi kaybına uğramasını engellemektir, Yani bu düzenleme bir vergi güvenlik önlemi olarak devlet lehine getirilmiştir. Yine devlet lehine GMSI bakımından emsal kira bedeli esas düzenlenmiş olduğu halde, MSI ve SMK açısından matrah aşındırmayı önleyici bir güvenlik önlemi bulunmamaktadır. TFYÖKD hususu KV açısından gelir unsurlarından, yalnızca ticari kazanç için düzenlenmiş olup, GVK açısından ise, ticari ve zirai kazanç için uygulanmakta olup diğer gelir unsurları kapsama alınmamıştır.

Amerika'da, TFYÖKD konusu, ortaklıklar ve bireysel tacirler için düzenlenmiş olup, ilişkili kişi tanımında akrabalık ilişkileri yer almamaktadır. Almanya'da hem yerel hem uluslararası ortaklık ilişkileri ve akrabalık ilişkilerini kapsayacak şekilde düzenlemelere yer verilmiştir. İngiltere'de de eskiden sadece çok uluslu şirketler için düzenlenmişken, 2004'den itibaren birlik hukukuna uygun şekilde yerel ortaklık ilişkileri için de geçerli hale getirilmiştir. (Ateş 2011, 18/28) Ülkemizde de hem ülke içi hem de sınır ötesi işlemleri için geçerli olmak üzere, hem ortaklık ilişkileri hem akrabalık ilişkileri kapsam dahilindedir. Ancak, ilişkili kişiye menfaat sağlanması, işletmenin kar etme veya bir kazançtan vazgeçmesi, ya da ilişkili kişinin işletmeye ilişkin bir menfaat elde etmesine göz yumulması, TFYÖKD olarak değerlendirilebilir (Öncel 1978, 18-19) Burada temel ölçüt olarak, hayatın mutlak akışı içinde normal sayılan durum emsal ölçüt oluşturur.(Yaltı 2009, 8) Bu ölçüt eşitlik ilkesinin vergi hukukunda yer alan özel bir düzenlemesidir. (Yaltı 2009, 9)

Her iki yasada da, ilişkili kişi tanımında, ortaklıkların çok geniş tutulduğu iddiasına katılmamak mümkün olmamakla birlikte, (inceleme konumuz aile bağları olduğundan ortaklar ve bunların ilişkili olduğu kişiler bu çalışmada yer almamaktadır) gerçek kişi olarak sayılan ilişkili kişilerin diğer vergi yasalarına nazaran çok daha sınırlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İlişkili kişi ile yapılan ticari ilişkide, TFYÖKD'ndan söz etmek için, ilişkili kişiye sağlanan menfaatin ilişkili kişinin işletmeye sağladığı karşı edim arasında açık bir uyumsuzluk olması gerekir. (Öncel 1978, 45) Edimler dengeli ise TFYÖKD sayılmaz.(Ağar 2011, 147)

Türk Hukuk Sisteminde, aile fertleri ya da gerek kan hısımları gerekse sıhri hısımlar ya da yan soy hısımları arasındaki ilişkilerde kişilerin tarafsız kalamayacağını kabul eden pek çok yasa bulunmaktadır. Diğer yasalarda kişilerin tarafsız kalamayacağını varsayıldığı hükümlerin içeriği, ilişkili kişiyi düzenleyen KVK m. 13 ve GVK m. 41 e göre çok daha geniş kapsamlıdır. Ayrıca Almanya uygulamasında akraba kavramı Alman Vergi Usul Kanunu 15. maddede tanımlanmış olup, bu kapsamda, bizdeki ilişkilere ilaveten, evlatlıklar, evlat edinilmese bile koruyucu aile kapsamında uzun süre bakım ilişkisi içinde olanlar, evlilik bağı ortadan kalkmış olsa bile 3. dereceye kadar olan sıhri kısımlar ve evlatlık ya da bakım gözetim ilişkisi ortadan kalkmış olsa bile bu ilişkiye taraf olanlar akraba olarak tanımlanmıştır. (Öncel 1978, 45)(Sonsuzoğlu, Işık 2017,105)

IV. ÇEKİRDEK AİLEYİ GENİŞLETMEKLE YETİNMEYİP, NİŞANLI, ESKİ EŞ, EVLATLIK EVLAT EDİNENLERE İLAVETEN AİLE HUKUKU DIŞINDA KALAN KANUNİ TEMSİLCİ VEKİL VASİ GİBİ İLİŞKİLERİ DE KAPSAYAN DÜZENLEMELER.

1.VERGİ USUL KANUNUNDAKİ TARAFSIZ KALINAMAYACAĞINI KARİNE KABUL EDEN DÜZENLEME: İNCELEME VE TAKDİR İŞİNDE YASAKLAR (VUK m.6) (Eş, nişanlı, eski eş, usul, füru kan sıhri hısımlıkta 3.derece civar hısımları)

VUK m. 6 yasaklar başlığı altında,

“Beşinci maddede yazılı olanlar :

1- Kendilerine, nişanlılarına ve boşanmış olsalar bile eşlerine;

2- Kan veya sıhrî usul ve fûruuna, evlatlığına veya kendisini evlat edinene yahut kan hısımlığında üçüncü (Bu derece dahil), sıhri hısımlıkta, bu hısımlığı meydana getiren evlenme ortadan kalkmış olsa bile, üçüncü (Bu derece dahil) dereceye kadar olan civar hısımlarına; -

3 - Kanuni temsilcisi veya vekili buldukları kimselere;

Ait vergi inceleme ve takdir işleriyle uğraşamazlar.

Bu yasak, yukarıda yazılı kimseler, bu görevlerinden ayrılırsa dahi devam eder."

hükmüne yer vermiştir. Anılan düzenleme 5. maddede sayılan devlet memuru görevlilerden, vergi işlerinde çalışanların ilişkili oldukları kişilerin vergi muamele ve inceleme işlerinde tarafsızlıklarının şüpheye düşebileceği ihtimali ile bu kişilere yukarıda sayılan kimselerin vergisel işlemlerini yapmaları yasaklama düzenlemiştir. Madde incelendiğinde, kapsamının KVK, GVK 6183 sk da yer alan aile kapsamından çok daha geniş tutulduğu görülmektedir.

Ülkemiz, TFYÖKD düzenlemelerinde, emsal kira, engelli indirimi, takibin geri bırakılması, bağışlama sayılan tasarruflarda, nişanlılar ve boşanmış bile olsa eski eşler kapsamında yer almamaktadır. Ancak inceleme ve takdir işlerinde kapsama dahil edilmişlerdir. Ayrıca, evlatlık ve evlat edinen yine aynı yasak kapsamında olduğu gibi, kanuni temsilcisi ve vekili bulunduğu kimseler de diğer düzenlemelerde yasak kapsamında yer almaktadır. Vergi matrahı aşındırmaya karşı güvenlik önlemlerinde de, sosyal devlet olarak mükellef lehine tanınan kolaylıklarda da yer almayan bu ilişkiler usul hukukunda daha geniş kapsamlı düşünülmüş ve inceleme ve takdir işiyle uğraşanların tarafsızlığında şüphe yaratacak bütün ihtimallerden kaçınılarak düzenleme daha geniş kapsamlı tutulmuştur.

2.YARGILAMA HUKUKUNDA TARAFSIZ OLUNAMAYACAĞINI KARİNE KABUL EDEN AİLE İLİŞKİLERİ (Hakimin yasaklılığı red ve çekinme sebepleri ile tanıklıktan çekinme sebepleri)

A. HAKİMİN YASAKLILIĞI (HUMK m.34)

İYUK açısından geçerli olmak üzere HUMK'nda düzenlenmiş olan, hakimin davaya bakmaktan yasaklı olduğu, ret sebepleri ve çekinebileceği haller de yine hakimin tarafsızlığının şüphe uyandıracığı hallerdir. Hakimin tarafsızlığı ilkesi, yargılama sırasında hakimin taraf tutmaması, taraflara karşı objektif olması ve kişiliğinden sıyrılması anlamına gelir. (Yüce 2010, 33)

HUMK m. 34'e göre, Hakimin davaya bakmasının yasaklı olduğu halleri düzenlemiş olup, anılan düzenlemeye göre,

- "a) Kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada.
- b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında.
- c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında.
- ç) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında.
- d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında.
- e) Nişanlısının davasında.
- f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada."

hakim davaya bakmaktan yasaklı olup, taraflar talep etmiş olmasa bile davadan çekilmek zorundadır.

Yukarıdaki yasaklılık hallerine ilaveten ayrıca 36. maddede ret sebepleri de düzenlenmiş olup, bu düzenlemelere göre, hakimin tarafsızlığına gölge düşecek hallerde tarafların hakimi ret edebilmesine isterse kendisinin çekinmesine olanak tanınmıştır. Ancak bunlar bireysel davaya ilişkin yol gösterme vb. subjektif davranışa dayanmakta olup vergi mevzuatındaki matrah daraltma veya teşvik konularıyla ilintili olmadığından inceleme dışı bırakılmıştır. Ancak burada çekinme sebeplerinde 3. derece akrabalık sayılırken 4. derece yan soy hısımlarına da yer verilerek kapsam geniş tutulmuştur..

Yukarıda yer alan bentlerden ç bendi, inceleme konumuzla ilgili olup, " Davanın, dördüncü derece de dâhil yansoy hısımlarına ait olması", bu kişiler de HUMK gereğince, GVK ve KVK'nda yer alan ilişkili kişi kavramından ve yukarıda incelenen tüm düzenlemelerden daha geniş kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. Zira anılan yasalar tarafsız kalınmayan hallere 3. derece dahil derken HUMK 4.dereceyi de kapsam dahilinde kabul etmektedir.

Hakimin tarafsızlığının şüpheye düşeceği halleri önce genel olarak belirtmiş ancak alt bentlerde, belli halleri tereddüte yer vermemek üzere yasa metninde saymıştır. Bu sayma sırasında 36-1-c de 4. derece dahil yan soy hısımlarına da yer verilmiş olmakla, kapsam vergi sisteminde yer alan aile bağlantılı hükümlerden daha geniş tutulmuştur. Amaca uygun olarak yargı bağımsızlığı ve tarafsızlıkla ilgili şüphe yaratmayı önleyecek şekilde geniş kapsamlıdır.

B. TANIKLIKTAN ÇEKİNME (CMK m.45)

CMK ise tanıklıktan çekinebilecek hallerle ilişkin düzenlemelerde ise, hem aile bağlantılarına hem de tanıklık edecek kimsenin fiil ehliyetine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. tarafsızlığında şüpheye düşülecek kimseler arasında yer alan aile bağlantıları 45.maddede düzenlenmiş olup, aşağıdaki gibidir.

MADDE 45. - (1) Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir:

- a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.
- b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.
- c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu.
- d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları.
- e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlatlık bağı bulunanlar.

...

Anılan düzenleme incelendiğinde, eş çocuklar, nişanlı, kan veya sıhri usul ve furuğ 3. derece kan ve 2. derece kayın hısımları, evlatlık bağı bulunanlar yer almıştır. Bu düzenlemede de hakimlikten yasaklılık hali gibidir.

V. VERGİ YASALARINDA ÖZEL DÜZENLEMELERİN BULUNMADIĞI ANCAK MATRAH KÜÇÜLTMEKTE YARARLANILMASI MUHTEMEL İLİŞKİLER; AİLE İLİŞKİLERİNE İLAVETEN MEDENİ HUKUK AÇISINDAN KAPSAMINA ALINABİLECEK KİŞİLER

1. MEDENİ KANUNDA YER ALAN MAL VARLIĞINI VERASETEN DEVREDEN HÜKÜMLER

A) EVLATLIK

Gerçek kişi tacir veya teşebbüs sahibi ya da ortağı, bütün servetini miras olarak bırakacağı evlatlığı ile de emsale aykırı yüksek veya düşük bedelle işlem yaparak vergi matrahını küçültebilecektir. Ancak bu kişiler vergi mevzuatında pek sınırlı olarak, asgari geçim indirimi ve veraset vergisi istisnalarında düzenlenmiş olup, diğer düzenlemelerden ne mükellef lehine, ne de devlet lehine yapılmış aile bağlantılarında yer almamaktadır. Matrah küçültmek isteyenlere yasal boşluk bırakılmaktadır. Yine aynı şekilde 6183 sayılı yasada 28. maddede düzenlenen iptale tabi tasarruflarda da evlatlık ve evlat edinenden bahsedilmemektedir. Yine aynı şekilde bu düzenlemelerin hiç birinde atanmış mirasçıdan da bahsedilmemiştir. Her ne kadar genel hükümler uyarınca muvazaa ve peçeleme işlemlerine başvurmak mümkünse de bu hususlar alt ve üst soy için, hem vergi idaresinin hem de yargıların iş yükünü azaltmak hem de farklı uygulamalara yol açmamak ve eşitliği sağlamak üzere yasal düzenleme ile tespit edilmiştir. Aynı şekilde yoruma muhtaç bırakmamak ve matrah aşınmalarını korumak için evlatlık, eski eş ve nişanlı da yasal düzenlemeye alınmalıdır.

B) MANSUP MİRASÇI

MK 'a göre, yasal mirasçılık ve atanmış mirasçılık olarak iki tür mirasçılık vardır. Miras bırakanın saklı paylı mirasçısı yoksa, terekesinin tamamını, saklı paylı mirasçıları varsa, saklı paydan arta kalanı iradesiyle, bir başkasına bırakabilir. Miras bırakanın iradesiyle mirasçı ataması halinde, atanmış mirasçı denilir. Yeni MK da, eskisinin aksine, saklı paylar azaltılarak atanmış mirasçılık ön plana çıkartılmıştır (Dural, Öz, 2018, 141-142) Miras bırakanın üzerinde taarruf etmediği kısım MK 514/2 'ye göre yasal mirasçılara kalır.

MK. m.516 /1'e göre,

" Miras bırakan, mirasının tamamı veya belli bir oranı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir."

Burada dikkat edilmesi gereken, atanmış mirasçıya terekeden belli bir malın değil, terekenin tamamı veya belli bir kesrinin bırakılma iradesidir. Miras bırakanın saklı paylı mirasçısı bulunmadığı hallerde tamamen 3. bir kişiyi tüm mal varlığını bırakmak üzere mirasçı atayabilmektedir. Bu koşulun varlığında atanmış mirasçıyla da emsale aykırı fiyat ya da bedelle işlem yapılması TFYÖKD düzenlemeleri ve iptale tabi tasarruflar için de değerlendirilmeye muhtaç olacaktır. Anılar vergi düzenlemelerinde mansup mirasçıların yer almaması yasa boşluğu oluşturmakta ve matrah küçültmekte kullanılmaya imkan vermektedir. Burada muhtemelen, peçeleme yoluyla durum ortaya çıkarılabilecek olsa da, yargının iş yükü ve idarenin de birbirine aykırı yorumlarının önüne geçmek üzere, yasal düzenleme ile belli bir oranın ve rakamın üzerinde miras bırakılan mansup mirasçıların da kapsama alınması yerinde olacaktır.

2) MAL VARLIĞI ÜZERİNDE SINIRSIZ TASARRUF YETKİSİ VEREN ÖZEL HUKUK İLİŞKİLERİ

A. KANUNİ TEMSİLCİ

Vergi hukukunda temsil, kanundan kaynaklanıyorsa kanuni temsil sözleşmeye dayanıyorsa iradi temsil şeklinde olmaktadır. Küçük ve kısıtlılar için veli ve vasi kanuni temsilci olup, bunlardan veli, kimi zaman indirilecek giderlerde mükellef lehine kimi zaman da matrah aşındırmayı önleyici devlet lehine düzenlemelerde veli sıfatıyla değil fakat üst soy olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mükellef veya devlet lehine olmak üzere indirilecek ya da indirilemeyecek giderlerde vasiye ilişkin bir hüküm hiçbir maddede yer almamaktadır. Oysa vasi ilişkisinde de, vergiye tabi ilişkilerde lehe ve aleyhe kullanım mümkündür.

B. UMUMİ VEKİL

Mükelleflerin umumi vekalet verdiği bir kimse de dilediğinde bu kişinin tüm mal varlığını satmaya, parasını tahsile yetkilidir. Bu derece güvenilir bir kişiyle de yine emsale aykırı fiyat ve bedelle matrah küçültücü işlem yapılması pek mümkündür.

Vergi hukukunda kimi aile bağlantıları sınırlı tutulup eş ve çocuk denilmişken, kimisi daha geniş yorumlanmış, alt soy üst soy, kayın hısmı nişanlı ve eski eş, ile evlatlık ve evlat edinen kişiler de bu kapsamda değerlendirilmiştir. Ancak, VUK m.6 da yer alan inceleme ve matrah takdir işine ilişkin yasakla dışında, veli, vasi, kanuni temsilci gibi özel hukuk ilişkilerine vergi sisteminde aile bağlantılarında yer verilmemiştir. Ancak kanuni temsilci, vekil ve kayyum, sadece yargılama hukukunda karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Çalışmada vergi mevzuatımızda yer alan aile bağlantılı hükümlerde aile kapsamında yer almış kişilerin mükellefe yakınlık dereceleri incelenmiştir. Yapılan çalışmada bu konuda literatürde bir çalışma olmadığı ve yargı kararı da bulunmadığı tespit edilerek, hukukun genel ilkeleri diğer yasalardaki hükümler birlikte değerlendirilerek bir sonuç ve öneri getirilmeye çalışılmıştır. Bu incelemeler sonucunda, aile bağlantılı düzenlemelerin mükellef lehine yapıldığı haller ile vergi matrahında aşınmaya yol açabilecek durumlarda devlet lehine ve mükellef aleyhine düzenlendiği halleri ayırarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Sosyal hukuk devleti olmanın sonucu olarak mükellef lehine yapılan düzenlemelerden; asgari geçim indirimi, engelli indirimi, GVK 89 da yer alan özel sigorta primlerinin indirilmesi, emsal kira bedelinin uygulanmayacağı haller, veraset vergisi istisnası; hukuk devletinde kamu yararı açısından vergi kayıp ve kaçakları ile mücadele kapsamında, matrah aşındırmalarını önleyici düzenlemeler olarak da, gelir vergisinde indirilmeyecek giderlerde. kurumlar vergilerinde indirilmeyecek giderler arasında yer alan ortak düzenleme olarak, TFYÖKD, gelir vergisinde emsal kira bedeli, 6183 de bağışlama sayılan tasarruflar, konularında aile bağlantılı hükümlerde aile kavramı farklı şekilde tanımlanmıştır.

Vergi Usul Hukukunda yasaklar, yargılama hukukunda hakimin yasaklı ret çekinme sebepleri ile tanıklıktan çekinme hallerinde ise, vergi memuru, hakim veya tanığın, yakınları lehine veya aleyhine işlem yapmasının önüne geçmek üzere, kapsam çok daha geniş tutulmuştur. Usul hukukunda ve yargılama hukukunda aile ilişkilerine ilaveten,, eski eş, nişanlı, evlatlık evlat edinen, veli vasi kanuni temsilci de mevzuatta yer almakta ve aile ötesindeki bu özel hukuk ilişkileri de devreye girmektedir.

Türk Vergi Sisteminde yer alan aile bağlantılı hükümlerde, çoğunlukla aile kavramının sınırlı tutulduğu görüşüyle eksikliklerin vurgulanması yerinde olacaktır. Mükellef lehine indirilmesi kabul edilen giderlere ilişkin düzenlemelerden, asgari geçim indiriminde, evlatlık ve mükellefçe bakılan anne babası ölmüş kardeş sisteme dahil edilebilir. Aynı şey eğitim ve sağlığa ilişkin sigorta primleri için de söylenebilecektir.. Tıpkı engelli indiriminde olduğu gibi bu tür indirimlerin hepsinde, evlatlık ve mükellefin bakmakla yükümlü olduğu kimseler kapsama dahil edilmelidir. Engelli indiriminde bakmakla yükümlü olunan kimseler arasında engelli var ise, bakan kişi indirimden yararlanabilmektedir. Emsal kira bedelinin uygulanmayacağı hallere usul furu ve kardeşe ilaveten, evlatlık ve evlat edinen eklenmelidir. Takibin geri bırakılmasına ilişkin düzenleme kan veya sihirli usul ve furuundan birini kaybedenler için düzenlenmiş olup, bu düzenlemenin kardeş, nişanlı, evlatlık ve evlat edinileni de kapsamı gerekmektedir. Emsal kira bedeli uygulanmayacak hallere genç girişimci istisnasında olduğu

gibi mesleğe yeni başlayanları teşvik etmek üzere, 25 yaşa kadar veya mesleğe yeni girenlere 5 yıl süreyle sınırlı olmak üzere, alt soya yapılacak iş yeri kiralamaları da kapsama alınabilir. Çok yakınların ölümünde takibin 3 gün geri bırakılması düzenlemesinde sadece kan ve sıhri usul furu yer almış olup, kardeş, yansoy, nişanlı, evlatlık ve evlat edinenin de bu düzenlemeye eklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Devlet lehine olmak üzere matrah aşındırmayı engellemek üzere yapılmış olan aile ilişkileri düzenlemelerine baktığımızda, Gelir ve Kurumlar Vergilerinde indirilemeyecek giderler arasında yer alan TFYÖKD düzenlemesinin genel kanı aksine dar tutulmuş olduğunu söylemekte yarar vardır. Her ne kadar ortaklık ilişkileri çok geniş tutulmuşsa da aile ilişkileri çok sınırlı tutulmuştur. Bu düzenlemeye eski eş, nişanlı, evlatlık, evlat edinen ve aileyi aşan şekilde, mansup mirasçı, kanuni temsilci ve umumi vekilin de eklenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Nişanlılık da ileride mal birliğine yol açacak yasal sürecin başlangıcıdır ve nişanlanma hükümleri MK da düzenlenmiştir. Nişan bozulursa nişanlılara miras hakkı vermez ama muhtemelen gerçekleşecek evliliğe güvenerek, emsale aykırı bedel ve fiyatla işlem yapılarak matrah küçültülmesi mümkündür.

Boşandığı halde birlikte yaşamaya devam eden kadınların babalarından aldığı emekli maaşları bu durum ortaya çıktığında yasal faizi ile geri alınmaktayken, boşanmış ve birlikte yaşayan eski eşler için de boşanmanın muvazaalı olduğu vergi matrahının aşındırılması için yapılmış olabileceği hususu hem TFYÖKD hem de bağışlama sayılan tasarruflarda ileri sürülebilecektir.. Eski eş kavramı sadece usul ve yargılama hukukuna ilişkin düzenlemelerde yer almakta ancak tek tek vergi yasalarında güvenlik önlemi olarak yer almamaktadır. Oysa müşterek alt soyu olanlar eski eş ile yapacakların TFYÖKD veya bağışlama sayılan tasarruflar yoluyla matrah aşındırma yollarını tercih edebilecekleri düşünülmektedir.

Ayrıca, günümüz Türkiye'sinde her ne kadar resmi nikahtan önce imam nikahı yapmak yasak ve suç olsa da giderek artan imam nikahlı yaşayanlar için de aynı durum ileri sürülebilecektir. Üstelik böyle bir durumda bir yerine dört eş söz konusu olabilecektir. Böyle bir dini ayrımcılık yapmaksızın, uzun süre birlikte yaşayanlar, (ki bu durum İsveç ve Kanada'da ayrılık halinde mal bölüşümü ve nafaka hakkı bile sağlamaktadır) En azından, birlikte yaşasın yaşamasın eski eşler, ile resmi nikahı olmaksızın birlikte yaşayanlar, resmi nikahlı olmadıkları halde müşterek çocukları bulunanlar da, TFYÖKD ve bağışlama sayılan tasarruflara ilişkin maddelere eklenmelidir. TFYÖKD için bir diğer boşluk da GVK da sadece ticari kazanç için düzenlenmiş olup, serbest meslek kazançları için düzenlenmemiş olmasıdır.

Devlet lehine matrah aşındırmayı önleyici düzenlemeler olan, TFYÖKD ile bağışlama sayılan tasarruflara da yine, nişanlı, birlikte yaşayanlar, evlatlık, evlat edinen ve eski eşin hatta aileyi açacak şekilde mansup mirasçı, kanuni temsilci ve umumi vekilin eklenmesi ile matrah aşındırmaya imkân verecek yasal boşluklar giderilmiş olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acabey. M.B. Zevkliler, A., Gökyayla E., (2000). Medeni Hukuk: Seçkin Yayıncılık.
- Ağar, S. (2011). Transfer Fiyatlaması Örtülü Kazanç Dağıtımı, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Ateş, L. (2011). Transfer Fiyatlandırması ve Vergileme, Ankara : Turhan Kitabevi.
- Özdemir, T. (2016). Üvey evlat Asgari Geçim indiriminden faydalanabilir mi? <http://www.tanerozdemir.com.tr/uevey-evlat-asgari-gecim-indiriminde-faydalanabilir-mi-vergisel-acidan-bakis.html>, (17.11.2018).
- Bulutoğlu, K. (1976) Türk Vergi Sistemi 1976, Ankara: Ekin Yayınları.
- Dural, M. Ve Öz, T. (2018). Türk Özel Hukuku, Miras Hukuku, C.4, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Kızılot, Ş. (2001). Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç, Ankara:Yaklaşım Yayıncılık.
- Oktar, A. (2018). Türk Vergi Sistemi, 2.B., İstanbul: Türkmen Kitabevi.

- Öncel, M. (1978). KVK Açısından Sermaye Şirketlerinde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye, Ankara 1978, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Yayınları.
- Seviğ, V. (2007). Gelir Vergisi Mükelleflerinde Emsal Fiyat yada Bedel. <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Veysi%20Sevi%C4%9F/Gelir%20Vergisi%20m%C3%BCkelleflerinde%20emsal%20fiyat%20veya%20bedel%20.pdf> (10.10.2018.)
- Sonsuzoğlu, E. (2008). Ayırma İlkesinin Adı Mı Değişti? Asgari Geçim İndirimi, Yaklaşım Dergisi. (184): 28-32.
- Sonsuzoğlu, E. ve Işık, H. (2017). Considerations of “Related Party,” in Disguised Earning Distribution via Transfer Pricing. Handbook of Research on Global Enterprise Operations and Opportunities, İçinde 6. Bölüm, 36-60. IGI Global. USA.
- Şenyüz, D. Yüce, M., ve Gerçek, A. (2018). Türk Vergi Sistemi, . 15. B. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Yaltı B. (2009). Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal, Vergi Sorunları Dergisi, (251), 1-19.

İnformel Grupların Çalışan Algıları Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Bir Sağlık İşletmesi Uygulaması

Cenk TEKER¹, Doğancaan ÇAVMAK^{2*}, Sait SÖYLER²

1 Dr.Öğr.Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu

2 Öğr. Gör., Tarsus Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Kurumları İşletmeciliği

**Sorumlu Yazar / Corresponding: e-mail:dogancavmak@tarsus.edu.tr, Tel: +90324 600 00 33, Orcid:0000-0002-3329-4573*

Geliş Tarihi/Received: 17.05.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 23.05.2019

e-Yayım/e-Printed: 27.06.2019

ÖZET

İnformel gruplar, örgüt üyelerinin kendi kişisel amaçları ve tercihleri doğrultusunda oluşturmuş oldukları gruplardır. Formal yapıdan bağımsız olarak gelişen informal gruplar, birer sosyal oluşum olup, işletme başarısı üzerinde etkileri bulunmaktadır. Sağlık işletmelerinde, matriks yapı içerisinde, çalışanlar arası iletişim kanalları, işbirlikleri hayati bir öneme sahiptir. Dolayısı ile iletişim süreçleri ve işletme başarı üzerinde etkisi olan informal grupların, sağlık işletmeleri çalışanları gözünden değerlendirilmesi, süreçlerde iyileştirme yapılabilmesi için önemlidir. Bu çalışmanın amacı, bir sağlık işletmesi çalışanlarının informal gruplara yönelik algılarının değerlendirilmesidir. Araştırma sonucunda, çalışanların örgüt içerisinde informal grupların varlığını hissettiği, yöneticilerinin informal gruplara katılım gösterdiklerine inandıkları ve informal grupların motivasyon artırıcı ve iş yükünü hafifletici faydalarının olduğunu belirttikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İnformel gruplar, İnformel İletişim, Sağlık Hizmetleri, Algı.

Evaluation of Informal Groups From Employees' Perspective: A Health Institution Survey

ABSTRACT

Informal groups are formed by the members of organization in accordance to personal goals and preferences. Informal groups develop independently from the formal structure and have significant impacts on the succes of the organizations. Communication channels and employees' colloboration within the matrix structure of healthcare services are important issues. Therefore, it is important to evaluate the informal groups from the point of view of healthcare employees. In accordance with this point, the study aims to examine the employees' perception of informal groups. It has been found that employees feel the presence of informal groups in the organization, believe that the managers attend the informal groups. Also it has been seen that informal groups enhance the motivation and reduce the workload which are perceived by the employees.

Keywords: Informal groups, Informal Communication, Healthcare Services, Perception

GİRİŞ

Günümüzün işletmecilik anlayışında işletme çalışanlarına ve çalışan gruplarına atfedilen önem günden güne artmaktadır. Zira bir işletmenin başarısının veya başarısızlığının temelinde çalışanların

performans düzeyleri, örgüte bağlılıkları, etik ilkeleri benimsemeleri gibi çok sayıda değişken yatmaktadır. Bu nedenle işletmelerde insan unsurunun önemi yadsınamaz bir gerçek olarak görülmektedir. Öte yandan işletmelerin alt sistemleri ve bu sistemlerin çalışabilmesi için çalışanların oluşturduğu çeşitli gruplar, işletme başarısına doğrudan etki eden unsurlardandır.

Grup kavramı; ortak normlara ve iş amaçlarına sahip olan, farklı rollere sahip bireylerin iletişim içerisinde bulunduğu bir topluluk olarak tanımlanabilmektedir (Şimşek ve ark, 2015). Bireylerin gruplara katılım amaçları birbirlerinden farklı olabileceği de genel anlamda; karşılıklı çıkarların ve amaçların tatmin edilmesi, güvenlik ile ilgili ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar, aidiyet ihtiyaçları gibi temel sebepler bireylerin bir gruba katılmasına sebep olmaktadır (Albayrak, 2018).

Örgütlerdeki grup çeşitleri ile ilgili olarak literatürde çok farklı sınıflandırmalar yapıyor olsa da, bir örgütte temel olarak iki tür grup söz konusudur; formal ve informal gruplar. Formal gruplar resmi olarak ve resmi/yasal otorite tarafından belirli bir amaca hizmet etmek için oluşturulan gruplardır. Bu gruplara çalışma grupları ve komiteler gibi yasal/resmi prosedürler ile bir araya getirilmiş ve örgütsel amaçlara hizmet eden gruplar örnek gösterilebilir. Diğer bir tanıma göre formal gruplar bir örgüt içerisinde belirli hedeflere ulaşmak adına kasten oluşturulan ve iş görevlendirmeleri (work assignments) ile örgüt yapısının bir parçası olan gruplardır (Bedeian, 1993; Parikh ve Gupta, 2010). Informal gruplar ise yasal/resmi olarak oluşturulmamış ve tanınmamış gruplar olarak ifade edilmektedir. Bu tür gruplar grup üyeleri birbirlerine yakın olduğunda ve etkileşimleri arttığında spontane olarak oluşmaktadır. Informal gruplar örgüt yapısından bağımsız olarak üyelerinin amaçları için oluşturulan, spontane olarak kurulan ve amaçlarının örgütsel amaçlardan bağımsız olduğu gruplardır. Dolayısı ile tanımlardan yola çıkılarak, formal gruplar otorite ve pozisyona vurgu yaparken informal gruplarda kişisel ve sosyal ilişkilere vurgu yapıldığı ifade edilebilir (Weightman, 2004, Agarwal, 1982).

Informal gruplar, üyelerinin ortak amaçları doğrultusunda oluşturulan, üç veya daha fazla bireyden meydana gelen gruplardır. “İnsan insana muhtaçtır” anlayışı informal grupların oluşumuna katkı sağlayan en önemli motivasyon olarak görülmektedir. Örgütlerde bu tür informal gruplar her zaman gözlemlenmektedir. Örneğin bir hastane veya büyük bir başka sağlık merkezi içerisinde yönetim tarafından kurulan formal grupların yanısıra bir takım informal grupların da oluştuğu görülecektir. Bilgi edinme ve bilginin paylaşımı anahtar rol oynadığı için dedikoduların aktarıldığı, idari kararlar ile ilgili spekülasyonların yapılabildiği ve bireysel güç ve etkiyi artırabilecek olan yüz yüze iletişim informal gruplarda yoğunluktadır (Servellen, 2009).

Informal gruplar oluşturulurken bireylerin grup ve grup üyesi seçimi ile ilgili sosyal ve örgütsel psikologlar tarafından gerçekleştirilen çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu konu ile ilgili olarak temel alınabilecek altı teori şu şekildedir (Tripathi ve Reddy, 2008);

Fiziksel Yakınlık teorisi: Bu teoriye göre bireyler işletmede fiziksel olarak yakın konumda olmaları doğrultusunda informal gruplar oluşturmaktadırlar.

Benzerlik teorisi: Bu teoriye göre birbirleri ile benzer davranışlara, ilgi alanlarına ve işle ilgili benzer ihtiyaçlara sahip olan bireyler informal grupları oluşturmaktadırlar.

Tamamlayıcılık teorisi: Bu teoriye göre zıt kutuplar birbirlerini çekmektedir. Birbirlerini tamamlayıcı özellikte olan bireyler bu vesile ile bir araya gelmektedirler.

Sosyal karşılaştırma teorisi: Bu teoriye göre bireyler kendilerini değerlendirmek maksadı ile kendilerini başkaları ile karşılaştırma yoluna gidebilmekte, bu vesile ile informal gruplar oluşabilmektedir.

Etkileşim teorisi: Bu teoriye göre bireylerin paylaştıkları ortak duygular, aktiviteler ve etkileşimler bireyler arası ilişkilerin gelişimine; bireyler arası ilişkilerin gelişmesi de aktivitelerin, duyguların ve etkileşimlerin artmasına sebep olmakta, dolayısı ile informal grupların oluşumuna yol açabilmektedir.

Mübadele teorisi: Bu teori kısaca maliyet-fayda temeline dayanmaktadır. Faydası maliyetinden fazla olan etkileşimler bireylerde mutluluk yaratırken, maliyeti faydasından yüksek olan etkileşimler anksiyete, yorgunluk, hayal kırıklığı gibi sonuçlar doğurabilmekte, dolayısı ile grup oluşumunu etkileyebilmektedir.

Diğer taraftan Şimşek vd. (Şimşek ve ark., 2015) gruplara üye olma sebeplerini; fiziksel yakınlık, güvenlik, sosyal ihtiyaçlar, öz saygı, ekonomik ihtiyaçlar ve ortak ilgiler olarak belirtmişlerdir.

Bireyler grup üyeliğinden olumlu sonuçlar bekleseler de ortaya çıkan sonuçlar olumsuz da olabilmektedir. Örneğin bireyler üye oldukları grupların ilke ve ideallerine uymak için kendi ilkelerinden ödün vermek zorunda kalabilmekte, bu durum da bireylerin çatışmaya düşmesine sebep olabilmektedir (Şimşek ve ark., 2015). Böyle durumlarla karşılaşıldığında çalışanlar yüksek performans gösteremeyecek ve işletmelerin işletme amaçlarına ulaşabilmeleri zorlaşacaktır.

İşletmelerde kaçınılmaz olan informal iletişim, doğru kullanıldığı zaman, performansa ve müşteri memnuniyetine doğrudan etki etmektedir. İnfomal örgütlere yönelik algı ve düşüncelerin doğru bir şekilde tespit edilebilmesi, yöneticilerin, insan kaynağının performansını yükseltebilecek alternatifler geliştirmesine ve tatmin olmuş iç müşterinin sağlanmasına olumlu katkı sunmaktadır. Sağlık işletmeleri emek yoğun olan ve iletişim kanallarının oldukça komplike olduğu üretim birimleridir. Farklı uzmanlık seviyelerinin ve yüksek sayıda insan kaynağının, işin doğasının getirmiş olduğu yorgunluk ve yıpranmanın yanı sıra, üst düzeyde işbirliği yapmaları gereği, gruplaşmaları şekillendiren önemli faktörlerdendir. Yüksek risklerle müşterek olarak karşılaşma ve yaratılan değer bir ekip ürünü olması, bireylerin formal gruplara olan bağlılığını artırırken, bir taraftan da geçirilen zaman, ortak özelliklerin belirmeye başlamasına sebep olmaktadır. Sosyal gruplar, iş bağlılığı ve çalışma performansı açısından oldukça etkili bir oluşumdur. Dolayısı ile formal gruplar ile informal ilişki ve iletişim süreçlerinin amaçlarının uyumlu olması, hizmet sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, çalışmanın temel çıkış noktası, sağlık işletmeleri çalışanlarının informal ilişki ve örgütlere yönelik farkındalık düzeyleri, beklentileri ve mevcut algılarını değerlendirmektir. İnfomal örgütlerin çalışanlar nezdinde, faydalarının, olumsuz taraflarının ve oluşum amaçlarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Temel araştırma sorusu; “çalışanların informal gruplara yönelik algılarının demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?” şeklinde kurulmuş, araştırma sorusu doğrultusunda geliştirilen hipotezler, Yöntem başlığı altında sunulmuştur.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Çalışma İstanbul ili, Bağcılar ilçesinde faaliyet gösteren bir özel hastanede yürütülmüştür. Hastane yönetiminden ilgili izinler alınmıştır. Hastanenin tüm sağlık ve yönetim insan kaynağı çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada gönüllülük esas alınmış, insan kaynağı bilgilendirilmiş ve onaylarının alınması sonrasında çalışma uygulanmıştır. İlgili hastanenin, çalışma kapsamında değerlendirilen toplam çalışan sayısı 210’dur. Çalışmaya katılmayı kabul eden kişi sayısı 108’dir. Anketlerin geri dönüş oranı %51,4’tür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında, literatür ve uzman görüşü çerçevesinde, araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu kullanılmıştır. Anket formu, demografik bilgiler ve informal örgütler algısı ölçeğinden oluşmaktadır. Ölçek bünyesinde 16 adet önerme mevcuttur. Önermeler ilgili uzmanlarca değerlendirilmiş ve çalışmanın amacı ile örtüştüğü ifade edilmiştir. Her bir önerme “Forced Likert” formatında, 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 katılıyorum ve 4 kesinlikle katılıyorum, şeklinde puanlanmıştır. Ölçek keşfedici faktör analizi ve iç tutarlılık (Cronbachalpha) analizine tabi tutulmuştur. Nihai ölçek doğrultusunda tanımlayıcı istatistikler raporlanmış ve aşağıdaki hipotezler anlamlılık testlerine tabi tutulmuştur.

-H1a: İnfomal örgüt algısı çalışanların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir

-H1b: İnfomal örgüt algısı çalışanların mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

-H1c: İnfomal örgüt algısı çalışanların çalışma yıllarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

-H1d: İnfomal örgüt algısı ile çalışanların yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Analizler SPSS 20.0 paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların Profili

Çalışma katılımcılarının %78,7'si kadın, %21,3'ü erkektir. Katılımcıların hastanedeki görevlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir;

Tablo 1. Katılımcıların Görevlerine Göre Dağılımı

Görev	%
Hekim	6,5
Hemşire	32,4
Hasta hizmetleri personeli	36,1
Teknisyen/Tekniker	9,3
İdari Personel	15,7
	100

Katılımcıların %28,7'si bu kurumda 1 yıldan daha az bir süredir çalışırken, 32,4'ü 1-3 yıl, %3,7'si ise 10 yıldan fazla süredir çalışmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Kurumda Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı

Görev	%
1 yıldan az	28,7
1-3 yıl	32,4
3-5 yıl	23,1
5-10 yıl	12
10 yıldan fazla	3,7
TOPLAM	100

Ölçek

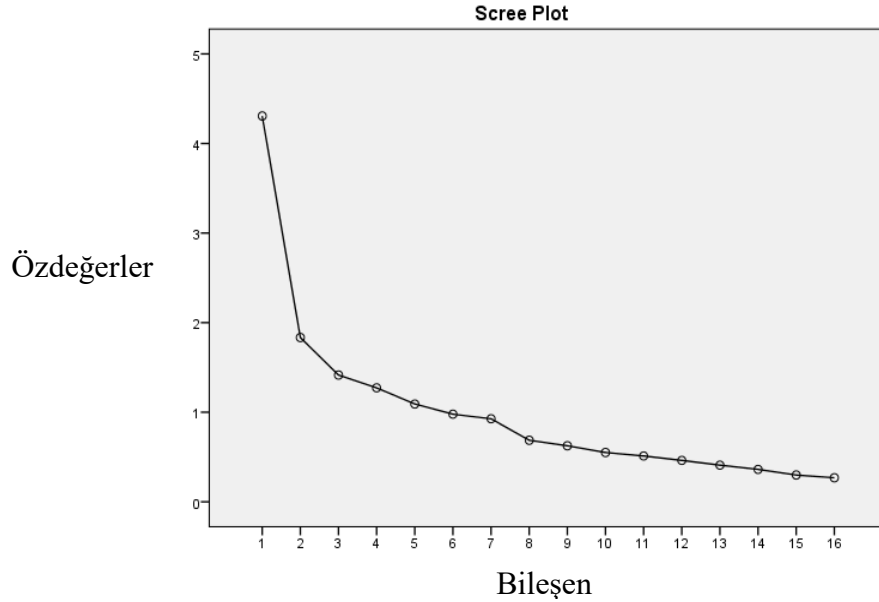
Çalışmada, araştırmacılar tarafından geliştirilen önermelerden oluşan ölçek kullanılmıştır. Ölçeğe ait geçerlilik ve güvenilirlik analizleri aşağıdaki gibidir.

Yapı Geçerliliği

Önermelere uygulanan KMO Örneklem Yeterliliği ve Bartlett Küresellik Test sonuçları, örneklemin ve önermelerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Testi		,741
Yaklaşık Ki-Kare		373,288
Bartlett Küresellik Testi	Serbestlik Derecesi	91
	Sig.	,000

Grafik 1. Önermelere Ait ScreePlot Grafiği

Ölçeğin kaç boyuttan oluşması gerektiğine karar verilmesi sürecinde, önermelerin mantıksal yapısı ve uzman görüşünün yanı sıra, screeplot grafiği ve açıklanan varyans değerlerinden yararlanılmıştır. Screeplot grafiğinde, öz değeri 1'in üzerinde olan 5 faktörün yer aldığı ancak, 3. Nokta itibari ile düzleşme eğiliminin olduğu ve boyut tarafından açıklanan varyansın azaldığı görülmüştür. Mantıksal kurgu içerisinde ve önerme sayısı da göz önünde bulundurularak ölçeğin iki boyuttan oluşabileceği kanısına varılmıştır. İki faktörlü yapı aşağıdaki gibi dağılım göstermiştir.

Tablo 4. Boyutlar ve Faktör Yükleri

Önermeler	Faktör Yükleri	
	F1	F2
S7	0,796	
S9	0,696	
S15	0,676	
S14	0,657	
S6	0,623	
S8	0,489	
S11	0,435	
S5		0,731
S13		0,681
S2		0,611
S1		0,605
S4		0,517
S12		0,337

3 ve 10 numaralı önermeler faktör yüklerinin 0.30'un altında olması; 16 numaralı önerme ise ölçek güvenilirliğini büyük oranda düşürdüğü için ölçekten dışlanmıştır. Nihai yapıda, tüm önermelerin faktör yüklerinin 0.30'un üzerinde olduğu ve önermelerin mantıksal bir birliktelik gösterdiği görülmüştür. Boyutlar aşağıdaki gibi adlandırılmıştır;

Tablo 5. Faktörlerin Adlandırılması

Boyut	Adlandırma
F1	Kurumda Algılanan İnfomal Gruplaşma
F2	Ast-Üst İlişkilerinde İnfomal Gruplaşma

İç Tutarlılık Analizi**Tablo 6.** Cronbach Alpha Değeri

Cronbach Alpha	N
0,776	13

Ölçeğin iç tutarlılık değerinin (güvenilirliğinin) kabul edilir değerler arasında olduğu görülmüştür (>0,7).

BULGULAR

Katılımcıların boyutlardan aldıkları puanlar incelendiği zaman, alınabilecek ortalama puanın üzerinde oldukları görülmektedir.

Tablo 7. Boyutlardan Alınan Puanlara İlişkin Veriler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
F1	108	7,00	28,00	18,7130	4,22288
F2	108	7,00	23,00	15,5278	2,98738
Genel Ölçek	108	14,00	49,00	34,2407	5,94503

Bu durum, katılımcıların örgütlerinde informal yapılanmaları hissettikleri ve genel olarak faaliyetlerini sürdürürlerken bu gruplara ilişkin dinamikleri de göz önünde bulundurduklarını göstermektedir. Sağlık hizmetlerinde informal grupların yöneticiler ile olan ilişkilerde de belirleyici olduğu, çalışanların informal örgütler ile örgütsel olarak daha güçlü bir hale geldiklerine yönelik inançlarının olduğu görülmektedir. Önerme bazında alınan puanlar da aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8. Göreve Göre Ortalama Puanlar

	F1 (Ort±Std)	F2 (Ort±Std)	Genel Ölçek (Ort±Std)
Hekim	17,5714±3,823	15±4,242	32,571±7,721
Hemşire	18,4857±4,203	15,3143±2,709	33,8±6,038
Teknisyen/Tekniker	18,6±4,835	15,3±2,584	33,9±5,08
Hasta hizmetleri personeli	19,025±4,737	15,69±3,309	34,717±6,708
İdari personel	19±2,958	15,941±2,656	34,941±3,508

F1 açısından en yüksek ortalama puana sahip olan gruplar öncelikle hasta hizmetleri personeli ve sonrasında idari personel iken, F2 açısından en yüksek ortalama puana sahip grup öncelikle idari personel ardından ise hasta hizmetleri personelleridir. Benzer şekilde genel ölçek puanı açısından idari personeller en yüksek puan ortalamasına sahiptir ve ardından hasta hizmetleri personelleri gelmektedir. Bu bağlamda hasta hizmetleri personelleri ile idari personellerin hem kurumda algılanan informal gruplaşmalar hem de ast-üst ilişkilerinde informal gruplaşmaları daha yüksek düzeyde algıladıkları görülmektedir. Genel ölçek puanından elde edilen sonuçlar da bu iki grup açısından informal gruplaşmaya ilişkin algının diğer gruplara göre yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle doğrudan tıbbi hizmetlerin sunulmasında görev alan personellerin informal gruplaşmalara ilişkin algılarının düşük

olduğu göze çarpmakta, diğer personellerin ise faaliyetlerinde ve ast üst ilişkilerinde bu tür informal grupların içerisinde yer aldıkları gözlemlenebilmektedir.

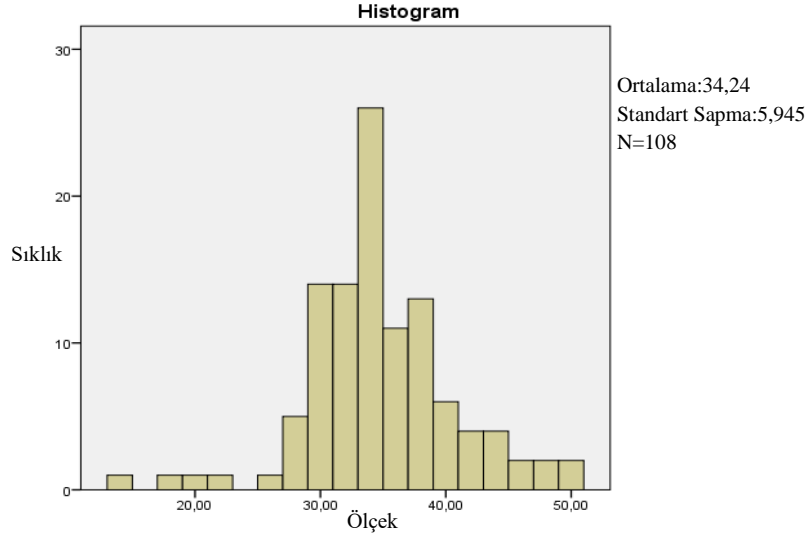
Tablo 9. Önermelerden Alınan Puanlar

Önermeler	Ortalama	Standart Sapma
7. Yöneticiler çalışanların aile büyüğü olarak kabul edilir.	2,5926	0,9956
9. Arkadaşlık bağları hataları ikili ilişkiler ile çözmemizi sağlar	2,6481	0,9404
15. Kurduğumuz arkadaşlık ilişkileri sayesinde, mesleki olarak gelişim sağlayabiliyoruz.	2,8519	0,8626
14. Kurumumuzda yöneticiler, güçlü sosyal ve arkadaşlık ilişkilerinin kurulmasını destekler.	2,6481	0,8462
6.İşyerindeki yakın arkadaşlıklar sayesinde hata ve sorunların bilinmesini engelleyebiliyorum	2,4815	0,9904
8. Kurumumuzda hiyerarşik basamaklar arasında abi/abla gibi hitaplar kullanılır.	2,2222	1,0965
11. Çalışma ortamındaki sosyal ilişkiler iş motivasyonumuzu yükseltir.	3,2685	0,8271
5. Yakın sosyal ilişkiler kurmamız yöneticimizin otoritesini zayıflatmamızı mümkün kılar	2,1204	0,88304
13. Yöneticiler ile kurulan yakın ilişkiler terfi durumunu etkiler.	2,4352	1,03466
2.İş arkadaşları ile resmi olmayan gruplar oluşturmamız karar süreçlerine etki etmemizi sağlar	2,6111	0,9051
1.İş arkadaşları ile yakın ilişkiler geliştirmemiz, yöneticiye karşı konumumuzu güçlendirir	2,8889	0,8998
4. Kurum çalışanları ile yakın arkadaşlıklar geliştirmemiz iş süreçlerinde birbirimizi idare etmemizi sağlar	2,9630	0,87463
12. Resmi olmayan arkadaşlık grupları, iş ortamında çatışma yaratır	2,5093	1,0184

Uygulanan ölçekte yer alan; 5, 6, 8 ve 13 numaralı önermelerden alınan puanların, ortalamasının altında kaldığı görülmüştür. Bu önermelerin özellikle yönetici ile olan ilişkilere ve yöneticinin otoritesine yönelik olduğu görülmektedir. En yüksek puana sahip önerme, 11 numaralı “çalışma ortamındaki sosyal ilişkiler iş motivasyonumuzu yükseltir” önermesi olmuştur. Bu tespit, informal örgütlerin, sağlık hizmetlerinde bir motivasyon unsuru olarak incelenmesi ve bu tür grupların kurum için olumlu etki yaratmasına dikkat edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Hipotez Testleri

Serinin normal dağılıma uygunluğunun testi için histogram, basıklık-çarpıklık değerleri ve KolmogorovSmirnov testinden faydalanılmıştır. Histogram incelendiği zaman, uç değerlerin yer aldığı görülmektedir.

Grafik 2. Bağımlı Değişkenin Dağılımı

Tablo 10. Bağımlı Değişkenin Dağılımına İlişkin Değerler

	Değer	Standart Hata	Kolmogorov Smirnov	
Ortalama	34,2407	,57206	İstatistik Değeri	P
Medyan	34,00	-		
Çarpıklık	-0,111	0,233	0,109	0,003
Basıklık	1,462	0,461		

Bağımlı değişkeninin basıklık değerinin 1'den büyük olması (1,462) ve standart hatasına bölünmesi durumunda elde edilen değer 1,96'dan büyük olması (1,462/0,461) nedeniyle verilerin normal dağılıma uymadığı kararına varılmıştır. Ayrıca Kolmogorov Smirnov testinin anlamlı olması, H0'ın (veriler normal dağılımlı ana kütlede gelmektedir) reddedildiğini göstermektedir. Dolayısı ile gruplar arasındaki farklılıklar ve değişkenler arasındaki ilişkiler non-parametrik yöntemler ile incelenmiştir.

Demografik değişkenlere göre yapılan değerlendirmelerde, informal örgütler algısının yalnızca toplam iş deneyimine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, yaş ile anlamlı bir korelasyona sahip olmadığı tespit edilmiştir. Temel istatistik sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 11. Hipotez Testleri

	Değişken	Faktörler			Karar
		F1	F2	Genel	
P*	Cinsiyet	0,681	0,231	0,311	H0 kabul
	Meslek	0,801	0,988	0,842	H0 kabul
P**	Kurumda çalışma süresi	0,225	0,252	0,630	H0 kabul
	Toplam deneyim	0,003	0,928	0,027	H1 kabul

*Mann Whitney U

**Kruskal Wallis Testi

Anlamalı bir farklılığın olduğu, toplam deneyim değişkeni için sıra ortalamaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 12. Toplam Deneyimin Değerlendirilmesi

	Toplam Deneyim	N	Sıra Ortalaması
F1	1 yıldan az	28	46,13
	1-3 yıl	40	69,80
	3-5 yıl	21	46,76
	5-10 yıl	14	47,11
	10 yıldan fazla	5	32,20
F2	1 yıldan az	28	56,54
	1-3 yıl	40	56,25
	3-5 yıl	21	49,69
	5-10 yıl	14	54,39
	10 yıldan fazla	5	49,60
Genel Ölçek	1 yıldan az	28	49,61
	1-3 yıl	40	66,68
	3-5 yıl	21	44,55
	5-10 yıl	14	51,36
	10 yıldan fazla	5	35,10
	Toplam	108	

Değerlerin özellikle 1-3 yıl tecrübe aralığı için daha yüksek olduğu görülmektedir. En düşük puan ortalamalarına sahip olan grubun 10 yıldan fazla toplam deneyime sahip olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Öneriler

İşletmelerde, özellikle de hizmet işletmelerinde informal grupların oluşumu kaçınılmazdır. Örgüt organizasyonu çerçevesinde belirlenen formal yapı, bireyler arası iletişim kanalları ve raporlama ilişkilerini belirlerken, informal örgütler bu yapı dışında gelişmektedir. Bireysel tercihler, fikirler ve düşünceler informal örgütlerin oluşumunda etkilidir. Informal gruplar; örgüt kültürü, örgütsel davranış ve dolayısı ile iş başarısı üzerinde etkileri olan bir kavramdır. Bireylerin daha yakın iletişim kanalları kurması, kimi zaman işletme süreçlerini kolaylaştırırken, kimi zaman da çalışanların bazı aksaklıkları örtbas etmek, yönetici üzerinde baskı kurmak gibi güçler elde etmesi ile süreçlerde tıkanmalara da sebebiyet verebilmektedir. Sonuçların hayati önem taşıdığı sağlık hizmetleri içinde informal örgütler, özellikle incelenmesi gereken alanlar arasında yer almaktadır.

Bu araştırmada, sağlık hizmetleri çalışanlarının informal örgütlere yönelik algılarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, çalışanların iş yerinde informalitenin olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Çalışanlar ve yöneticiler arasında, formal yapının getirdiği unvanlar dışında, daha yakın ve sosyal hitapların kullanıldığı, yöneticilerin ayrıca bir büyük olarak da kabul edildikleri tespit edilmiştir. Yöneticilerin de informal örgütlere katılım gösterdiği ve bu yönde olumlu bir izlenime sahip oldukları tespit edilmiştir. Önemli bir diğer bulgu, sağlık çalışanlarının informal ilişkiler aracılığıyla iş yüklerini hafifletebildiği ve kimi zaman aksaklık durumlarında ortak çözüm üretebildikleri veya aksaklığı gizleyebildikleri olgusudur. Tüm bu faktörlerin çalışanlar için motivasyonu yükseltici unsurlar olduğu

görülmektedir. Ayrıca çalışanların informal yapılar kurarak, yöneticilerine karşı daha güçlü bir pozisyonda yer alabildiklerine de inandıkları görülmektedir. Informal gruplara yönelik algının yalnızca iş tecrübesinden etkilendiği görülmektedir. Kurum içerisindeki kadın/erkek çalışanlar veya meslekler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu durum kurumsal kültürün, demografik değişkenlerin ötesinde yeni bir kişilik yaratmış olduğunu göstermektedir. Ancak iş tecrübesi, farklı işletme ve birimlerde çalışmış olmak, algı üzerinde etki yaratmaktadır.

Literatürde, informal grupların çalışanlar gözüyle değerlendirildiği çalışmalara pek rastlanamamıştır. Ancak informal örgütlerin oluşumu, işletmeler için avantaj ve dezavantajlarına yönelik çalışmalar, araştırma bulgularına benzer sonuçlar ortaya koymuşlardır. Bektaş ve Erdem (2015), çalışmalarında informal grupların informal iletişim kanalları oluşturduklarını ve bu informal iletişim kanallarının örgüt için birçok avantajının ve dezavantajının olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmada informal iletişim kanallarının ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı, bu nedenle informal iletişim kanallarının örgüt lehine kullanılması gerektiği ifade edilmiştir (Bektaş ve Erdem, 2015). Bir başka çalışmada yine örgüt yöneticileri engellemeye çalışsa da örgüt içerisinde informal grupların oluşacağı belirtilmektedir. Informal grupların kendilerine özgü bir takım değerlerinin gelişeceği de yadsınamaz bir gerçektir. Informal grupların çoğalmasının koordinasyon ve kontrol faaliyetlerini zorlaştırabileceği, bunun üstesinden gelinmesi için de örgüt içerisindeki bireyler, formal ve informal gruplar üstü bir değerler sistemi olan örgüt kültürünün yerleştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Şahin, 2010). Eğitim yönetimi alanında gerçekleştirilen bir çalışmada eğitim yöneticilerinin amaçlarından birinin informal grupların amaçları ile örgütsel amaçların özdeşleştirilmesi olduğu, örgütlerdeki gruplaşmalardan korkmak yerine bu grupları örgüt amaçları doğrultusunda olumlu yönde kullanmak gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca iyi bir eğitim yöneticisinin örgütteki “bütün informal grupların desteğini kazanmış demokratik bir lider” olması gerektiği ifade edilmiştir (Aksu, 1996). Özdemir ve Erdem (2016), bir üniversitedeki akademik ve idari personeller üzerinde, sosyal medyanın örgüt içerisindeki rolünü inceledikleri araştırmalarında sosyal medyanın informal gruplar olarak kullanılması açısından cinsiyet, medeni durum ve yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını ancak kadro durumları (akademik-idari), eğitim düzeyleri, fakülteler ve personel gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunduğunu tespit etmişlerdir (Özdemir, 2016). Cross vd. (2002), klasik formal örgüt yapısının yerini bugün artık informal gruplara ve ağlara bıraktığını, işletmelerin stratejilerinin hayata geçirilmesinde ve örgütsel etkinliğin artırılmasında bu grupların ön plana çıktığını ifade etmektedirler. Informal gruplar süreçlerin yenilenmesinde ve yeni ürünlerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar ve iş tatmini ve işgörenin elde tutulması üzerinde önemli etkileri vardır (Cross ve ark., 2002). Rogers (2003), inovasyon süreçlerinin örgüt içerisinde yayılmasının bir dizi sosyal ağ ve iletişim kanalları ile gerçekleştiğini belirtmekte, informal grupların da bu sosyal ağ ve iletişim kanallarının bir parçası olduğunu ifade etmektedir (Rogers, 2003). Kraut vd. (1990), informal grupların işletme içerisinde bireylerin birbirlerinin işlerini öğrenmesini sağladığını, üretim sürecini desteklediğini; bir işin başlaması, sürdürülmesi ve sonuçlandırılmasında kolaylaştırıcı bir rol oynadığını belirtmektedirler (Kraut ve ark., 1990). Yapılan araştırmalarda, informal grupların, iletişim kanallarında değişimler yarattığı, kendine has bir kültürel yapı ortaya çıkardığı ve insan kaynağı için kimi zaman motive edici ve öğretici olduğu, iş başarısını arttırdığı tespit edilmiştir.

Sağlık işletmeleri için insan kaynağı çok önemlidir. Dolayısıyla, sağlık işletmelerinin insan kaynaklarının iletişim kanallarını iyi bilmesi, örgütsel kültürü iyi tanımaları gerekir. Çalışanların informal yapılanmalar ile ilgili düşüncelerinin, yöneticilerine bakış açılarının dönem dönem ölçülmesi ve değerlendirilmesi önerilir. Çalışanlar ile kurumsal bağlılıklarını arttıracak şekilde, katılımcı bir yönetim uygulanması, çalışanlara değer verildiğinin hissettirilmesi, informal grupların, işletme amaçları ile uygun amaçlara sahip olmasına katkı sunacağından, benimsenmesi gereken temel ilkeler arasında yer alması önerilmektedir. Kullanılan ölçeğin ihtiyaç halinde işletme amaçları doğrultusunda genişletilmesi ve daha büyük örneklerde uygulanması, gelecekte konunun daha sağlıklı irdelenebilmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Agarwal, R. D. (1982). Organization and management. New Delhi: TataMcGraw-HillEducation.
- Aksu, M. B. (1996). İnsan ilişkilerinde bir boyut: Grup davranışı. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 2(3): 311-328.
- Albayrak, F. (2018). Grup koçluğu. İstanbul: Sola Yayınları.
- Bedeian, A.G. (1993). Management. Orlando: TheDrydenPress.
- Bektaş, M. ve Erdem, R. (2015). Örgütlerde informal iletişim süreci: kavramsal bir çerçeve. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(1): 125-139.
- Cross, R.,Nohria, N. ve Parker, A. (2002). Sixmythsaboutinformalnetworks-and how toovercomethem. MIT Sloan Management Review, 43(3): 67-75
- Kraut, R. E.,Fish, R. S., Root, R. W. ve Chalfonte, B. L. (1990). Informalcommunication in organizations: Form, function, andtechnology. In Human reactionstotechnology: Claremontsymposium on appliedsocialpsychology (Eds:OskampandSpacapan) (pp. 145-199).
- Özdemir, S. ve Erdem, R. (2016). Sosyal medyanın örgüt içi iletişimdeki rolü. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(3): 247-270.
- Parikh, M.,Gupta, R. (2010). Organisational behaviour. New Delhi: TataMcGraw-Hill.
- Rogers, E.M. (2003). Diffusion of innovations, 5th ed., New York: FreePress.
- Servellen, V. (2009). Communication skills for the healthcare professional: Concepts, practice, andevidence. Jones&BartlettPublishers.
- Şahin, A. (2010). Örgüt kültürü-yönetim ilişkisi ve yönetsel etkinlik. Maliye Dergisi, 159: 21-35.
- Şimşek, M.Ş., Çelik, A., Akgemci, T. (2015). Davranış Bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış. 9.Baskı, Konya: Eğitim Kitabevi.
- Tripathi, P.C.,Reddy, P.N. (2007). Principles of management. 3. Baskı, New Delhi: TataMcGraw-HillEducation.
- Weightman, J. (2004). Managing people. London: CIPD Publishing.

Örgüt Kültürünün Örgütsel Sinizme Etkileri: Kamu Ve Özel Hastanelerin Karşılaştırılması¹

Uzm. Esendal GÜLEÇ*, Prof. Dr. İbrahim Halil CANKUL**, Dr. Süreyya YILMAZ***

* Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Doktora Programı, İstanbul, Tel: 5057725351
gulecesendal@gmail.com

** Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul, Tel: 5364613597
bcankul@gmail.com

*** Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul, Tel: 5322802020
sureyya.yilmaz@uskudar.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 19.04.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 20.06.2019

e-Yayın/e-Printed: 27.06.2019

ÖZET

Sağlık sektörü insan hayatına yönelik hizmetlerin, tüm koşullarda kesintisiz olarak sunulduğu bir sektördür. İş dünyasında çalışanların performans, aidiyet, iş doyumu gibi bireysel verimlerine doğrudan etki eden faktörler arasında örgüt kültürü kavramının önemi büyüktür. Unvanı her ne olursa olsun bu sektörde çalışanlar; insan hayatı ile doğrudan ilişkili olumsuz faktörlerin incelendiği ve sürekli iyileştirme çabalarının gösterildiği yoğun iş yüküne sahiptir. Sağlık sektöründe örgüt kültürünün sinizme etkisinin belirlenmesi ve belirlenen bu etkilerin kamu hastaneleri ile özel hastaneler arasında kıyaslanmasına yönelik gerçekleştirilen bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde örgüt kültürü kavramı ve örgüt kültürünün çeşitli değişkenlerle ilişkisi, örgütsel sinizm kavramı ve sinizmin boyutları açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise literatürden elde edilen, çalışmanın amacına uygun anketler yoluyla Kamu ve Özel Hastane çalışanlarından veri toplanmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 programı ile analiz edilerek ve konu ile ilgili geliştirilen hipotezler test edilmiştir. Çalışmanın sonucunda örgüt kültürü ve örgütsel sinizm arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Kamu hastanelerinde yaşanan örgütsel sinizm algısı ile özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısı karşılaştırıldığında, iki grup arasında fark olduğu fakat bunun anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kamu ya da özel sektör olması fark etmez örgüt üyelerinde amaç birlikteliğinin sağlanması ve sinizm türünde tutum ve davranışların önüne geçilebilmesi için örgüt yöneticisi; güçlü bir örgüt kültürü oluşturmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Örgüt Kültürü, Örgütsel Sinizm, Sağlık Hizmetleri

Effects of Organisation Culture on Organisational Cynism: Comparing The Public and Private Hospitals

ABSTRACT

The health sector is a sector in which services for human life are offered continuously under all conditions. The concept of organizational culture is of great importance among the factors that directly affect the individual productivity of employees in the business world such as performance, belonging and job satisfaction. Regardless of their title, those working in this sector; It has an intensive workload in which the negative factors directly related to human life are examined and continuous improvement efforts are shown. This study, which is conducted in order to determine the cynicism effect of organizational culture in health sector and to compare these effects between public hospitals and private hospitals, consists of two parts. In the first part, the concept of organizational culture and the relation of organizational culture with various variables, the concept of organizational cynicism and the dimensions of cynicism are explained. In the second part of the study, data from Public and Private Hospital employees were collected from the literature by means of appropriate surveys. The data obtained were analyzed by IBM SPSS 22.0 program and the hypotheses developed were tested. As a result of the study, it was found that there was a significant and negative relationship between organizational culture and organizational cynicism. When the perception of organizational cynicism in public hospitals and the perception of organizational cynicism in private hospitals are compared, it is concluded that there is a difference between the two groups but this is not a significant difference. Whether the public or private sector, the organization manager to ensure the unity of purpose in the members of the organization and to prevent the attitudes and behaviors such as cynicism; establish a strong organizational culture.

Keywords: Organisation Culture, Organisational Cynism, Health Service

¹ Bu çalışma "Paternalist Liderlik Ve Örgüt Kültürünün Örgütsel Sinizme Etkileri: Fatih Sağlık Hizmet Bölgesinde Bulunan Kamu Ve Özel Hastanelerin Karşılaştırılması" Yüksek Lisans Tezinden hazırlanmıştır.

GİRİŞ

‘Kültür (cultura)’ Latince’de inşa etmek, bakmak, süslemek, işlemek anlamlarına gelen Colere’ kelimesinden türemiştir. Birden fazla anlamı olan bu terimin insana ilişkin boyutu; insanlık tarihinin gelişme süreci içinde zamanla insanın doğal ve toplumsal çevresi ile ilişkilerinde benimsenen bütün maddi, manevi değerler ve bu değerleri sonraki kuşaklara aktarmada kullanılan araçlardır. Kültürün örgütsel boyutu ise; insanların örgütte nasıl davranması gerektiğini biçimlendiren, işlerin nasıl yapıldığını gösteren, paylaşılan inançlar, tutumlar, tahminler ve beklentilerdir. Sinizm kavramı utanç, öfke, kızgınlık, aşağılayıcı, vb. tepkisel duyguları içeren kötü düşüncelerin açığa çıktığı duygu durumudur. Milattan önce Antik Yunan Felsefesi düşüncesine dayanır. Antisthenes ve Diogenes antik dönemin ilk sinikleri olarak kabul edilmişlerdir. Örgütsel Sinizm çalışanın kurum kültür ve kurallarına karşı duygu birikimi, buna bağlı gelişen davranış biçimi ve sahip olduğu bilişsel boyutu içine alan negatif yönlü bir kavramdır.

Sağlık sektöründe örgüt kültürünün örgütsel sinizme etkilerinin ölçülmesi ve bu etkilerin kamu sektörü ile özel sektör arasında kıyaslanmasına yönelik yapılan bu çalışmanın ilk bölümünde Örgüt Kültürü ve Örgütsel Sinizmin kavramsal boyutları açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Kamu ve Özel Hastanelerde çalışan sağlık çalışanlarında uygulanan anketlerden elde edilen verilerin analizi yapılmıştır. Çalışma esnasında, araştırma bölgesinin geniş bir alan olması, araştırma yapılan hastanelerin sayısının fazla olması ve Kamu hastanelerinde prosedür ve hiyerarşi olması gibi zorluklarla karşılaşmıştır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Örgüt Kültürü

Ortak amaçları olan insanların koordineli şekilde bir araya gelmesi/getirilmesi sonucu örgütler meydana gelir. Örgüt içinde ise; değişik inanç, değer, davranış, düşünce şekli ve ahlak anlayışının bir arada var olması durumuna ‘örgüt kültürü’ denir. Başka bir deyişle örgüt kültürü; örgütte insanların nasıl davranması gerektiğini biçimlendiren, işlerin nasıl yapıldığını gösteren, paylaşılan inançlar, tutumlar, tahminler ve beklentiler modelidir.(Özdemir S., 2000) Edger Schein ise; örgüt kültürünü, “bir grubun dışı uyum sağlama ve iç bütünleşme (external adaption and internal integration) sorunlarını çözmek için oluşturduğu ve geliştirdiği belirli düzendeki temel varsayımlar” olarak tanımlamıştır.

Sağlık sektöründe örgüt kültürü kavramının oluşmasında deontoloji ve etiğin önemi büyüktür. Hipokrat; insana değer verme, ahlak değerlerine öncelik tanıma ve erdemli olmaktan söz etmiş, mesleki felsefeyi oluşturan bu kural ve ilkelerin geneli için etik terimini kullanmıştır. Aristo ise deontoloji= etik demiştir. Etik kuralları hukuk kurallarından farklı olarak toplumsal tepkilerle şekillenmiştir. Deontolojiyi anlayabilmek için ise; yükümlülük, sorumluluk, etik ve ahlak kavramlarını iyi bilmek gerekir. İnsanlara sağlık hizmeti sunmak tüm sağlık personelinin yükümlülüğüdür. Hasta bakımının geçmişi eski çağlara kadar uzanmaktadır. Hasta bakımı, başlangıçta toplumun gereksinmelerini yerine getirmek hasta ya da güçsüz durumda olan bireylere bakım vermek için geliştirilmiştir. Sağlık hizmeti sunulurken sağlık personelinin yaptığı işin niteliğine göre gerekli ve yeterli bilgi, beceri ve ehliyete sahip olması gereklidir. Ayrıca yeni teknolojilerin sağlık alanına yansması, sağlık mesleklerine de yeni yükümlülükler getirmektedir. Etik açıdan bakıldığında; tüm sağlık personelinin, alanında meydana gelen yenilikleri takip edip kullanabilen, güncel bilgilere hâkim olmaları gereklidir.

Sağlık sektöründe görev yapan personel kapsamı oldukça geniştir. Kapsam, yürütülen sağlık politikasına göre farklılıklar gösterir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) ortaya koyduğu sağlık personeli listesi DSÖ’ye göre, sağlık meslekleri şöyle sıralanmaktadır(sbn.gov.tr.); Ebe, Hekim, Hemşire, Diş Hekimi, Sağlık Memuru, Eczacı, Biyolog, Diyetisyen, Veteriner, Ziraat Mühendisi, Tıp Fizikçileri, Sağlık Mühendisleri, Çevre Sağlığı Teknisyenleri, Çocuk Gelişimi Uzmanları, Sosyal Hizmet Görevlileri, Sağlık Eğitimcileri, Fizyoterapistler, Değişik Dallarda Çalışan Teknisyenler, Hastabakıcılar, Hizmetliler, İdari İşler Görevliler, Şoförler.

Örgütlerde, tüketicileri anlamak, takım kurmak, marka oluşturmak zaman alır. Örgütler zorlu rekabet ortamında varlıklarını devam ettirmek ve değişim karşısında gelişimlerini sürdürmek için farklılaşarak hedeflenen amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Örgüt kültürü kavramı literatürde çok boyutlu olarak tanımlanmıştır. Örgüt kültürünün oluşumunu toplum kültürü, iç kurucular, iç / dış çevre gibi faktörler etkiler.

Güçlü bir örgüt kültürü oluşturabilmenin en etkili yolu, örgüte yeni üye alındığında görevine başlamadan önce yeni görevine ve örgüte uyum sağlama/oryantasyon programlarına katılmalarıdır. Hastanelerin her bölümünün kendine özgü kültürü bulunmaktadır. Hastanelerde; işe başlamadan önce hatta bazı meslek gurupları için hastane içindeki birim değişikliklerinde bile görev yapacağı birimin niteliğine göre oryantasyon eğitimleri alarak birimi tanımaları sağlanmaktadır. Böylece çalışanlarda daha göreve başlamadan güçlü bir örgüt kültürü kazandırılmakta ve aynı zamanda kuruma/birime karşı aidiyet duygusu oluşturulabilmektedir.

Örgüt kültürü kısaca “işlerin o kurumda nasıl yürütüldüğü”dür(Terzi, 2000). İşletmelerde konuşulan ve konuşulmayan kurallar, varsayımlar, değerler ve düşünce biçimleri şeklinde tarif edilir. Bir örgütün tüm çalışanları tarafından paylaşılan amaç, iş hayatına bakış açısı, değerler-ilkeler gibi inanç, anlayış ve kurallar bütünüdür. Çalışanların hedeflere doğru güdülenmesi ve kurumların başarıya ulaşması için gerekli olan bu faktörler o kurumda nasıl giyilmesi ve davranılması gerektiğini, iş arkadaşlarına, çalışanlara, yöneticilere ve vatandaşlara/müşterilere gösterilmesi gereken davranış biçimlerini belirler. Toplum kültürü düzeyinden, yani makro açıdan bakıldığında, işletme kültürü, kurum kültürü veya örgüt kültürü toplum kültürünün bir alt kültürüdür.

Strateji belirlemede ve başarılı uygulamalarda kültürün önemi büyüktür. Alternatif stratejileri belirlemede stratejik planlamacılar ve üst düzey yöneticiler örgüt kültürünü de dikkate alır. Risk üstlenen bazı yöneticiler güçlü bir şekilde büyüyen bir pazar ve sınırlı rekabet imkânlarıyla birlikte parlak bir geleceği planlarken, aynı ortamda aynı şartlarda olan başka bir kültürel ortamın yöneticileri belirsiz bir gelecek görür ve daha sınırlı stratejileri tercih ederler.

Örgütler sahip olduğu değerler, sundukları ürünün tipi, hizmet verdikleri kitle, şirket lokasyonu, üretim/ hizmet süreçleri, iş felsefesi gibi birçok nedenle farklı kültürlere sahip olurlar. Hastaneler hasta ve yaralıları tedavi edici hizmetler sunar. Kırsal alanlardaki 10-12 yataklı, az kapasiteli hastanelerin yatak kapasiteleri büyük şehirlerde birkaç bine kadar ulaşabilmektedir. Genel hastaneler tam teşekküllü olup dâhiliye, cerrahi, kadın doğum, çocuk, onkoloji, psikiyatri gibi alanlarda hizmet verirler. Psikiyatri, çocuk gibi ihtisaslaşmış alanlarda hizmet veren hastaneler de mevcuttur. Hastaneler tedavi edici hizmetlerinin yanı sıra ayrıca sağlıkla ilgili araştırma, eğitim, danışma gibi önemli hizmetleri de yürütebilirler Genel bakışla örgütte kültürü oluşturan değerler, seremoniler, liderler ve kahramanlar, semboller, hikayeler ve efsaneler, ritüeller, dil, mitler(Ulutürk, Ş.,2016), normlar gibi temel faktörlerin yanı sıra sağlık kurumları için bu temel faktörlere ek olarak hasta bakımı, sağlıkla ilgili uygulamaların güncelliği, sorumluluğunda olan hedef kitlenin eğitimi, araştırma ve yeniliklere verdiği önem, bünyesinde yaptığı sağlıkla bağlantılı organizasyonlar gibi unsurları sayabiliriz.

Her örgütte zamanla gelişen inançlar, adetler, simgeler, uygulamalar ve efsaneler vardır. Örgüt kültürü güçlü olan kurumlarda çalışanların nasıl davranması gerektiğini belirten davranışsal parametreler oluşmaktadır.(Eren E., 2004). Sağlam ve güçlü örgüt kültürü hem örgüte anlam kazandırmakta hem de en alt kademedeki en üst kademeye kadar tüm mensuplarına, dinamik ve sosyal bir kurumun parçası olma şansını vermektedir. Örgüt kültürünün üyelerin davranışlarını ve düşüncelerini etkilediği gibi, üyelerinin algıları, davranış ve tutumları da örgüt kültürünü etkilemektedir.

Güçlü örgüt kültürü, örgüt üyelerindeki amaç birlikteliğine paralel ivme gösterdiği gibi örgüt üyelerinin performans ve motivasyonları üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Bu durumun dezavantajı ise çalışanların değişime karşı direnç gösterme riskidir. Yine de güçlü kültür, üyeler arasındaki davranışlarda uyum ve tutarlılık oluşturmalarının yanı sıra örgütten ayrılmaları da en aza indirir.(Berberoğlu,G., Besler,S., Tonus Z.,;1999)

Çalışanların kendi amaç, çıkar ve yararları için çalışırken örgütün amaçlarını da gözetmeleri, örgüt çıkarları için kendi isteklerini erteleyebilmeleri, yürekten benimsemeden sadece “yap!” denileni yapmak anlamında olan “uyma” davranışlarından ziyade, örgütün kurallarını benimseyip, amaç, strateji ve kültürüne saygı duyularak örgüt için çalışmayı keyifli hale getirir. Bu bağlılık sayesinde birey örgütün amaç ve değerlerine katkıda bulunur, örgüt yararına davranışlar sergiler, çalışır ve her türlü ortamda örgütünü savunur. Örgütten bahsederken daima biz kavramını gündeme getirir. Çalışanların örgütü benimseyerek onun devamlılığına gönüllü katkıda bulunmaları örgüt kültürünü de meydana getirir.(Eren, E.,;2010)

Tablo 1. Örgütsel Bağlılığı Etkileyen Faktörler

Kişisel Faktörler	Örgütsel Faktörler	Dış Faktörler
<ul style="list-style-type: none"> Bireysel (Demografik) Özellikler Psikolojik Sözleşme İş Beklentileri 	<ul style="list-style-type: none"> Yönetim İşin Niteliği ve Önemi Örgütsel Adalet Gözetim Ekip Çalışması Ücret Seviyesi Gurup/Lider İlişkileri Örgütsel Kültür Örgütsel Ödüller 	<ul style="list-style-type: none"> Profesyonellik Yeni İş Olanakları Ülkenin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri İşsizlik Oranı Sektörün Durumu

Kaynak: Başaran,S., “Hastanelerde Örgüt Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi, (İzmir Bozyaka Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Örneği)” Beykent Üniversitesi, Y. L.Tezi, İstanbul, 2014; Gregory B Northcraft, Margaret A. Neale, Organizational Behavior Management Challeg, The Dryden Pres, USA, 1990, s.198.

Örgütsel Sinizm

Sinizm basit ve sofistike bir hayati tercih eden yaşam biçimi ve bir düşünce okulu olup temeli antik Yunan’a dayanır. Dünya nimetlerinden uzak, kendine yetebilme ve sadelik ilkelerine dayanan bir hayati benimseyen bu okul medeniyetin güvenilmez olduğunu düşünmüş ve yapay bulmuştur. Sinizm; memnuniyetsiz, zor beğenen, olayları sürekli eleştirel gözle inceleyen, olumsuz düşüncelerle dolu ve menfaat düşkünü kişilerle bağdaştırılmıştır(Akman, G.). Bu yaşam tarzının ilk ilkelerini;

- Kendine yetme,
- Utanmazlık,
- Sözüünü sakınmazlık,
- İradenin gücünü sınamak olarak sıralayabiliriz.

Bu ilkelerden yola çıkarak kendince sade ve doğal fakat toplumsal açıdan sefil denebilecek bir yaşam sürdürdüğü ve toplumsal davranış ilkelerine uymadığı için, Diogenes'e kinik denmiştir. Sinizm ve kinizm arasında olan kavramsal çatışma on dokuzuncu yüzyılda belirginleşmiştir. Toplumun alt tabakalarının resmi kültürün ideolojik sözlerinin altındaki kabalığını, iktidar hırsını ve bencilliğini gündelik sıradan olaylarla alay ederek ironik bir biçimde reddetmesi **“kinizm”**dir. Toplumdaki egemen kültürün neden olduğu toplumsal çözülmeye halkın verdiği tepki ise **“sinizm”** olarak adlandırılır. (Kart, 2015:74)

Örgütün çalışanların iş hayatında günlük rutinlerini yerine getirirken oluşan yüksek beklentilerini karşılamadaki başarısızlığından kaynaklanan hayal kırıklığı ile denk tutulmaktadır. Sinizm hem bir duygu hem de bir kişilik özelliği olması nedeniyle örgütsel sinizmin, örgütün politika ve uygulamalarına karşı duyulan bir tepki olarak yorumlanması doğal bir sonuçtur.(Efeoğlu ve İplik, 2011:43) Bunun yanı sıra örgütü “eleştirici” ve “küçük düşürücü” davranışta bulunma eğilimleri de mevcuttur. Örgütsel sinizmin ortaya çıkmasında etkili olan dört temel öge vardır. Bu ögeler; aşağılanma/küçük görülme, hayal kırıklığı deneyimi, gerçekçi olmayan beklentiler ve kuşkuçuluktur. Kamu kurumlarının örgütsel yapısının bürokratik özelliklere sahip olması bu örgütlerde sinizmin yaşanma nedenlerinin başında gelmektedir. Sinizm, kamunun yanı sıra özel örgütlerde de yaşanmaktadır.

Örgütsel sinizmin istenmeyen sonuçlarından bazıları;

- Umutsuzluk,
- İlgisizlik,
- Başkalarına güvenmeme,
- Hayal kırıklığı,
- Kötü performans,
- İstifa,
- Tükenmişliktir.

Örgütsel sinizmi oluşturan ya da oluşmasına doğrudan veya dolaylı etkisi olan farklı unsurlardan, kişisel ve örgütsel faktörlerden söz etmek mümkündür. Örgütsel sinizm; tembellik gibi olumsuz kişisel duygulardan kaynaklanan negatif bir tutum olabileceği gibi, yanlış örgütsel politikalar, hakkaniyetsizlik gibi örgütsel tavırlar nedeniyle tetiklenen negatif tutumlar olarak da yorumlanmaktadır.

İnsanların iş hayatlarındaki yoğun tempoları nedeniyle çok yorulması ve hayal kırıklığı yaşaması sonucu işi bırakma durumu, ilk olarak Freudenberg tarafından 1974 yılında *tükenmişlik* olarak tanımlanmıştır. Çalışanın çalıştığı kuruma karşı olumsuz duygular beslemesi olarak tanımlanan Sinizm ise tükenmişliğin “duyarsızlaşma” boyutu ile benzer belirtiler göstermektedir.

Tablo 2. Tükenmişlik ile Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki

Tükenmişlik	Örgütsel Sinizm
Çalışanın örgüte ve müşterilerine karşı olumsuz tutumu söz konusudur	Çalışanın yalnızca çalıştığı örgüte karşı olumsuz tutumu söz konusudur
Negatif duygular bireyin kendisine ve meslektaşlarına yöneliktir(12)	Negatif duygular daha çok örgüte ya da üst düzey yöneticilere yöneliktir
Örgütsel yaşamdan geri çekilme davranışını ifade eder	Daha çok sözlü ya da alaycı davranışlarla, savunmacı bir tutum sergiler
Sonuçları sağlığa zararlı olabilmektedir	Sonuçları bazen pozitif etkiler gösterebilmektedir
Üç ayrı boyuttan oluşan çok yüzlü bir kavramdır	Çalışanların tükenme aşamasına geldiklerinin göstergesidir

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmanın amacına uygun olarak verilerin toplanması ve çözümlenmesi için çalışmada İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda Örgüt Kültürü ve Örgütsel Sinizm düzeylerinin ölçüldüğü, literatürden elde edilen anketlerin uygulanması ile elde edilmiştir. Ayrıca katılımcıların demografik özelliklerinin belirlendiği Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Çalışma için Beykent Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların demografik özelliklerini değerlendirmeye yönelik 6 soru bulunmaktadır.

Örgüt Kültürü Ölçeği: Cameron ve Quinn tarafından 1999'da geliştirilmiş ve 18 ifadeden oluşmaktadır. (5)Tamamen Katılıyorum ile (1)Kesinlikle Katılmıyorum arasında faktör yükü 0,80 olan 5'li likert kullanılmıştır.

Örgütsel Sinizm Ölçeği: Brandes, Dharwadkar ve Dean tarafından 1999'da geliştirilmiş, Örgütsel Sinizmin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olmak üzere üç boyutunu ölçen toplam 14

ifadeden oluşmaktadır. (5) Tamamen Katılıyorum ile (1) Kesinlikle Katılmıyorum arasında faktör yükü 0,80 olan 5'li likert kullanılmıştır.

Örneklem Grubu

Çalışmada bireyler seçilirken, oluşturulan evren listesinden örnekleme birimlerinin seçkisiz olarak çekildiği ve yansızlık kuralının uygulanabildiği “Basit Seçkisiz (Tesadüfi) Örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini hekim, hemşire, diğer yardımcı sağlık personeli, idari personel ve hizmet alım personeli olmak üzere toplam 30 (22 özel yataklı + 8 kamu) adet sağlık kurumunun yaklaşık sekiz bin (istabnulsaglik.gov.tr, 2016) çalışanı oluşturmaktadır. Bireylere ulaşmada meslek grubu ayırt edilmemiş olup sağlık hizmeti sunumunun herhangi bir basamağında görev yapması yeterli görülmüştür. Anketlerin dağıtımında meslek guruplarına homojen davranılmaya dikkat edilmiş ve gönüllülük esas alınmıştır.

Araştırmada elde edilecek bulguların, %95 ($p=0,05$, $q=0,05$) güvenilirlikte sonuçlar verebilmesi için örneklem sayısı minimum $n=370$ belirlenmiştir. (Yazıcıoğlu, Erdoğan, 2004, s.50) Her iki guruba toplamda 1280 adet anket formu dağıtılmıştır. Anket formlarının geri dönüş oranı % 67,1'dir. Kamu ve özel hastane çalışanları tarafından dolduran formlardan 771 tanesi değerlendirmeye alınmış, 88 tanesi hatalı sayıldığı için değerlendirmeye alınmamıştır.

Veri analizi

Çalışmada 771 adet anket formundan elde edilen veriler, IBM SPSS 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler, aralarındaki ilişkiye göre gruplandırılarak hipotezler test edilmiş, uygun istatistiksel programlarla değerlendirilip tablo ve grafiklerle açıklanmıştır.

Ankette yer alan soruların ve ifadelerin birbirleri ile olan tutarlılığını ve kullanılan ölçeğin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's Alpha katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmaya yönelik kurulan hipotezlerin doğruluğunun test edilmesinde bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişki için Korelasyon Testi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkileri Regresyon Testi ile ölçülmüştür. Elde edilen sonuçların kamu ve özel sektör kıyaslamalarında Bağımsız T Testi kullanılmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgilerin yoğunluğuna frekans ve yüzde dağılımı ile bakılmıştır.

BULGULAR

Problemin Tanımı

Sağlık sektörü çalışanlarının örgütsel sinizm algısı düzeyinde, örgüt kültürünün etkisi var mıdır? Aynı sağlık hizmet bölgesinde bulunan kamu ve özel hastane çalışanlarının örgütsel sinizm algısına, örgüt kültürünün etkisi aynı düzeyde midir? Sorusu araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırma için belirlenen hipotezler uygun istatistiksel analizlerle test edilerek değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

H1: Sağlık sektörü çalışanlarında örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi vardır.

H2: Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi vardır.

H3: Özel sektör sağlık çalışanlarında örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi vardır.

H4: Kamu hastanelerinde yaşanan örgütsel sinizm algısı özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısından daha yüksektir.

H5: Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi özel hastanelere göre daha yüksektir.

Hipotezlerin Test Edilmesi

Tablo 3. Örgüt Kültürü Ve Örgütsel Sinizme Yönelik Ölçeklerin Güvenilirlik Testleri

Cronbach's Alpha Değeri	Cronbach's Alpha Değeri	Cronbach's Alpha Değeri
Örgüt Kültürü Ölçeği İçin (N=18)	Örgütsel Sinizm Ölçeği İçin (N=14)	Her İki Ölçek İçin (N=64)
,844	,870	,902

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Özel Hastane Çalışanlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

	Frekans		Yüzde (%)		Toplam Yüzde(%)	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel
Kadın	288	218	64,1	67,7	64,1	67,7
Erkek	161	104	35,9	32,3	35,9	32,3
Total	449	322	100,0	100,0	100,0	100,0

Araştırmaya katılan 322 özel sağlık çalışanından 218'i (%67,7) kadın, 104'ü (%32,3) erkektir. Araştırmaya katılan 449 kamu sağlık çalışanından 288'i (%64,1) kadın, 161'i (%35,9) erkektir. Katılımcıların çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 322 özel sağlık çalışanından 115'i (%35,7) 18- 24 yaş aralığında, 121'i (%37,6) 25-35 yaş aralığında, 75'i (%23,3) 35-44 yaş aralığında, 8'i (%2,5) 45-50 yaş aralığında ve 3'ü (%0,9) 51 yaş üzerindedir. Araştırmaya katılan 449 kamu sağlık çalışanından 54'ü (%12,0) 18- 24 yaş aralığında, 173'i (%38,5) 25-35 yaş aralığında, 152'si (%33,9) 35-44 yaş aralığında, 43'ü (%9,6) 45-50 yaş aralığında ve 27'ü (%6,0) 51 yaş üzerindedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu genç kitle oluşturmasına rağmen özel hastane çalışanlarının yaş ortalamaları ile karşılaştırıldığında 18-24 yaş aralığının özel hastanelerde, 25-44 yaş aralığının da kamu hastanelerinde yoğun olduğu tespit edilmiştir. 18-24 yaş arası yeni mezun sağlık çalışanlarının genelde özel hastaneleri tercih ettiği görülmüştür.

Araştırmaya katılan 322 özel sağlık çalışanından 27'si (%8,4) Sağlık idarecisi, 20'si (%6,4) Doktor, 10'u (%3,1) Eczacı, 104'ü (%32,3) Hemşire, 22'si (%6,8) Teknisyen, 57'si (%17,7) Tıbbi Sekreter, 19'u (%5,9) Hastabakıcı/Hizmetli ve 63'ü (%19,6) diğer guruplardır. Araştırmaya katılan 449 kamu sağlık çalışanından 16'sı (%3,6) Sağlık idarecisi, 36'sı (%8,0) Doktor, 11'i (%2,4) Eczacı, 194'ü (%43,3) Hemşire, 27'si (%6,0) Teknisyen, 41'i (%9,1) Tıbbi Sekreter, 57'si (%12,7) Hastabakıcı/Hizmetli ve 67'si (%14,9) diğer guruplardır.

Araştırmaya katılan 322 özel sağlık çalışanından 79'u (%24,5) 1 yıldan az süreyle bu sektörde, 161'i (%50,0) 1 ila 5 yıl arası bu sektörde, 43'ü (%13,4) 6-10 yıl arası bu sektörde, 29'u (%9,0) 11-15 yıl arası bu sektörde, 9'u (%2,8) 16-20 yıl arası bu sektörde, 1'i (%0,3) 21 yıl ve üzeri bu sektörde çalışmaktadır. Araştırmaya katılan 449 kamu sağlık çalışanından 40'ı (%8,9) 1 yıldan az süreyle bu sektörde, 148'i (%33,0) 1 ila 5 yıl arası bu sektörde, 129'u (%28,7) 6-10 yıl arası bu sektörde, 58'i (%12,9) 11-15 yıl arası bu sektörde, 37'si (%8,2) 16-20 yıl arası bu sektörde, 37'si (%8,2) 21 yıl ve üzeri bu sektörde çalışmaktadır. Özel hastane çalışanlarının 16 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip çalışan sayısının oldukça düşük olmasına rağmen kamu hastanelerinde 16 yıl ve üzeri çalışan sayısının toplama oranı %16,4 gibi oldukça yüksektir.

Örgüt Kültürünü değerlendirmek için katılımcılara toplamda 18 soru sorulmuş ve her bir soruya verilen cevaplar kendi içinde değerlendirildiğinde hemen hemen aynı yüzdelerle dilimlerine sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin ortalamasına (Mean=3,180) bakıldığında ise genel düşüncenin karasızım yönünde olduğu görülmüştür.

Örgütsel Sinizmi değerlendirmek için katılımcılara toplamda 14 soru sorulmuş ve her bir soruya verilen cevaplar kendi içinde değerlendirildiğinde hemen hemen aynı yüzdelik dilimlerine sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin ortalamasına (Mean=2.8703) bakıldığında ise genel düşüncenin katılıyorum seçeneği yönünde olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Örgüt Kültürünün Kamu ve Özel Sektör Değişkenine Göre Oranı Bağımsız Örneklem T Testi

		Varyans Eşitliği Testi		T-Testi		
		F	p	t	Std. Sapma	Sig. (2-tailed)
Örgüt Kültürü	Eşit Kabul Edilen Varyanslar	1,192	,275*	2,125	,766	,034
	Eşit Kabul Edilmeyen Varyanslar			2,112	670,944	,035

*p<0,05

Bağımsız Örneklem T Testi sonuçlarına göre Kamu ve özel sektör sağlık çalışanlarının kendi kurumlarına ait örgüt kültürü değerlendirmesinde $p>0,05$ olduğundan Kamu ve Özel Sektör Değişkeninin Oranı açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6. Kurumlarda Yaşanan Örgütsel Sinizm Algısında Kamu ve Özel Sektör Değişkeninin Oranı Bağımsız Örneklem T Testi

		Varyans Eşitliği Testi		T-Testi		
		F	p	t	Std. Sapma	Sig.(2-tailed)
Örgütsel Sinizm Algısı	Eşit Kabul Edilen Varyanslar	1,524	,217*	-,928	769	,354
	Eşit Kabul Edilmeyen Varyanslar			-,921	673,453	,357

*p<0,05

Kurumlarda Yaşanan Örgütsel Sinizm Algısında Kamu ve Özel Sektör Değişkeninin Oranı Bağımsız Örneklem T Testinde $p >0,05$ olduğundan iki sektör arasında örgütsel sinizm algısı açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hipotez 1 :

H1 hipotezi; örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi üzerine kurulmuştur.

H₀: H₀: Örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi yoktur.

H₁: Örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi vardır.

Tablo 7. Tablo Örgüt Kültürü ile Çalışanların Örgütsel Sinizm Algısı Arasındaki İlişki

		Örgütsel Sinizm	Örgüt Kültürü
Örgütsel Sinizm	Pearson Correlation	1	-,194
	Sig. (2-tailed)		,000*
	N	771	768
Örgüt Kültürü	Pearson Correlation	-,194	1
	Sig. (2-tailed)	,000*	
	N	768	768

* p<0,05

Tablo 7’de görüldüğü üzere korelasyon modelinde $p = 0,000$ bulunmuş, $p < 0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örgüt kültürü ile çalışanların örgütsel sinizm algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğundan H3 hipotezinin alt hipotezlerinden olan **H₀** alt hipotezi reddedilerek H₁ alt hipotezi kabul edilmiştir.

Korelasyon testi sonuçlarına bakıldığında $p = 0,000 < 0,05$; Pearson Correlation değeri ise -194 bulunmuştur. Bu durum iki değişken arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Değişkenin birinde yaşanan anlamlı bir artış diğer bir değişkende anlamlı bir azalmaya neden olacaktır. Yani örgüt kültürünün kuvvetlenmesi çalışanların çalıştıkları kuruma karşı besledikleri sinik tutumların azalmasında anlamlı bir etki oluşturmaktadır.

Tablo 8. Örgüt Kültürünün Çalışanların Örgütsel Sinizm Algısına Etkisi Regresyon Modeli Katsayıları

Model	Regresyon Katsayıları		Modeli Standardize Katsayılar		
	B	Std. Hata	Beta	t	p
(Sabit)	3,389	,098		34,728	,000
Örgüt Kültürü	-,162	,030	-,194	-5,485	,000

*p<0,05 Bağımlı Değişken: Örgütsel Sinizm

İki değişken arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğundan örgüt kültürünün örgütsel sinizmin üstündeki etkisinin yoğunluğuna **regresyon** testi ile bakılmıştır. Tablo 8’e bakıldığında $p = 0,000$ anlamlı çıkmıştır. Böylelikle olan H₁ alt hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 8’de de görüldüğü üzere regresyon katsayısı -,162 gibi bir değerdir. Regresyon katsayılarının uygun şekilde formülize edilmesi ($y = b.x + a$) ile elde edilen sonuca göre örgüt kültüründe yaşanan 1 birimlik bir değişim, örgütsel sinizmde 0,162 birim ters yönde değişime neden olacaktır.

Hipotez 2

H2 hipotezi; Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi üzerine kurulmuştur.

H₀: Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi yoktur.

H₁: Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi vardır.

Tablo 9. Kamu Hastanelerinde Örgüt Kültürü ile Çalışanların Örgütsel Sinizm Algısı Arasındaki İlişki

		Örgütsel Sinizm	Örgüt Kültürü
Örgütsel Sinizm	Pearson Correlation	1	-,217
	Sig. (2-tailed)		,000*
	N	449	448
Örgüt Kültürü	Pearson Correlation	-,217	1
	Sig. (2-tailed)	,000*	
	N	448	448

*p<0,05

Tablo 9’da görüldüğü üzere korelasyon modelinde $p = 0,000$ bulunmuş, $p < 0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örgüt kültürü ile çalışanların örgütsel sinizm algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğundan H2 hipotezinin alt hipotezlerinden olan **H₀** alt hipotezi reddedilerek **H₁** alt hipotezi kabul edilmiştir.

İki değişken arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğundan örgüt kültürünün örgütsel sinizmin üstündeki etkisinin yoğunluğuna **Regresyon** testi ile bakılmıştır.

Tablo 10. Kamu Hastanelerinde Örgüt Kültürünün Çalışanların Örgütsel Sinizm Algısına Etkisi Regresyon Modeli Katsayıları

Model	Regresyon Katsayıları		Modeli Standardize Katsayılar		
	B	Std. Hata	Beta	t	p
(Sabit)	3,457	,125		27,626	,000*
Örgüt Kültürü	-,181	,039	-,217	-4,687	,000

* $p < 0,05$ Bağımlı Değişken: Örgütsel Sinizm

Tablo 10’da görüldüğü üzere $p = 0,000$ anlamlı çıkmıştır. Böylelikle olan **H₁** alt hipotezi kabul edilmiştir. Tabloda regresyon katsayısı $-,181$ gibi bir değerdir. Regresyon katsayılarının uygun şekilde formülize edilmesi ($y = b.x + a$) ile elde edilen sonuca göre örgüt kültüründe yaşanan 1 birimlik bir değişme, örgütsel sinizmde 0,181 birim ters yönde değişime neden olacaktır.

Hipotez 3

H3 hipotezi; özel hastanelerde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi üzerine kurulmuştur.

H₀: Özel sektör sağlık çalışanlarında örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi yoktur.

H₁: Özel sektör sağlık çalışanlarında örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi vardır

Tablo 11. Özel Hastanelerde Örgüt Kültürü ile Çalışanların Örgütsel Sinizm Algısı Arasındaki İlişki Korelasyon Testi

		Örgütsel Sinizm	Örgüt Kültürü
Örgütsel Sinizm	Pearson Correlation	1	-,162
	Sig. (2-tailed)		,004*
	N	322	320
Örgüt Kültürü	Pearson Correlation	-,162	1
	Sig. (2-tailed)	,004*	
	N	320	320

* $p < 0,05$

Tablo 11’de görüldüğü üzere korelasyon modelinde $p = 0,04$ bulunmuş, $p < 0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Örgüt kültürü ile çalışanların örgütsel sinizm algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğundan H3 hipotezinin alt hipotezlerinden olan **H₀** alt hipotezi reddedilerek **H₁** alt hipotezi kabul edilmiştir.

Pearson Correlation değeri ise $-,162$ bulunmuştur. Bu durum iki değişken arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Değişkenin birinde yaşanan anlamlı bir artış diğer bir değişkende anlamlı bir azalmaya neden olacaktır. Yani örgüt kültürünün kuvvetlenmesi çalışanların çalıştıkları kuruma karşı besledikleri sinik tutumların azalmasında anlamlı bir etki oluşturmaktadır.

İki değişken arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğundan örgüt kültürünün örgütsel sinizmin üstündeki etkisinin yoğunluğuna Regresyon testi ile bakılmıştır.

Tablo 12. Özel Hastanelerde Örgüt Kültürünün Çalışanların Örgütsel Sinizm Algısına Etkisi Regresyon Modeli

Model	Regresyon Modeli Katsayıları		Standardize Katsayılar		
	B	Std. Sapma	Beta	t	pp
(Sabit)	3,287	,157		20,976	,000
Örgüt Kültürü	-,135	,046	-,162	-2,922	,004

*p<0,05 **Bağımlı Değişken:** Örgütsel Sinizm

H3'in ikinci alt hipotezi olan H₁ Özel Hastanelerde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi vardır üzerine kurulmuştur. Tablo 11'de görüldüğü üzere p= 0,004 anlamlı çıkmıştır. Böylelikle olan H₁ alt hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 12'de de görüldüğü üzere regresyon katsayısı -,135 gibi bir değerdir. Regresyon katsayılarının uygun şekilde formülize edilmesi ($y=b.x + a$) ile elde edilen sonuca göre örgüt kültüründe yaşanan 1 birimlik bir değişme, örgütsel sinizmde 0, 135 birim ters yönde değişime neden olacaktır.

Hipotez 4

H4 hipotezi; Kamu hastanelerinde yaşanan örgütsel sinizm algısının özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısına oranı üzerine kurulmuştur.

H₀: Kamu hastanelerinde yaşanan örgütsel sinizm algısı özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısından daha düşüktür.

H₁: Kamu hastanelerinde yaşanan örgütsel sinizm algısı özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısından daha yüksektir.

Tablo 13. Kurumlarda Yaşanan Örgütsel Sinizm Algısına Kamu ve Özel Sektör Değişkeninin Oranı Grup İstatistiği

	Sektör	N	Ortalama	Std. Sapma
Örgütsel Sinizm Algısı	Özel	322	2,8409	,76363
	Kamu	449	2,8914	,73141

Tablo 14. Kurumlarda Yaşanan Örgütsel Sinizm Algısına Kamu ve Özel Sektör Değişkeninin Oranı Bağımsız Örneklem T Testi

	Varyans Eşitliği Testi		T-Testi	Std. Sapma	Sig. (2-tailed)
	F	p			
Örgütsel Eşit Kabul Edilen	1,524	,217*	-,928	769	,354
Sinizm Varyanslar					
Algısı Eşit Edilmeyen			-,921	673,453	,357
Varyanslar					

*p<0,05

Tablo 13 ve 14 'te görüldüğü üzere Kurumlarda Yaşanan Örgütsel Sinizm Algısında Kamu ve Özel Sektör Değişkeninin Oranı Bağımsız Örneklem T Testinde p >0,05 olduğundan iki sektör arasında örgütsel sinizm algısı açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kamu hastanelerinde yaşanan örgütsel sinizm algısı ile özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısı arasında anlamlı bir farklılık olmadığından H₁ hipotezinin alt hipotezlerinden olan **H₁** alt hipotezi reddedilerek **H₀** alt hipotezi kabul edilmiştir.

Hipotez 5

H₀: Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi özel hastanelere göre daha düşüktür.

H₁: Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi özel hastanelere göre daha yüksektir.

H5 hipotezinin değerlendirilebilmesi için ön koşul olarak H2 ve H3 hipotezleri incelenmiştir. İlgili hipotezlerin analizinde Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi için regresyon katsayısı $-0,181$ gibi bir değer bulunmuştur. Regresyon katsayılarının uygun şekilde formülize edilmesi ($y=b.x + a$) ile elde edilen sonuca göre Kamuda örgüt kültüründe yaşanan 1 birimlik bir değişim, örgütsel sinizmde $0,181$ birimlik ters yönde değişime neden olacağı, özel hastanelerde ise örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi için regresyon katsayısı $-0,135$ gibi bir değer bulunmuştur. Regresyon katsayılarının uygun şekilde formülize edilmesi ($y=b.x + a$) ile elde edilen sonuca göre özel sektörde örgüt kültüründe yaşanan 1 birimlik bir değişim, örgütsel sinizmde $0,135$ birim ters yönde değişime neden olacağı bulunmuştur.

Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi $-0,181$; özel hastanelerde örgüt kültürünün çalışanların örgütsel sinizm algısına etkisi ise $-0,135$ bulunmuştur. Bu durumda H5 hipotezinin alt hipotezlerinden olan **H₀** alt hipotezi reddedilerek **H₁** alt hipotezi kabul edilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Sağlık işletmeleri; faaliyetlerinin her aşamasında “insan” faktörünün olması; üretilen hizmetin insan hayatına etkisinin direkt olması, hizmet üretme ve üretilen hizmeti tüketme gibi farklı sistemleri bir arada bulunduran emek yoğun bir yapıya sahip olması; aynı niteliklere sahip hizmetin eş zamanlı olarak hem kamu eliyle bedelsiz olarak hem de özel işletmeler tarafından kar amacıyla üretilmesi; etkin ve verimli çalışma anlayışı doğrultusunda hareket edilerek kalite ve sistematik çalışmaya önem verilmesi; ekip ve takım ruhu ile çalışmayı gerektiren yapıda olması; değişimin ve rekabetin hızlı ve yoğun olması; ülkenin varlığının devamı ve geleceği için önem taşıması; sağlanan başarıyı insanlar aracılığıyla devam ettirebilmesi; müşterilerini, tedarikçilerini ve çalışanlarını mutlu etmeyi hedef alması gibi bir çok faktörü bir arada barındıran kompleks bir yapıya sahiptir. Sektör çalışanlarının örgütsel sinizm algısı düzeyinde, örgüt kültürünün etkisi var mıdır? Aynı sağlık hizmet bölgesinde bulunan kamu ve özel hastane çalışanlarının örgütsel sinizm algısına, örgüt kültürünün etki düzeyinde farklılık var mıdır? Sorularının cevaplarına ulaşabilmek için yapılan çalışmada anket yoluyla elde edilen veriler analizi edilmiş; örgüt kültürü ve örgütsel sinizm arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunduğunu görmüştür. Kurumun, Kamu ya da Özel sektör olması sonucu etkilememiştir. Değişkenin birinde yaşanan anlamlı bir artış diğer bir değişkende anlamlı bir azalmaya neden olacaktır. Örgüt kültürünün kuvvetlenmesi çalışanların çalıştıkları kuruma karşı besledikleri sinik tutumları azaltacaktır. Kamu ve özel sektörün örgütsel sinizm algı düzeyleri karşılaştırıldığında Kamu hastaneleri ile özel hastanelerde yaşanan örgütsel sinizm algısı arasında fark olduğu fakat bunun anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisinin, özel hastanelerde örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi arasında yapılan kıyaslamada, Kamu hastanelerinde örgüt kültürünün örgütsel sinizm algısına etkisi özel hastanelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Hem kamu hem de özel sektörde örgüt kültürü ve örgütsel sinizm arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır. Kurumların bünyesinde istihdam ettiği üyelerin örgütsel sinizm düzeyini düşürmek için örgüt kültürünü kuvvetlendirmesi önem arz etmektedir. Bu durumun çalışanların örgüte bağlılık düzeylerini artıracığı düşünülmektedir.

Çalışanların motivasyon ve örgütsel bağlılığına etki eden etmenlerden korunmasında etkili olan öncelikli faktörlerin, yönetim tarafından dikkate alınması gerekmektedir. Yöneticilerin örgütsel sinizm öncüllerini bilmesi ve çalışanlarda sinizm duygusunu geliştiren unsurları takip ederek sinizmi ortadan kaldıracak çözümler üretmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, G. , (2013) “Hastane Ve Sağlık Kuruluşlarında Sağlık Çalışanlarının Örgütsel ve Genel Sinizm Düzeylerinin Karşılaştırılması”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- A. Neale, (1990), Organizational Behavior Management Challeg, The Dryden Pres, USA, s.198.
- Başaran,S., (2014) “Hastanelerde Örgüt Kültürünün Çalışanların Örgütsel Bağlılığına Etkisi, (İzmir
- Bozyaka Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Örneği)” Beykent Üniversitesi, Y. L.Tezi, İstanbul;; Gregory B Northcraft, Margaret
- Berberoğlu,G., Akman, G. “Hastane Ve Sağlık Kuruluşlarında Sağlık Çalışanlarının Örgütsel ve Genel Sinizm Düzeylerinin Karşılaştırılması”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013
- Berberoğlu,G., Besler,S. ve Tonus Z., (1999), “Örgüt Kültürü”, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, S:2, Eskişehir, s.38.
- Besler,S., Tonus Z.,(1999) “Örgüt Kültürü”, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Eskişehir, S:2
- Erkutlu, H., (2014) “Örgütsel Politika Algısı Ve Psikolojik İyi Olma İlişkisi Üzerinde Birey-Örgüt Değer Uyumunun Düzenleyici Etkisi”, 22. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Konya,
- Efeoğlu, İ.E. ve İplik, E., (2011) “Algılanan Örgütsel Adaletin Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkilerini Belirlemeye Yönelik İlaç Sektöründe Bir Uygulama”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Sayı 3, Sayfa 343
- Eren, E., (2004), Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayınları, 8. Basım, İstanbul.
- Eren, E., (2010), Örgütsel Davranış Ve Yönetim Psikolojisi, Beta Yayıncılık, 12. Baskı, İstanbul, s.554
- Fındık, M., Eryeşil, K., (2012)“Örgütsel Sinizmin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, International Iron & Steel Symposium, 02-04 April 2012, Karabük, Türkiye
- Kart, M.,E., (2015), Örgütsel Sinizm: Bağlamsal Performans ve Etik İdeoloji, Nobel Yayınları, 2. Baskı, Ankara, s.74
- Özler, D., Atalay, C., (2011), “A Research To Determine The Relationship Between Organizational Cynicism And Burnout Levels Of Employees In Health Sector”, Business an Management Review, 1(4), ss.26-38, 2011, ISSN: 2047-0398,
- Öcal,H., Gümüştekin, G. E. ve Çağ, A., (2012) “Yöneticilerin Otantik Liderlik Düzeylerinin Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkisi ve Bir Araştırma”, 20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, , ss. 276-281.
- Özdemir S., (2000), Eğitimde Örgütsel Yenileşme, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Ulutürk, Ş., (2016) “Örgüt Kültürü ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Banka Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma”, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y. L. Tezi, İstanbul.
- Suche, S.J., Badaracco, J.L., Bell, D., Goldberg L., Henderson, R., Kaplan, R., Pozen, R., Reiling, H.B., Rose, C. and Sandra J. (2011) “Leadership And Corporate Accountability” Harvard Business School,
- Terzi, A. R., (2000), Örgüt Kültürü, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss. 43
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S., (2004), SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara, s.50
- Yeşilkayalı F. ve Kılıç B., (2012) “İzmir İli Kamu Sağlığı Yöneticilerinin Liderlik Davranışları”, 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Bursa.
- <http://dahiliweb.istanbulsaqlik.gov.tr/w/kurumlar/kurumlar.asp?lc=0&kk=0> , erişim tarihi: 23.12.2016
- uskudar.edu.tr/tr/sureli-yayinlar/1/sosyal-bilimler-dergisi erişim tarihi:01.04.2019
- www.sbn.gov.tr/icerik.aspx?id=116 erişim tarihi:07.04.2017
- WHO World Health Report 2006

ISO 14001 Sahip İşletme Çalışanlarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi

Feray KÜÇÜKBAŞ-DUMAN**¹, Elif ATABEK-YİĞİT²

¹Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği

²Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi

**Sorumlu Yazar / Corresponding: e-mail: feray.duman@istanbul.edu.tr, Tel: 02124400000-11815 ORCID: 0000-0002-1647-8004

Geliş Tarihi/Received: 17.06.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 25.06.2019

e-Yayın/e-Printed: 27.06.2019

ÖZET

Bu çalışmada ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi'ne sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. ISO 14001 belgesine sahip Kocaeli ve İstanbul'da faaliyet gösteren 4 farklı işletmede çalışan 157 kişi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Veriler 20 maddeden oluşan Yetişkinler için Çevre Okuryazarlık Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen veriler örneklemin çevre okuryazarlığı ölçeğinden almış oldukları puan ile katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çevre kuruluşuna üyelik, çalışılan sektör ve çalışılan departman faktörleri arasındaki ilişkiler incelenerek bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ISO 14001 belgesine sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlıkları yüksek düzeyde bulunmuştur. Çevre okuryazarlık puanlarının katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdiği yer bakımından anlamlı bir farklılık gösterdiği, ancak diğer değişkenler açısından anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu farklılık yaşamının çoğunu ilde geçirenler lehinedir. Çalışmanın sonuçlarından hareketle, çevre okuryazarlığı açısından uygulama aşamasındaki etkinlikler ve faaliyetlerin daha etkili oldukları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre okuryazarlığı, Çevre yönetimi, ISO 14001

Examination Of Environmental Literacy Levels Of Employees With ISO 14001 System

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the environmental literacy of workers of plants that has ISO Environment Management System licence and to examine the relation with many demographic factors. One hundred and fifty seven employees who works for 4 different companies in Kocaeli and Istanbul with ISO 14001 licence were the sample of this study. Data were gathered through 20 item Environmental Literacy Scale for Adults and analyzed by independent samples t-test and ANOVA test in order to examine the relations of scale scores with various demographic factors such as gender, age, education level, marital status, having child, membership to environmental association, working sector and working department. According to the findings of this study scale scores of the participants were high and it was found that environmental literacy scores differed significantly in terms of the place where the participants spent most of their lives, but no significant difference in terms of other variables. This difference was in favor of those who spend most of their life in the province. According to results of this study it can be said that activities in application level are effective in terms of increasing environmental literacy level.

Keywords: Environment, Environmental literacy, Environmental management, ISO 14001

GİRİŞ

Teknolojide yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte insanlığın ihtiyaçları da değişmiş, buna paralel olarak üretim ve tüketim alışkanlıklarında yaşanan değişim ile birlikte doğal kaynaklarda oluşan zarar da artmıştır. Artan çevresel sorunlar insan yaşamını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum nedeniyle çevreye verilen değer gün geçtikçe artmaktadır (Ertuğrul ve Şavlı, 2013). Günümüz dünyasında her alanda yaşanan hızlı değişimler, maliyet çalışmaları, üretime sistematik yaklaşım, müşteri odaklı ürün ve hizmet üretimi, markalaşma gibi faktörler üretimi direk olarak etkileyen unsurlar olsalar da, doğal kaynaklarda meydana gelen kirlenme ve yok olma tehlikesi her geçen gün etkisini daha fazla hissettirmektedir. Toplum bilincindeki artışla birlikte kuruluşların ürün/hizmet üretiminde olası çevresel etkileri göz önünde bulundurmaları, faaliyetlerini çevreye olan etkilerini dikkate alarak etüt etmeleri, çevreye duyarlı bir anlayışın benimsenmesi ve sosyal sorumluluk bilinci ile hareket edilmesi kuruluşlar için bir katma değer oluşturmaktadır. Bu farkındalıktan hareketle firmalar Çevre Yönetim Sistemi uygulamaları ile çevreye olan duyarlılıklarını göstermektedirler (İşlek, 2010).

Çevre yönetimi, insanların çevre üzerinde gerçekleştirdikleri olumsuz faaliyetler sonucunda oluşan zararlı etkilerin, yaşanan zaman dilimi içinde ihtiyaçları karşılayacak ve gelecek nesillerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak gerekli düzenleme ve yönlendirmelerin planlanması, politika geliştirilmesi, içselleştirilerek uygulanması süreci şeklinde tanımlanabilir (Karabiber, 2010).

Doğal kaynakların korunarak doğadaki tüm canlıların insanlar tarafından zarar verilmemiş bir çevrede yaşayabilmeleri için, hem kamuda hem de özel sektörde uygun bir koordinasyon, planlama ve denetimin sağlanması ve oluşturulan bu yapının işlevselliğinin korunması çevre yönetimi kapsamına girmektedir (Keleş vd., 2012).

1970'lerde çevresel sorunları yüksek maliyetli ve karmaşık düzenlemelerle gidermeye çalışan kuruluşlar, 1992 Rio Konferansı sonrasında "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramının benimsenmesi ile çevre sorunlarına karşı "önleyici" bir yaklaşım sergilenmeye başlamışlardır. Bu amaçla, ürün ve hizmet üretiminde çevre ile uyumlu teknolojilere ağırlık verilmiş ve standartlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu dönemlerde AB ülkeleri, ABD, Kanada gibi gelişmiş ülkeler çevre yönetim sistemleri oluşturmuştur. Ulusal ve bölgesel koşullar dikkate alındığında farklı farklı çevre standartlarının uygulanması bazı ticari sorunlara sebep olmuştur. Bu nedenle evrensel geçerliliği bulunan standartlar oluşturulmak istenmiştir. Böylece, çevre ile ilgili standartların oluşturulması görevi "Uluslararası Standartlar Örgütü'ne (ISO)" verilmiştir (Zeytin ve Kırhoğlu, 2014).

1993 yılında ISO tarafından 50 farklı ülkenin temsilcilerinin katılımı ile bir teknik komite oluşturulmuş ve Eylül 1996 'da ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi standardı yayımlanmıştır. "ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, özünde doğal kaynak kullanımının azaltılması, toprağa, suya, havaya verilen zararların minimum düzeye indirilmesini amaçlayan, risk analizleri tabanında kurulan bir yönetim modelidir." (http://www.standartkalite.com/iso14001_nedir.htm)

TS EN ISO 14001:2015 Çevre Yönetim Sistemleri- Şartlar ve Kullanım Kılavuzu'nda ISO 14001 standardının amacı, "kuruluşlara çevreyi korumak ve sosyoekonomik ihtiyaçlarla denge içerisinde değişen çevre şartlarına tepki vermek için bir çerçeve sağlamaktır. Bu standard, kuruluşların kendi yönetim sistemi için belirlediği amaçlanan çıktılarını erişmek için kuruluşlara şartlar belirler." şeklindedir.

Bu yönetim sisteminin temelini oluşturan PUKÖ döngüsü ("Planla – Uygula - Kontrol et - Önlem al") ile sürekli iyileştirmeye ulaşmak için tekrar eden bir proses sağlanır. Bu döngü kısaca şu şekilde özetlenebilir; (TS EN ISO 14001:2015)

Planla: Kuruluşa ait çevre politikasına uyumlu bir şekilde, gerekli amaçların ve süreçlerin oluşturulması,

Uygula: Oluşturulan süreçlerin belirlenen plana uygun olarak uygulanması,

Kontrol Et: Çevre amaçlarına ve çevre politikalarına uygun bir şekilde proseslerin izlenmesi ve elde edilen sonuçların raporlanması

Önlem Al: Sürekli iyileştirmenin sağlanabilmesi için gerekli önlemlerin alınması

Öneminin giderek daha fazla anlaşıldığı çevre sorunlarının temel sebebinin beşeri faaliyetler olduğu (Balkan-Kıyıcı vd., 2014; Kışoğlu vd., 2010) göz önüne alındığında çevre sorunlarını önlemede ve gidermede bireylere düşen sorumluluklar daha iyi anlaşılabilir. Bu bağlamda öncelikle bireylerin çevre sorunlarının farkında olmaları, çevre ile ilgili problemler konusunda bilgi sahibi olmaları, bu konuda bilinçli olmaları ve uygun davranışlar sergilemeleri gerekmektedir.

İlk defa 1968 yılında Roth tarafından yapılan ve sonradan yine kendisi tarafından geliştirilen tanımına göre çevresel bilginin çevreyle ilgili sorumlu davranışlara dönüştürülebilme becerisi (Roth, 1992) olan çevre okuryazarlığı son yıllarda üzerinde araştırmalar yapılan bir kavramdır. Çevre okuryazarı bireylerin çevre ile ilgili bilgi sahibi, yaşadığı çevreye karşı duyarlı, bireysel ve toplumsal davranışların çevre üzerindeki etkisinin farkında, çevre sorunlarına karşı olumlu tutuma sahip, teknolojik gelişmeleri çevre açısından irdeleyebilen bireyler olmaları gerektiğiyle ilgili literatürde çalışmalar mevcuttur (Balkan-Kıyıcı vd., 2014; Kışoğlu vd., 2010; Atabek-Yiğit vd., 2014; Leeming, Dwyer, ve Bracken, 1995; Diekmann ve Peter, 1998; Bahar ve Kiras, 2017). Konu ile ilgili yapılan çalışmaların büyük kısmı öğrencilerin (Atasoy ve Ertürk, 2008; Alp vd., 2006; Gökçe vd., 2007; Ökesli, 2008), öğretmenlerin (Karaismailoğlu, 2018) ve öğretmen adaylarının (Teksöz vd., 2010; Balkan-Kıyıcı vd., 2014; Kocalar ve Balcı, 2013; Şahin vd., 2016) çevre okuryazarlıklarının tespiti ve çeşitli değişkenler üzerinden incelenmesine yöneliktir. Ancak çevre ne yalnızca toplumun bir kesimini ilgilendiren, ne de yalnızca belli bir disipline dahil olan bir konudur. Toplumun her kesiminin içerisinde yaşamakta bulunduğumuz çevreye karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu bağlamda bireylerin çevre okuryazarlıklarının belirlenmesi ve artırılması önem kazanmaktadır. Elbette bu noktada eğitimin önemini vurgulamak ve çevre eğitimi, eğitim sistemimizin içerisine dahil etmek gereklidir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında yapılan müfredat yenilemesi çalışmasıyla da 21.yüzyıl becerileri arasında da yer alan çevre okuryazarlığı müfredatın içerisine entegre edilmiştir (MEB, 2018). Bunun yanında toplumu oluşturan bireylerin çevre okuryazarlıklarının artırılmasına yönelik olarak ise işletmelerin çevreye karşı sorumluluklarının bir göstergesi de sayılabilecek olan ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi ile vermiş oldukları eğitimler belirtilebilir. Bu kapsamda firma çalışanlarına düzenli olarak; genel çevre eğitimleri, firmanın çevre politikası ve standart gereklilikleri hakkında bilgilendirme eğitimleri, yapılan işin çevresel boyutlarını ve çevresel etkilerinin önemini açıklayan eğitimler verilmektedir.

Bu çalışmada, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlıklarının belirlenmesi ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çevre eğitimi ile ilgili literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla öğretmen (Karaismailoğlu, 2018), öğrenci (Alp vd., 2006; Atasoy ve Ertürk, 2008; Kaya vd., 2010) ve öğretmen adayları (Atasoy ve Karatekin, 2011; Akçay ve Pekel, 2017; Kahyaoglu ve Özgen, 2012) ile yürütüldüğü görülmektedir. “Çevre”nin evrensel bir değer olduğu ve çevre okuryazarlığının da 21.yüzyıl becerilerinden birisi olduğu düşünüldüğünde konuyla ilgili daha farklı çalışma gruplarıyla yapılmış çalışmaların literatüre katkı sağlayacağı ifade edilebilir. Bu çalışmaya rehberlik eden araştırma soruları şu şekildedir:

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlık düzeyleri nasıldır?

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlık düzeyleri çeşitli faktörlere göre farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemine sahip işletmelerin çalışanlarının çevre okuryazarlıkları belirlenmeye ve çeşitli değişkenler açısından incelenmeye çalışıldığından çalışma nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre desenlenmiştir.

Örneklem

Bu çalışmada veriler ülkemiz sanayisinin en gelişmiş olduğu iller olan İstanbul'da ve Kocaeli'nde bulunan ve ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip 4 farklı işletmede çalışan 157 kişiden elde edilmiştir. Öncelikle işletmelerle çalışma ile ilgili bilgi paylaşımında bulunmuş ve katılmayı kabul edenler çalışmaya dahil edilmişlerdir. Dolayısıyla çalışmanın örneklem belirleme yönteminin uygun örnekleme yöntemi olduğu belirtilebilir. Uygun örnekleme yönteminde zaman, para ve işgücü kaybını önlemek temel amaç edinilir (Büyüköztürk vd., 2016). Tablo 1'de çalışmanın katılımcılarının demografik özellikleri sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Cinsiyet	Kadın	64 (40.8)
	Erkek	93 (59.2)
Yaş	18-25	15 (9.6)
	26-35	60 (38.2)
	36-45	68 (43.3)
	46-55	14 (8.9)
	56+	0 (0)
Yaşamının çoğunu nerede geçirdiği	İl	87 (55.4)
	İlçe	59 (37.6)
	Köy	11 (7.0)
Eğitim durumu	Okuryazar değil	0 (0)
	İlkokul	15 (9.6)
	Ortaokul	12 (7.6)
	Lise	51 (32.5)
	Üniversite	54 (34.4)
Lisans üstü	Lisans üstü	25 (15.9)
	Evli	108 (68.8)
Medeni durum	Bekar	44 (28.0)
	Boşanmış	5 (3.2)
Çocuk sahibi olma durumu	Var	93 (59.2)
	Yok	64 (40.8)
Çevre kuruluşuna üye olma durumu	Var	9 (5.7)
	Yok	148 (94.3)
Çalıştığı sektör	Finans	1 (0.6)
	Kimya	12 (7.6)
	Plastik	72 (45.9)
	Gıda	34 (21.7)
	Tekstil	38 (24.2)
Çalıştığı departman	Üretim	90 (57.3)
	Kalite kontrol	5 (3.9)
	Pazarlama	7 (4.5)
	Planlama	7 (4.5)
	Ar-Ge	0 (0)
	Bakım-Onarım	3 (1.9)
	Muhasebe	15 (9.6)
Diğer	23 (14.6)	

*Parantez içerisindeki sayılar yüzdeleri göstermektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada verilerin toplanması için Atabek-Yiğit vd. (2014) tarafından geliştirilen Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek çevresel bilinç, çevresel kaygı ve çevresel farkındalık olmak üzere üç alt boyut ve 5'li Likert tipi toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.881 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise 0.847'dir.

Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler SPSS 20.0 programı aracılığı ile istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Bunun için öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği (Basıklık:-0.838, Çarpıklık:0.867) belirlendikten sonra katılımcıların ölçek puanları çeşitli değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çevre kuruluşuna üyelik, çalışılan sektöre ve çalışılan departman) göre bağımsız gruplar t-testi ve Tek yönlü ANOVA ile analiz edilmiş ve bulgular sunulmuştur.

BULGULAR

Çalışmadan elde edilen bulgular araştırma soruları bağlamında sunulmuştur.

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlık düzeyleri nasıldır?

Katılımcıların ölçekten elde ettiği çevre okuryazarlığı puanları ile ilgili bulgular Tablo 2'de görülebilir.

Tablo 2. Katılımcıların çevre okuryazarlık puanları

Ortalama	87.15
En düşük	60
En yüksek	100
Standart sapma	8.39

Katılımcıların çevre okuryazarlık puanları incelendiğinde ortalama 87.15 puana sahip oldukları ve bu durumda çevre okuryazarlıklarının yüksek olduğu (düşük 20-46 puan aralığı, orta 47-73 puan aralığı, yüksek 74-100 puan aralığı olduğu dikkate alındığında) belirtilebilir.

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlık düzeyleri çeşitli faktörlere göre farklılık göstermekte midir?

Katılımcıların çevre okuryazarlıklarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bu analizden elde edilen bulgular Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların çevre okuryazarlık puanları ve cinsiyetleri arasında t testi sonuçları

		t Testi			
		N	Aritmetik Ortalama	Sd	p
Cinsiyet	Kadın	64	87,50	125	.668
	Erkek	93	86.91		

Katılımcıların çevre okuryazarlığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve cinsiyetleri arasında gerçekleştirilen t-testi sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık ($t=0.418$; $p>.05$) görülmemektedir.

Katılımcıların yaşları ve ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelendiğinde Tablo 4'de sunulan bulgular elde edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların yaşları ve çevre okuryazarlık puanları arasındaki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>p</i>
Grup İçi	91.155	3	30.385	
Gruplar Arası	10879.176	153	71.106	
Toplam	10970.331	156		.734

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarında yaşlarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($F=0.427$; $p= .734$) görülmektedir.

Katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer ve ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelendiğinde Tablo 5’de sunulan bulgular elde edilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer ve çevre okuryazarlık puanları arasındaki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>p</i>
Grup İçi	1219.303	2	609.651	
Gruplar Arası	9663.768	152	63.577	.589
Toplam	10883.071	154		.000

Tablo5 incelendiğinde katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarında yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yere göre anlamlı bir farklılık olduğu ($F=9.589$; $p= .000$) görülmektedir. Bu farklılığın nereden kaynaklandığının belirlenmesi için post-hoc Scheffe testi uygulanmış ve sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarının yaşamlarının çoğunu geçirdiği yer açısından değerlendirilmesine ilişkin post-hoc Scheffe testi sonuçları

Yaşamının çoğunu geçirdiği yer	Yaşamının çoğunu geçirdiği yer	Ort. Fark	Std. Hata	<i>p</i>
İl	İlçe	5.346*	1.351	.001
	Köy	6.873*	2.555	.029
İlçe	Köy	1.527	2.619	.844

Tablo 6’dan görüldüğü üzere yaşamının çoğunu ilde geçirenler yaşamının çoğunu ilçede geçirenlere göre daha anlamlı derecede daha yüksek çevre okuryazarlık puanına sahiptirler ($p<.05$). Benzer şekilde yaşamının çoğunu ilde geçirenler yaşamının çoğunu köyde geçirenlere göre de daha anlamlı derecede daha yüksek çevre okuryazarlık puanına sahiptirler ($p<.05$). Ancak yaşamının çoğunu ilçede geçirenler ile yaşamının çoğunu köyde geçirenler arasında çevre okuryazarlık puanı bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($p>.05$).

Katılımcıların eğitim durumları ve ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelendiğinde Tablo 7’de sunulan bulgular elde edilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların eğitim durumları ve çevre okuryazarlık puanları arasındaki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Grup İçi	485.823	4	121.456		
Gruplar Arası	10484.508	152	68.977	1.761	.140
Toplam	10970.331	156			

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarında eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($F=1.761$; $p=.140$) görülmektedir.

Katılımcıların medeni durumları ve ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelendiğinde Tablo 8’de sunulan bulgular elde edilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların medeni durumları ve çevre okuryazarlık puanları arasındaki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	KT	Sd	KO	F	p
Grup İçi	0.495	2	0.247		
Gruplar Arası	10969.836	154	71.233	0.003	.997
Toplam	10970.331	156			

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarında medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($F=0.003$; $p=.997$) görülmektedir.

Katılımcıların çevre okuryazarlıklarının çocuk sahibi olup olmama durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bu analizden elde edilen bulgular Tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların çevre okuryazarlık puanları ve çocuk sahibi olma durumları arasında t testi sonuçları

		t Testi				
		N	Aritmetik Ort.	t	Sd	p
Çocuk sahibi olma durumu	Var	93	86.73	-0.758	155	.449
	Yok	64	87.77			

Katılımcıların çevre okuryazarlığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve çocuk sahibi olma durumları arasında gerçekleştirilen t-testi sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık ($t=-0.758$; $p>.05$) görülmemektedir.

Katılımcıların çevre okuryazarlıklarının bir çevre kuruluşuna üye olup olmama durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Bu analizden elde edilen bulgular Tablo10’da görülmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların çevre okuryazarlık puanları ve çevre kuruluşuna üye olma durumları arasında t testi sonuçları

		t Testi				
		N	Aritmetik Ort.	t	Sd	p
Çevre kuruluşuna üye olma durumu	Üye	9	85.11	0.751	155	.454
	Üye değil	148	87.28			

Katılımcıların çevre okuryazarlığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve çevre kuruluşuna üye olma durumları arasında gerçekleştirilen t-testi sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık ($t=-0.751$; $p>.05$) görülmemektedir.

Katılımcıların çalıştığı sektör ve ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelendiğinde Tablo 11’de sunulan bulgular elde edilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların çalıştığı sektör ve çevre okuryazarlık puanları arasındaki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Grup İçi	399.243	4	99.811		
Gruplar Arası	10571.088	152	69.547	1.435	.22
Toplam	10970.331	156		5	

Tablo11 incelendiğinde katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarında çalıştığı sektöre göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($F=1.435$; $p= .225$) görülmektedir.

Katılımcıların çalıştığı departman ve ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelendiğinde Tablo 12’de sunulan bulgular elde edilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların çalıştığı sektör ve çevre okuryazarlık puanları arasındaki tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Grup İçi	696.657	6	116.109		
Gruplar Arası	10273.675	150	68.491	1.695	.126
Toplam	10970.331	156			

Tablo12 incelendiğinde katılımcıların çevre okuryazarlık puanlarında çalıştığı departmana göre anlamlı bir farklılık olmadığı ($F=1.695$; $p= .126$) görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi’ne sahip işletme çalışanlarının çevre okuryazarlıklarının incelendiği bu çalışmanın sonucunda katılımcıların çevre okuryazarlık ölçeğinden almış oldukları puan ortalamasının 87.15 olduğu ve bu puanın yüksek düzeyde çevre okuryazarlığı aralığında bulunduğu görülmüştür. Bu bulgudan hareketle şirketlerde uygulanan ISO 14001 kalite yönetim sistemi çalışmalarının çalışanlar tarafından içselleştirildiğini ve çevre bilincinin yaşamlarına da yansıdığı sonucuna ulaşılabılır.

Katılımcıların çevre okuryazarlıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi sonucunda ise katılımcıların çevre okuryazarlıklarının cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çevre kuruluşuna üye olma durumu, çalıştığı sektör ve çalıştığı departman değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği ancak yaşamlarının çoğunu geçirdiği yer değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Yaşamlarının çoğunluğunu ilde geçirenler yaşamlarının çoğunu ilçede ve köyde geçirenlere göre anlamlı düzeyde farklılık gösteren çevre okuryazarlığına sahiptir. Bu farklılığı, illerde toplumsal çevre bilincinin ilçe ve köylere oranla daha yüksek olması, ayrıca görsel ve teknolojik kaynaklara erişimin daha kolay olması ile açıklamak mümkün olabilir. Nitekim aynı bulgulara farklı bir çalışmada da (Karataş, 2013) ulaşılmıştır. Kalabalık ve kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olan şehirlerde yaşayan insanların kültür, eğitim ve sosyoekonomik düzeyi ilçe ve köylerde yaşayan nüfusa oranla daha gelişmiş olabilir. Böylece yüksek bilinç düzeyine sahip bireylerin çevre bilinçlerinin de yüksek olması beklenmektedir. Ayrıca, büyük şehirlerde yaşayanların doğaya duydukları özlem nedeniyle çevreyi korumak adına daha duyarlı ve farkındalıklarının daha yüksek olduğu bir başka neden olarak belirtilebilir (Karataş, 2013).

Araştırma sonucunda katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiş olması bazı araştırmalarda da benzer sonuçlarla desteklenmektedir (Akçay ve Pekel, 2017; Demircioğlu vd., 2015; Aydın ve Kaya, 2011). Bununla birlikte, bazı araştırmalarda ise çevreye karşı duyuşsal özellikler bakımından kadınlar açısından (Aksoy ve Karatekin, 2011; Gürbüz vd., 2013; Kahyaoğlu ve Özgen, 2012; Kaya vd., 2010) anlamlı farklılıklar belirlenmiştir.

Çalışmada eğitim düzeyi ile çevre okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir şekilde farklılık bulunmamıştır. Ancak çalışmada ele alınan örneklemin birbirine yakın eğitim düzeyine sahip olduğu

dikkate alınmalıdır. Çevre ile ilgili konularda bilgi sahibi olmayan bireyin farkındalık göstermesi ve bunu davranışlarına yansıtması mümkün değildir. Ancak bireyin çevre farkındalığının artması ve çevre okuryazarlığının artması için eğitim düzeyinin artması bir zorunluluk değildir. Her birey çevre ile ilgili konularda fırsat tanınırsa bilgi sahibi olabilir. Bu noktada çevre eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. “Bireylerin çevresel sorunların çözümünüyle ilgili fikirler ortaya koymaları ve çevreye yönelik olumlu davranışlar sergilemeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları, motivasyon ve tutumlarını artırmaları için çevre ile ilgili konularda eğitilmeleri süreci” (UNESCO, 1978) olarak tanımlanan çevre eğitiminin ilköğretim düzeyinde okullarda verilmeye başlanması öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren çevre bilincine sahip olmasını ve bu alışkanlıklarını ailelerine de taşıyacakları şeklinde yorumlanabilir. Bu da toplumsal çevre bilincinin artmasını sağlayacaktır.

Aynı zamanda bu çalışmada olduğu gibi çevre bilincinin genel bilgilendirme eğitimleri ve uygulama çalışmaları ile de kazanılabilmesi söz konusudur. İstanbullu (2008) tarafından yapılan bir çalışmada 681 6.sınıf öğrencisinin çevre okuryazarlıkları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarında göre çocukların çevre okuryazarlık düzeyi üzerinde ebeveynlerinin eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuşken, ailenin çevre ile ilgili aktivitelerde bulunması ise anlamlı bir etkiye sahip bulunmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere, uygulama aşamasındaki etkinlikler ve faaliyetlerin çevre okuryazarlığı açısından daha etkili oldukları söylenebilir.

Benzer çalışmanın ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi'ne sahip olmayan firmalarda da yapılması, ayrıca çalışanlar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak çalışmalara nitel boyut kazandırılması çevre okuryazarlık bilincinin daha geniş bir çerçevede incelenmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2011). Farklı programlardaki lisans öğrencilerinin çevreye yönelik duyuşsal eğilimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3): 23-36.

Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C. ve Yılmaz, A. (2006). A statistical analysis of children's environmental knowledge and attitudes in Turkey. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 15 (3): 210-223.

Akçay, S. ve Pekel, F.O. (2017). Öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevresel duyarlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3): 1174-1184.

Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). A field study about environmental knowledge and attitudes of elementary school students. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1): 105-122.

Aydın, F. ve Kaya, H. (2011). Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24 : 229-257.

Bahar, M. ve Kiras, B. (2017). Türkiye'de yayımlanan çevre eğitimi konulu makale ve tezlerin genel analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4): 1702-1720.

Balkan-Kıyıcı, F., Atabek-Yiğit, E., ve Darçın, E.S. (2014). Doğa eğitimi ile öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerindeki değişimin ve görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Üni. Eğt.Fak.dergisi*, 4(1): 17-27.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri (21.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.

Cansaran, D. (2015). Çevre bilinci düzeyini belirlemeye yönelik uygulamalı bir çalışma: merzifon meslek yüksekokulu örneği. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1.

Diekmann, A. ve Peter P. (1998). Environmental behavior. *Rationality and Society*, 10(1): 79-103.

Demircioğlu, G., Demircioğlu, H. ve Yadigaroğlu, M. (2015). Fizik, kimya ve biyoloji öğretmen adaylarının çevre bilinç düzeylerinin değerlendirilmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19: 167-193.

Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. ve Özden, M. (2007). Elementary students' attitudes towards environment. Elementary Education Online, 6(3): 452-468.

Gürbüz, H., Çakmak, M. ve Derman, M. (2013). Biyoloji öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 6(1): 144-149.

Ertuğrul, İ. ve Şavlı, A. (2013). ISO 14001 çevre yönetim sistemi ve bakır mamulleri sanayine uyarlanması. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3 (2): 223-238

İstanbul, R.A. (2008). Investigation of environmental literacy of sixth grades at a private school. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

İşlek, Ç. (2010), Tersanelerde ISO 14001 çevre yönetim sistemi ve ohsas 18001 iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi uygulamaları. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kıyı Bilimleri ve Mühendisliği Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Kahyaoglu, M. ve Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, 5(2): 171-185.

Karabiber, M. İ. (2010). Endüstrilerde ISO-9001:2008 kalite ve iso-14001 çevre yönetim sistemlerinin getirdiği fayda ve kazanımlar. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karaismailoğlu, E. S. (2018). Öğretmenlerin çevre bilinci düzeyinin belirlenmesi-Ankara Etimesgut örneği. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karataş, A.(2013). Çevre bilincinin geliştirilmesinde çevre eğitiminin rolü ve niğde üniversitesi eğitim fakültesi örneği. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara.

Kaya, E., Akıllı, M. ve Sezek, F. (2010). Lise öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının cinsiyet açısından incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 : 43-54.

Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2012). Çevre politikası. Ankara: İmge Kitabevi.

Kışoğlu, M., Gürbüz, H., Sülün, A., Alaş, A. ve Erkol, M. (2010). Çevre okuryazarlığı ve çevre okuryazarlığı ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmaların incelenmesi. International Online Journal of Science Education, 2(3): 772-791.

Kocalar, A. O. ve Balci, A. (2013). Coğrafya öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri. International Journal of Social Science Research, 2(1): 15-49.

Leeming, F. C., Dwyer, W. O.ve Bracken, B. A. (1995). Children's environmental attitude and knowledge scale: construction and validation. The Journal of Environmental Education, 26 (3): 22-31.

Ökesli, T.F. (2008). Relationship between primary school students' environmental literacy and selected variables in Bodrum. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Roth, C.E. (1992). Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s., http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/24/44/47.pdf, (Erişim Tarihi:11.04.2019)

Şahin,S., Ünlü, E. ve Ünlü, S. (2016). Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık farkındalık düzeylerinin incelenmesi. Education Sciences, 11(2): 82-95.

Teksöz, G, Şahin, E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39 (39): 307-320.

TS EN ISO 14001:2015 Çevre Yönetim Sistemleri- Şartlar ve Kullanım Kılavuzu, Yayın Tarihi: Eylül 2015.

Zeytin, M. ve Kırloğlu, H. (2014), Çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler. Akademik Araştırmalar Dergisi, 2 (5):238-254.

http://www.standartkalite.com/iso14001_nedir.htm, Erişim Tarihi:22.03.2019